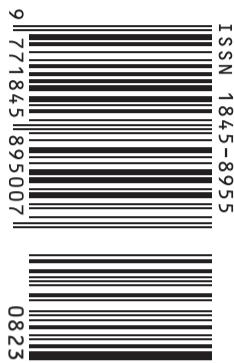

NOVOSTI НОВОСТИ

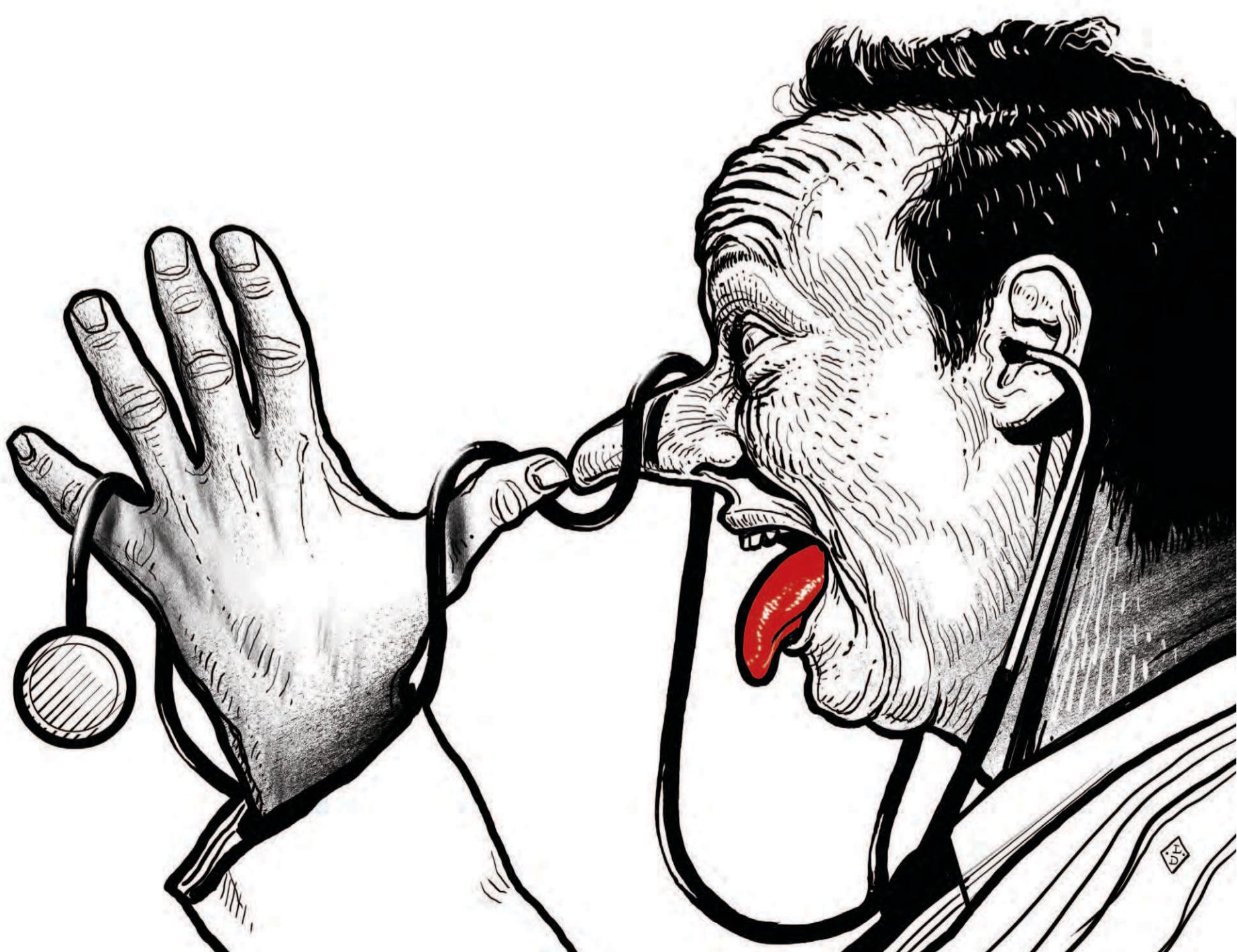
#1210

Samostalni
srpski
tjednikPetak 24/02/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Hrvatski pacijent

Nakon što je odvjetnica Lina Budak javno progovorila o propustu zbog kojeg sedam mjeseci nije dobila ključni nalaz, iz zdravstvenog sustava krenula je agresivna kampanja protiv teško bolesne žene

str. 3-4.

Faraonske fantazije

Dok Plenković govorio da je Hrvatsku doveo među 15 najrazvijenijih europskih zemalja, statistički podaci kažu da su nam plaće najmanje u eurozoni, cijene ubrzano rastu, imamo najregresivnije poreze u Uniji, agrar propada, a stambena politika ostavlja ljudе bez stanova

Andrej Plenković, premijer neke druge Hrvatske (Foto: Davor Jovanović/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 24/02/2023

NOVOSTI #1210

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAC
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVACA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Boris Postnikov
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić, Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Dragana Bošnjak, Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Milan Gavrović, Dragan

Grozdanović, Mirta Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Anja Kožul, Igor Lasić, Bojan Munjin, Tamara Opačić, Ljubo Parežanin, Ivana Perić, Srećko Pulig i Hrvoje Šimičević
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽ 6500
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajevo 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/481198, 4811281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

PET nam je premijer malko rastumačio kako dobro živimo, a posebno koliko će tek bolje i ljepše biti. Najnovije ukazanje boljitka zadesilo ga je početkom tjedna u Karlovcu na rođendanu lokalnog HDZ-a. Vizija je bila slavljenički izdašna, pa je ANDREJ PLENKOVIĆ obznanio da će, prenosimo izvještaj Hine, 'rezultati koje Hrvatska pod vodstvom HDZ-a postiže, kroz sedam do osam godina rezultirati podizanjem standarda građana na iznad 75 posto prosječnog EU standarda, a obitelji će vagati isplati li im se uopće odlaziti'.

'To govorimo s pozicije vlade koja je zemlju dovela među 15 najrazvijenijih zemalja', prisnažio je najviši uzvanik. Da ne bude zabune oko pouzdanosti iskaza, dodatno se pobrinuo predsjednik Hrvatskog sabora GORDAN JANDROKOVIC napomenuvši da ne treba nasjetiti na 'kontinuirane napade koji Hrvatsku prikazuju na najgori mogući način'.

Između predočenih dviju slika, najgori moguće i najbolje nemoguće, svakako je taj dan u Karlovcu ostalo dosta prostora u kojem možemo potražiti realne indikatore stanja. Plenković je pod onih 15 zemalja - europskih, očito - mislio vjerojatno na famozni presjek skupova u kojima su okupljene pripadnice eurozone, Schengena i NATO-a. Ta i takva kalkulacija, međutim, nije baš posve jednoznačna, ili zaista možemo povjerovati da je Hrvatska generalno razvijenija od npr. Švicarske, Norveške, Islanda, Velike Britanije. No dobro, tako daleko van EU-a ne treba provjeravati, jer već unutar njezinih 27 članica ne uspijevamo prebrojiti onih 12 koje bismo po stupnju općeg razvoja, ekonomskog i političkog i socijalnog, svrstali iza RH.

Koncentrirajmo se zato radije na kvaliteti same Hrvatske u kojoj čitave obitelji masovno, čak i prema uvidu predsjednika vlade, danas uopće ne važu bi li ostale tu ili budućnost potražile u nekoj od 14 boljih sredina. Ipak, dao je toj pojavi egzaktan rok daljnje trajanja od sedam do osam godina. Nemalo to podjeća na onu biblijsku prispolobu s kravama, sedam debelih i sedam mršavih, ili sedam-osam, nije sad presudno, a možda se i dotični egipatski farao malo zabrojio.

Bilo je tad sve kao što i biva u snu, gdje ni kanibalizam biljojeda nije previše začudan, ali dramatična poruka je zatim nedvosmisleno dekodirana. Periodi blagostanja i neimastine izmjenjuju se u amplitudi širokoj tako da ju smrtnik lako može smetnuti s uma, u ljepšim se intervalima neoprezno opuštajući, nespreman za obrat koji neizbjegno dolazi. Kapitalizam je nešto kasnije potvrđio cikličku narav kretanja ekonomskih (ne)prilika u odnosu koji obilježava imperativ maksimalizacije profita i antagonizam spram prirode te, uključivo, čovjeka. No hrvatski je farao želio reći da smo u ovom trenu na uzlaznoj putanji koja će vrhunac dosegnuti na kraju naznačenog ciklusa. S odoka procjenjenim rangom na tri četvrtine prosječnog EU-standarda, pa kako god taj idealni račun domislio.

Istodobno se stalno hvasta proteklim sedmogodišnjim razdobljem svog upravljanja Vladom RH, što pomalo zbunjuje. Ispada da tuste krave ovdje ustupaju mjesto još uhrazenijima, premda ni suvremen kapitalizam ni najdavnije robovlasničko uređenje nisu postizali do te mjere trijumfalno preskakanje

faze. Dok ubrzano pakuju kofere, hrvatske obitelji nesumnjivo imaju nešto sasvim drugo u vidu. Recimo, plaće su nam, objavljeno je nedavno u većini medija, najmanje u eurozoni. Previsoke i sve više cijene su pak zasebna priča koja ne jenjava otkad smo u tu zonu stupili prije nepuna dva mjeseca.

Neće lako ni utihnuti, ako znamo da je već s prvim upadljivim valom poskupljenja o Novoj godini najavljen idući skok na izmaku ove zime. Mnogo smo već bajtova potrošili na tumačenje porijekla te nedaće, a svode se za početak na utvrđivanje položaja Hrvatske u odnosu na jače privrede EU-a. Trošak za npr. hranu u ovoj zemlji, općenito proizvodnja i plasman domaćih prehrabnenih artikala, u direktnoj su vezi sa stanjem agrara. Kad spominjemo goveda, nije zgoreg dometnuti da upravo mljekarski sektor odnedavno bilježi rekordni pad broja seoskih uzgajivača muznih krava - manje ih je od tri tisuće. Još malo pa će nam samih tih papkara ostati doslovno tek sedam do osam, a bit će prilično svejedno u kakvoj su kondiciji.

Fiskalni sustav u Hrvatskoj predstavlja takoder uvjerljivo poprište na kojem se, kao na kolodvoru, razdvajaju pojedinci i obitelji i društvene skupine koje ostaju, te one koje ih ispraćaju. Njegujemo porezno najregresivniji profil, u okviru EU-a, obveznih davanja na dodanu vrijednost, rad i plaće, kapital. Socijalnu brutalnost te vrste upotpunjuje činjenica da imamo, u istoj konkurenčiji, najviši udio poreznih prihoda u BDP-u, dakle i zbog razmjerno slabe, nefikasne ekonomije.

Važući bi li ostali u Hrvatskoj ili dali petama vjetra, a striktno jugoistočnog poput šiloka, potencijalni emigranti zasigurno u obzir uzimaju još i prosječno mizerne šanse da ovdje rješe stambeno pitanje. Upornim šalabazanjima u pripadajućim javnim politikama, državnoj i lokalnim, prije nekoliko dana zbrojena je neodređena vladina polinicijalna-najava subvencioniranja najm stana. Reakcije u javnom prostoru gotovo unisono predviđaju krah takve mjere, po uzoru na slične ranije, dok izostaje gradnja javnih stanova za najam i druge bolje metode stambenog zbrinjavanja najosjetljivijih slojeva društva.

Ni zdravstvo nije razlog da se ostane u Hrvatskoj, naprotiv, ako sve češće registriramo slučajevе i trendove koji upućuju na njegovu smrtonosnost umjesto spasonosnosti. Javni je sustav i tu naočigled rasturen, mada sektorski ministar redovno pred kritikama poseže za jandrovski obranom i lakirovkom našeg Misira.

Primjere tragične propasti nećemo ovaj put pojedinačno navoditi ni za jedan navedeni sektor, jer ih inače donosimo u svakom broju ovih novina. Nema svrhe dodatno argumentirati poražavajući nalaz o situaciji ni u školstvu, pravosuđu, socijalnoj skrbi. Neka iza korekture ovog članka ostane jedino ona ilustracija iz mljekarstva, praktična za analizu novog premijerskog snoviđenja. Onirički pašnjaci Andreja Plenkovića nude idilu kakva se obično nalazi samo u pastoralama, uz vile i satire i čobane u transu. I tek s buđenjem i otrežnjenjem dolazi spoznaja da nema više nikoga tko bi klikao i pojao na toj sceni već opustjeloj, fatalno pregaženoj stampedom. ■

Država narušenog zdravstva

Slučaj Line Budak, odvjetnice kojoj je zbog propusta u zdravstvenom sustavu danas ugrožen život, otkriva ogromnu sistemsku pukotinu – pravila bolnice i cijelog sustava su toliko manjkava da ugrožavaju živote, što je prešutno priznao i ministar Vili Beroš najavivši da će upravo zbog ovog slučaja promijeniti dosadašnju praksu

Lina Budak (Foto: Igor Šoban/PIXSELL)

REAKCIJA sustava na priču LINE BUDAK, zagrebačke odvjetnice koja je nakon sedam mjeseci slučajno saznala da ima karcinom dojke u odmakloj fazi, nešto je što bi se trebalo poučavati na kolegiju stručnjaka za odnose s javnošću BOŽE SKOKE. U kontekstu zdravstvene politike, slučaj je još daleko od završenog, pa još nije jasno bi li ga profesor Skoko navodio kao pozitivan ili negativan primjer komunikacije. Još nisu završeni nalazi inspekcije. Moguće su potencijalne tužbe, a možda i reakcija pravosudnih tijela. No ono što je danima javno komunicirao resor zadužen za brigu o pacijentima i provođenje nacionalnih politika za funkcioniranje zdravstva, ništa je drugo nego korporativno komuniciranje. Zapravo, njegova najzločudnija grana: krizna komunikacija.

Krizno komuniciranje aktivira se kad nekakav korporativni entitet angažira stručnjaka s ugledom i znanjem spomenutog Skokke, s ciljem da sanira javnu štetu počinjenu vlastitim negativnim postupcima. Samo, umjesto agresivnog negiranja ili smanjenja odgovornosti kompanije za, primjerice, karcinogene kemikalije što su se proširile po prirodi, u priči Line Budak cijeli se sustav upregnuo u agresivnu protukampanju protiv teško bolesne žene. Žene koja je najmanje sedam mjeseci bolesnija nego što je bila zato što ju je zdravstveni sustav u Hrvatskoj temeljito napustio i iznevjerio.

U posljednjih 30 godina hrvatskog zdravstva zbivalo se niz velikih afera, od smrtonosnih greški pojedinih liječnika do korupcijskih skandala teških stotine milijuna eura. No malo se s čime može usporediti prvi set reakcija koje je Lina Budak doživjela nakon što je o svemu javno progovorila.

Nekoliko sati nakon što je objavljen intervju s Budak na portalu Index, u kasnim noćnim satima, mailom joj se javio predstojnik Klinike za onkologiju KBC-a Zagreb STJEPKO PLEŠTINA. 'Ja, da se o meni radi, sigurno ne bih čekao da mi netko dostavi nalaz biopsije mog tumora sedam mjeseci, a potom tražio spas u Njemačkoj', beščutnim je cinizmom reagirao na njenu javnu isповijest, pa se istim tonom osvrnuo na izjavu iz istog intervjua da je s liječnikom u Njemačkoj, kamo je otišla na operaciju, razgovarala više od sat vremena prije operativnog postupka. 'Divim se kirurgu na sat i dvadeset minuta razgovora, ja bih mu dao otakaz da radi kod mene. Ili bi to debelo naplatio da sam privatnik (po odvjetničkoj tarifi).'

Državljanici Republike Hrvatske i obveznici zdravstvenog osiguranja zaključno je poručio: 'Navodite da ste izgubili povjerenje u hrvatsko zdravstvo – ako je doista tako, onda je možda razumno liječiti se negdje drugdje. No, ne na teret HZZO-a.'

Voditeljica odjela za onkološku patologiju i kliničku citologiju u KBC-u Sestre milosrdnice, doktorica VESNA RAMLJAK, napisala je osvrt na privatnom Facebook profilu, potaknuta 'gnusnim optužbama, insinuacijama i neznanjem' zbog čega je dobila potrebu 'objasniti na koji način i kako se radi u mojoj bolnici, Klinici za tumore'. 'Mi svi u bolnici smo užasnuti jer u ovim uvjetima radimo najbolje što možemo, svi volimo i poštujemo dr. ANDREJA ROTH-a i ovaj linč na kolegu je više nego prostački! Ne lamačite jezičinama uzalud i bespotrebno!', napisala je.

Predma se radi o izjavama nedostojnim pojedinaca na odgovornim pozicijama u zdravstvenom sustavu koje su uz to i neprihvatljive, još gori ispad imao je njihov šef, ministar zdravstva VILI BEROŠ. Komentirajući slučaj, dan poslije intervjua Line Budak poručio je da 'ne može suditi o osobi koja možda ima neke druge motive'. Je li pod motivima Beroš mislio na biografiju Line Budak,

Upriči Line Budak cijeli se sustav upregnuo u agresivnu protukampanju protiv teško bolesne žene. Žene koja je najmanje sedam mjeseci bolesnija nego što je bila zato što ju je zdravstveni sustav u Hrvatskoj temeljito napustio i iznevjerio

koja je bila pravnica u nizu ljudskopravaških procesa, pa i u obrani FILIPA DRAČE, koji je završio na sudu zato što je nacrtao srp i čekić na postolje kipa FRANJE TUĐMANA? Ili je pod motivima možda mislio na njenog oca SLOBODANA BUDAKA, čuvenog odvjetnika, suosnivača Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava i čovjeka koji se borio protiv politika živog Franje Tuđmana? Teško je proniknuti u Beroševe 'prave motive' koji su ga potaknuli na citiranu izjavu. Svaka pretpostavka je, međutim, jednako degutantna. Kad bi se preuzeo podli ministrov narativ, istom logikom valjalo bi se zapitati: je li hrvatsko zdravstvo imalo svjesne 'motive' da ošteti Linu Budak tako što će je mjesecima lišiti presudnih informacija i prijeko potrebne medicinske skrbi? Oni će reći da nije, i vjerojatno biti potpuno u pravu. Ali takav zavjerenički kontekst im je nametnuo upravo njihov ministar naklapanjem o neizrečenim 'motivima'. Pokušao je Beroš naknadno sanirati svoju izjavu tvrdnjom da je zapravo mislio na motive njenog ugroženog zdravljia i ništa drugo, ali se svako posljedično objašnjenje čini neuvjerljivim.

Ukratko, pita li se zdravstveni sustav, Lina Budak nije samo pogriješila i dovela samu sebe u smrtnu opasnost, nego je zasluzila prezir zbog mutnih motiva, pa i izgon iz hrvatskog zdravstvenog sustava, jer joj je 'mož-

da razumno lječiti se negdje drugdje, ne na teret HZZO-a'. No to je samo jedan problem u ovoj priči, u čijoj je srži uvjetovani refleks slomljenoj sistema koji se bazira na beskru-puloznoj samozaštiti, čak i u fazi kada nisu poznate sve informacije za donošenje bilo kakvih zaključaka. Drugi problem su detalji koji prožimaju kronologiju neuspješnih pokušaja Line Budak da ostvari pravo na lječenje.

Poznato je da punih sedam mjeseci nije bila svjesna da postoji nalaz biopsije, jedini dokument na kojem je potvrđeno da ima rak na dojki. O njemu je saznaala slučajno, nakon što je, sukladno uputi spomenutog doktora Rotha, prikupila ostalu medicinsku dokumentaciju i s njome došla u Kliniku za tumore. Tamo joj je u studenom 2022. godine priopćena šokantna vijest, informacija one vrste koju mogu pojmiti samo ljudi s teškom zdravstvenom dijagnozom.

Počelo je tako što je 28. ožujka prošle godine dr. Roth primio Linu Budak koja je donijela rezultate mamografije. On je zatražio daljnje pretrage zbog 'veoma suspektne promjene u dojci'. Na kraju toga dokumenta naznačio je da se povratno javi na kontrolu po obavljanju svih pretraga, odnosno da dođe kad prikupi sve nalaze. Na ovom papiru nigdje nije pisalo da postoje dvije procedure, odnosno da većinu nalaza treba skupiti na šalteru, a nalaz biopsije, presudan za utvrđivanje bolesti, u njegovoj ordinaciji. Praksa Klinike za tumore je takva da se takvu patohistološku analizu uzorka nakon biopsije tumora (PHD) može prvi puta vidjeti samo kod nadležnog lječnika. Deset dana poslije, 7. travnja, pacijentica se podvrgla većini pretraga, ali ne i magnet-skoj rezonanci, što je drugi važan detalj za kasniji razvoj priče. U svom obraćanju javnosti minuloga tjedna, dr. Roth je napisao da su Lini Budak nakon obavljenih pretraga toga dana pružene 'jasne upute u pisanom obliku da za 15 dana nazove kiruršku ambulantu na broj 3787 511 iz 12 sati' kako bi provjerila je li nalaz biopsije gotov. 'Unatoč tome što je pacijentica dobila jasne upute da osobno nazove kiruršku ambulantu oko 15 dana nakon biopsije, ona osobno odlazi na šalter Klinike za tumore 11. travnja - četiri dana nakon uzimanja uzorka za biopsiju te preuzima u tom trenutku do tada gotove nalaze, što odgovara istini s obzirom da se na nalaz PHD-a (rezultat biopsije) čeka oko 15 dana te da isti tada nije niti mogao biti gotov', napisao je Roth.

Doktor nije pojasnio od koga je dobila jasne upute da nazove bolnicu. Budak, međutim, tvrdi da toga dana nije dobila nikakve

Ukoliko se netko oporavlja od višemjesečne nesreće ili je iz bilo kojeg razloga spriječen postupiti po naputcima doktora o skupljanju cjelokupne dokumentacije, tome je faktički izrečena smrtna presuda. I tako desetljećima

instrukcije u pisanom ili usmenom obliku oko nalaza biopsije. 'Nakon obavljenje core-biopsije morala sam na jednom od šaltera spomenute klinike ostaviti svoje podatke s brojem telefona i tamo mi je rečeno da će me netko iz bolnice nazvati kada nalazi budu gotovi', prisjetila se Budak u jednom dopisu dogadaja od 7. travnja, što nam je potvrdila i nakon objave priopćenja doktora Rotha.

Budući da je nitko nije zvao iz bolnice, 11. travnja doista je otisla tamo po nalaze, koje je i preuzela. 'Pitala sam sestru na šalteru da li su to svi nalazi ili se još neki od njih izrađuju, na što mi je sestra odgovorila da su to svi nalazi', kazala je.

Taj moment bio je ključan za sve posljedične probleme. Nesvesna da postoji i nalaz biopsije - zapravo presudni pokazatelj da je bolesna - i uvjerenja u riječi sestre da su 'to svi nalazi', Lina Budak je nastojala obaviti završnu magnetsku rezonancu dojke. Doktori koji su se naknadno javno oglasili interpretiraju priču drugačije. Ponovivši da se nalaz biopsije po njihovo praksi ne može dati na šalteru, doktor Roth je u priopćenju objasnio i da ga nije moguće vidjeti u internom Centralnog zdravstvenom informacijskom sustavu Republike Hrvatske. 'Stoga je pacijentica ispravno obaviještena da je na šalteru zaprimila sve nalaze', poručio je.

Spomenuta doktorica Ramljak u svome je obraćanju također kazala da sestra na šalteru ne zna da li se radila biopsija ili nije. Onda je, međutim, dodala da će takva djelatnica 'nakon provjere koje sve nalaze pacijentica treba odgovoriti pozitivno ili negativno'. 'Ako je se pita za PHD nalaz ista će odgovoriti da je nalaz kod lječnika koji ju je poslao na core biopsiju', napisala je. Iz ovoga je jasna sugestija da sestra ipak može vidjeti i jesu li zatraženi nalazi biopsije. Ona ga ne može dati pacijentu, ali ga je svjesna. Ispostavlja se tako da je Lina Budak izgubila važnih sedam mjeseci liječenja zato što je na šalteru postavila krivo pitanje. Ili nedovoljno široko, što god bilo šire od upita 'jesu li to svi nalazi se još neki od njih izrađuju'. Na djelu je rijetko cinična obrana neobranjivog propusta.

Da je znala za ovu informaciju, nema sumnje da bi Budak naknadno zvala i za taj dokument, koji je izrađen 19. travnja. To bi učinila premda je bila svjesna da su u bolnici uzeli njene kontakte te joj, kako tvrdi, rekli da će oni nju nazvati po završetku rezultata svih pretraga. Desila se, suprotno tome, svojevrsna lančana reakcija. Od toga dana nalaz je bez znanja pacijentice mjesecima

tavorio u informacijskom sustavu bolnice. Činjenica da ga nitko nije pogledao niti ju je alarmirao uzrokovala je i zakašnjenje u odlasku na posljednji pregled: magnetsku rezonancu. Po pravilima, rezonanca se obavlja u prvim danima menstruacije. Izvanredno testiranje, lišeno ovog pravila, dešava se kad su u drugim nalazima pacijentici utvrđeni loši rezultati. Da joj je 11. travnja sestra rekla da je u izradi još nalaz biopsije ili da je netko naknadno pogledao taj dokument, ona bi hitno obavila i magnetsku rezonancu. Ovako ga je, nakon više od pola godine neredovnog menstrualnog ciklusa, konačno izradila u privatnoj klinici. Tako je, na koncu, 21. studenog 2022., sedam mjeseci po obavljanju pretraga, došla kod doktora Rotha, uvjerenja da je konačno ispunila sve uvjete za sastanak s njim. Jer u prvom specijalističkom nalazu, u kojem su izlistane sve potrebne pretrage, piše da dođe na kontrolu kad ih prikupi.

Šokirana ponašanjem zdravstvenih institucija u Hrvatskoj, odlučila je nakon toga odbiti daljnje liječenje i oticí na operaciju u Njemačku. Početkom prosinca 2022. godine poslala je opsežnu pritužbu ministru Berošu, tražeći od njega odgovor, odnosno da pokrene postupak ispitivanja svih okolnosti priče. 'Želim da se hitnim ispravljanjem sustavnih (sistemske) grešaka i ispravljanjem protokola postupanja sprječi ubuduće opisano neučinkovito i zakašnjelo liječenje bilo kojeg drugog pacijenta, koje liječenje prouzrokuje javnom zdravstvu dodatne, nepotrebne troškove, a pacijentima dodatne radikalne zahvate u liječenju, ali i dodatne, nepotrebne fizičke i duševne boli i patnju, a nerijetko i smrt', poručila je Berošu.

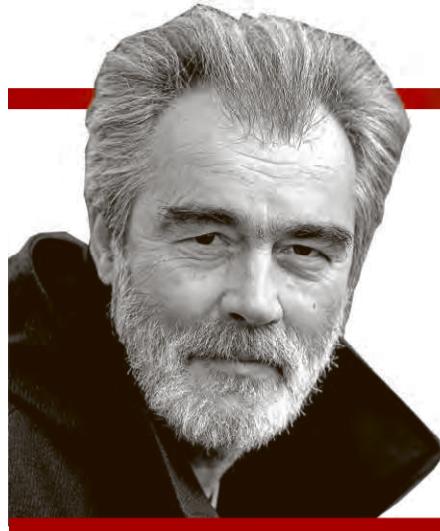
Kad je taj ministar u veljači ove godine davao izjave o nekakvim motivima pacijentice i najavljuvao inspekcijski nadzor, on je dakle dva mjeseca bio detaljno upoznat s njenim pritužbama. Pa ipak, nikad joj nije povratno odgovorio, što je bio dužan učiniti. Nije poznato kad je inspekcija aktivirana. S obzirom na ministrovu najavu da će završiti nadzor do početka sljedećeg tjedna, izvjesno je da su angažirani tek ovoga mjeseca.

Čak i ako inspekcija utvrdi da je sve bilo u skladu s protokolima bolnice - u što nije pametno sumnjati - nameće se puno veći problem, koji natkriljuje priču pacijentice Budak. Preko njenih ledja otkrivena je još jedna ogromna sistemska pukotina: pravila bolnice i cijelog zdravstvenog sustava su toliko manjkava da ugrožavaju živote. Ako je standard takav da se pacijenti ne obavještavaju o bolestima niti im se mjesecima ne čitaju nalazi, to će značiti da se pravilo odnosi i na osobe koje iz raznih razloga ne mogu samoinicijativno informirati se o njima. Ukoliko se netko oporavlja od višemjesečne nesreće ili je iz bilo kojeg razloga spriječen postupiti po naputcima doktora o skupljanju cjelokupne dokumentacije, tome je faktički izrečena smrtna presuda. I tako desetljećima.

To je u na koncu priznao i spomenuti ministar. Šest dana po objavi priče Line Budak na Indexu i nakon kaotičnog i beščutnog križnog komuniciranja, sredinom ovog tjedna je izrazio žaljenje i otkrio da će zbog njenog slučaja promijeniti praksu. 'Već na prošloj presici sam rekao da smo predvidjeli izmjenu u informatičkom sustavu da se svi nalazi vrate obiteljskom lječniku. Naše nastojanje je da unaprijedimo taj sustav', rekao je Beroš, dodajući da bi volio da 'pogrešaka u zdravstvenom sustavu bude sve manje'. Samo, to mu je palo na pamet poslije zastrašujuće priče čiji epilog na žalost još nije poznat. Da je pravde, žrtve u ovoj priči trebale bi biti jedino ministarska karijera prvog čovjeka hrvatskog zdravstva i nekoliko upravljačkih pozicija u tom sustavu. ■

Vili Beroš (Foto: Milan Šabić/PIXSELL)

PIŠE Viktor Ivančić

*Premijer i njegovi
suborci kenjaju
tolikim intenzitetom
da je besmisleno
stvar ironijski
naglašavati. Budući
da u potpunosti
bagateliziraju
realnost, sami akteri
brinu se za ugodaj
narcističke farse.
Dok paradiraju pred
kamerama, ujedno
i parodiraju sami
sebe, a da o tome
nemaju izgrađenu
svijest*

Kenjajmo!

Što je, prema izvještaju Hine, predsjednik Sabora GORDAN JANDROKOVIC rekao okupljenima na obilježavanju 33. obljetnice osnutka HDZ-a u Karlovcu?

NONJO je, prema izvještaju Hine, saopćio 'da je jedino HDZ, u uvjetima preklapajućih kriza COVID-a 19, potresa, energetske i prehrambene krize, te inflatornih pritisaka uvjetovanih ruskom agresijom mogao u državi voditi politiku koja je dala brze i učinkovite odgovore na sve izazove'.

Kakvi su – ako ne idemo u širinu, nego se držimo samo nekih kriznih izazova – u Hrvatskoj bili konkretni odgovori na 'preklapajuće krize' izazvane COVID-om 19 i potresom na Baniji?

Hrvatska je po broju umrlih od COVID-a 19 u odnosu na broj stanovnika bila u samome svjetskom vrhu, a kroz više od dvije godine od potresa izgrađeno je svega šest (6) kuća obiteljima koje su ostale bez krova nad glavom, što je po demonstriranoj neefikasnosti također svjetski rekord.

Tko je – da utvrdimo gradivo – za takve 'brze i učinkovite odgovore na izazove' zaslужan?

'Jedino HDZ', kaže Njonjo, prema izvještaju Hine.

I što je zatim Njonjo, prema izvještaju Hine, okupljenima poručio?

Njonjo je poručio: 'Nemojmo nasjesti na kontinuirane napade koji stvari u Hrvatskoj prikazuju na najgori mogući način. Budimo objektivni i bez straha prikazujmo uspjehe u razdoblju do izbora, kontinuirano, moramo biti spremni na političku borbu koja je pred nama.'

Kako je onda trebao glasiti naslov izvještaja Hine o kojem je riječ?

Naslov je trebao glasiti: 'Prionimo kenjanju!' A zašto nije tako glasio?

Zato što Hina, kao objektivna informativna agencija, suho registrira istupe političara, a ne upućuje na njihovu suštinu.

Zbog čega bi naslov 'Prionimo kenjanju!' upućivao na suštinu?

Zbog toga što Njojo poziva hadzeovce da nedvojbeno katastrofalne 'odgovore na izazove' – kao što su maksimalan broj mrtvih od virusne zaraze ili minimalan broj kuća izgrađenih nakon potresa – prikazuju kao nevjerojatne uspjehe. Također i da to čine 'kontinuirano', 'u razdoblju do izbora', te na taj način vode 'političku borbu koja je pred nama'. Dakle da junački kenjaju.

Po čemu još vidimo da Njonjo poziva stranačko članstvo na masovno odavanje kenjanju?

Po tome što kaže: 'budimo objektivni' dok to činimo i prepuštajmo se kenjanju 'bez straha'. Drugim riječima: ne trebamo se plašiti stvarnosti, jer smo od nje potpuno distancirani i nemamo nikakvih obaveza prema istini koju ona sa sobom nosi. Njonjo zna da je odustvo brige za istinu od suštinske važnosti za kenjanje. Kao i da je dobitna formula uspješna kenjanja ona kada i sam lažov povjeruje u obmane koje širi, to jest kada je 'objektivan'.

Što ako se ipak zadrži nekakav, makar najskromniji respekt prema istini?

Tada dolazi do 'kontinuiranih napada'. Tada se 'stvari u Hrvatskoj prikazuju na najgori mogući način', na primjer iznošenjem tvrdnji da je zemlja bila u svjetskom vrhu po broju umrlih od COVID-a 19 ili da je u skoro dvije i pol godine obnove na Baniji podignuto tek šest (6) kuća. Ukoliko su to gole i nepobitne činjenice, tim gore po njih. One imaju

Andrej Plenković i Gordan Jandroković (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

biti nadvladane organiziranim stranačkim kenjanjem, poput suda da je HDZ-ova vlada 'dala brze i učinkovite odgovore na sve izazove' i slično.

Tko je još osim Njonje, prema izvještaju Hine, govorio na spomenutom skupu?

Gоворио је премјер ANDREJ PLENKOVIĆ. Истакнуо је да 'једино HDZ' има право на 'осјећај задовољства реализiranог успјеха у provedbi svih krupnih, bitnih i strateških projekata u земљи'. И још: 'To говоримо с позиције владе која је земљу довела међу 15 најразвијенијих земаља', рекао је Plenković, како стоји и извјештaju Hine.

Otkud AP-u podatak da je Hrvatska 'među 15 најразвијенијих земаља'?

To se ne zna. U povijesti ljudskog roda taj podatak spomenut je samo jednom, i to u govoru AP-a pred karlovačkim hadezeovcima. Niti jedan drugi dokaz ili pokazatelj, a kamoli nekakva mjerodavna rang lista – barem ne takva koji bi bila u dosluhu s realnošću i zdruđivim razumom – ne upućuje na išta slično.

Ako ne postoji ni jedan dokaz ili pokazatelj koji potvrđuje da je Hrvatska 'među 15 најразвијенијих земаља', a premjer se ipak hvali da je njegova vlada 'zemљu довела међу 15 најразвијенијих земаља', што то ustvari znači?

Znači da kenja sve u šesnaest, naravno. A sudeći po jednoj intrigantnoj rečenici u izvještaju Hine, obavezao je sveukupno ljudstvo HDZ-a da se u predstojećem razdoblju što zdušnije upusti u istu aktivnost.

Koja je to intrigantna rečenica?

'Dužnosnike stranke i članstvo pozvao je da u narednih 1,5 godina do izbora iskoriste svaku priliku da ukazuju na ogromne uspjehe, s ciljem daljnog jačanja povjerenja građana u HDZ koji, tvrdi Plenković, vodi Hrvatsku u smjeru prosperiteta.'

Kako bi glasio njen sažetak?

Glasio bi: 'Prionimo kenjanju!'

A zašto smo tu rečenicu iz izvještaja Hine – dakle njenu nekomprimiranu verziju – proglašili intrigantnom?

Zato što bi se iz njezina sadržaja i razbaršene strukture mogao steći utisak da izvještjac podjeblava onoga o kojem izvještava. Opis iz kojega javnost saznaće kako politički voda nagovara članove partije da 'iskoriste svaku priliku da ukazuju na ogromne uspjehe', ako se već ne radi o zapisniku sa sjednice CK KPJ iz listopada 1947., djeluje kao da je pristigao iz radionice ILJFA i PETROVA, ili da je prepisan iz 'Povijesti Stranke umjerenog napretka u granicama zakona' JAROSLAVA HAŠEKA, skupa s onim vođenjem države 'u smjeru prosperiteta'. Ali nije. Čak i ako je smjerao prcati AP-a, izvještac nije imao razloga iskakati iz realističkog žanra.

Zbog čega?

Zbog toga što hrvatski premjer uistinu kenja, i to toliko da je besmisleno stvar na-

glašavati dodatnom ironijskom intonacijom. Budući da u potpunosti bagatelizira realnost, da na stvarnost potkrijeplju činjenicama ne daje pišljiva boba – što je preduvjet za nesputano kenjanje – sam glavni akter brine se za ugodaj narcističke farse. Dok paradiraju pred kamerama i gladnim žurnalistima, on ujedno i parodira samoga sebe, a da o tome nema izgraden svijest. Ironija je, što bi se reklo, u oku promatrača. Ono sve takve prizore ili nepogrešivo prepoznaje, ili im – u slučaju problema s inteligencijom i dioptrijom – slijepo vjeruje.

O kakvim prizorima govorimo?

O onima, na primjer, kada se suočiš s kritikama vlastita rada, pa počneš kenjati da su kritičari rusofili; ili kad si okružen korumpiranim ministrima, pa kenjaš da su priče o korupciji usmjerene na 'destabilizaciju države'; ili kada najaviš zakonske promjene koje će 'curenje informacija' tretirati kao kazneno djelo, pa kreneš kenjati da to nije usmjereno protiv novinara; ili kad vlada kojom rukovodiš stvoris takve socijalne i političke prilike u zemlji da svatko mlađ i pokretan poželi iz nje pobjeći glavom bez obzira, a ti zanosno kenjaš o općem 'podizanju standarda' i plasmanu Hrvatske 'među 15 најразвијенијих земаља'... Glupo je nabrajati, jer ničeg osim toga zapravo i nema.

Možemo li onda zaključiti da kenjanje čini samu bit današnje HDZ-ove politike?

Ne samo današnje. Njime je obilježena cijela povijest partije. Od čega se drugog sastojala TUĐMANOVA državotvorna misija nego od intenzivnog kenjanja o sudbinskoj važnosti nacionalnih mitova, i to po oprobanoj kršćanskoj špranci: od izabranog naroda, preko obećane zemlje, pa do paketa neprijatelja i ukazanja Mesije koji će sve to razriješiti u hepi endu. Tu zadnju ulogu je, dakako, namijenio svojoj skromnoj ličnosti.

Ako je to tako, ako se radi o stalnom i sveobuhvatnom angažmana, zašto su se onda Njojo i AP u Karlovcu upustili u agresivnu agitaciju? Čemu dodatno mobiliziranje? Zašto Njonjo poziva stranačko članstvo da 'bez straha prikazuje uspjehe', a AP da 'iskoriste svaku priliku da ukazuju na ogromne uspjehe' kad se to ionako čini?

Zato što približavanje izbora nameće obvezu hipertrofije. Počinje rad u tri smjene. Počinje solidarno udarništvo. Počinju rekordna prebacivanja normi. Više nego hadzeovce, to bi moralno brinuti ostatak stanovništva, jer će, sudeći po karlovačkoj uvertiri, trebati misliti i o spašavanju živih glava. Kenjanje je, rekosmo, regularan model HDZ-ova obnašanja vlasti. Ali kada krene izborna kampanja, radi se o izvanrednom sranju. ■

IVICA MAŠTRUKO

Kutleša neće biti nadbiskup promjene

Novi nadbiskup je u svojim stajalištima blizak politici pape Franje, ali se usklađuje s prevladavajućim snagama u samom vrhu zagrebačkog Kaptola, što dokazuje i njegov prvi istup u kojem spominje Alojzija Stepinca, Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. On je prije svega uspješan profesionalac u jednoj međunarodnoj korporaciji kao što je Katolička crkva

Foto: Željko Mrsić/PIXSELL

A nasljednika zagrebačkog nadbiskupa JOSIPA BOZANIĆA papa FRANJO imenovao je monsinjora DRAŽENA KUTLEŠU, dosadašnjeg splitsko-makarskog nadbiskupa i predsjednika Hrvatske biskupske konferencije (HBK). Novoimenovani nadbiskup koadjutor 73-godišnjeg Bozanića trebao bi naslijediti kad Bozanić navrši 75 godina. Kutleša, koji je 2011. imenovan za porečko-pulskog biskupa sa konkretnim zadatkom da rješi slučaj Dajla, a 2020. dekretom premješten u Split kao nadbiskup, slovi kao čovjek od papinog povjerenja ili čovjek promjene na zagrebačkom Kaptolu. Da li je zaista to tako, razgovarali smo sa sociologom religije i bivšim ambasadorom Republike Hrvatske pri Svetoj Stolici IVCOM MASTRUKOM.

Hoće li se promjene u Zagrebačkoj nadbiskupiji manifestirati u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj, koja je jedan od jačih stubova hrvatskog društva?

Promjene na čelu Zagrebačke nadbiskupije u skladu su s promjenama u politici koje provodi papa Franjo, a kojima se više pažnje posvećuje radu s vjernicima, brizi za siromašne, uvođenju finansijske discipline i naruštanju dosadašnjeg velikog biznisa koji se provodio i u samom Vatikanu. Ipak, ne očekujem značajnije promjene jer je biskupski korpus u Hrvatskoj još uvijek izrazito konzervativan i skepičan prema svim promjenama koje papa Franjo uvodi.

Kutleša je u svojim stajalištima blizak politici pape, ali se uskladjuje s prevladavajućim snagama u samom vrhu zagrebačkog Kaptola, što dokazuje i njegov prvi istup u kojem spominje ALOJZIJA STEPINCA, IVANA PAVLA II. i BENEDIKTA XVI. Zanimljiva su tri naglaska iz prvog Kutlešinog istupa u javnosti: isticanje Crkve kao institucije, uloge biskupskog poslanja i značaja Stepinca, što dovoljno govori o pravcu njegovog budućeg poslanja. Kutleša je prije svega uspješan profesionalac u jednoj međunarodnoj korporaciji kao što je Katolička crkva. Samozatajan, povučen, nije prisutan u medijima, vjerujem da će tako biti i ubuduće. Nastojat će na deklarativnoj razini nastaviti Bozanićevu politiku, ali će se u praksi, s obzirom na to da se radi o drugaćijem tipu osobe, dogoditi određene promjene u stilu prezentiranja. Novi zagrebački nadbiskup ima dosta ograničene okvire. Bit će nadbiskup bez kardinalskog šešira, jer kardinali u mirovini Bozanić i PULJIĆ imaju pravo učestvovati u izboru novog pape sve do svoje 80. godine života. Što se tiče Kutlešinog utjecaja kao predsjednika HBK-a, i tu je prostor ograničen jer nije nadređen biskupima. Znamo da pojedini zaključci HBK-a postaju operativni tek onog trenutka kad određeni biskup donese odluku o primjeni tih stavova na svom području. Također, teško se može očekivati značajnija promjena stavova unutar samog HBK-a jer je u njegovom sastavu još uvijek daleko nadmoćniji onaj sloj biskupa koji se više bavi antikomunizmom nego povijedanjem kršćanskih moralnih načela. Kutleša će punu vlast imati samo na području svoje Zagrebačke nadbiskupije i tek svojim moralnim stavovima, osobnim primjerom i porukama može utjecati na atmosferu u društvu.

Stepinizacija društva

Sudeći po prvom javnom istupu, Kutleša je ipak blizak dosadašnjim, konzervativnim krugovima unutar Katoličke crkve?

Zanimljivo je da Kutleša u nekoliko navrata spominje Crkvu kao instituciju, ali bez kr-

šćanske poruke. Istoči Stepinca, Kutleša se priklanja konzervativnijem, nacionalističkom dijelu Katoličke crkve. O Stepincu govori krajnje pozitivno, upotrebljavajući riječi Ivana Pavla II., ali povezujući ga sa svojim biskupskim i nadbiskupskim geslom 'u Tebe se, Gospodine, uzdam', što je bilo i Stepinčev geslo. Međutim, stepinizacija nije samo karakteristika ponašanja današnje Katoličke crkve u Hrvatskoj, nego i jednog dijela svjetovnog društva, o čemu svjedoče nazivi osnovnih škola, kulturnih i sportskih organizacija imenovanih po Stepincu.

Pitanje proglašenja Stepinca svetim Kutleša na neki način dobiva u nasljeđe. Kako će se on sa njime nositi između tvrde, desne hrvatske dnevne politike i papinog službenog stava?

Ne dobiva Kutleša to kao otvoreno pitanje, niti će to pitanje biti upućeno njemu. On je već samim svojim prvim istupom dao svoj stav. Kutleša sasvim sigurno neće ići protiv unutarnjih struja u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj, ali isto tako neće ići ni s nekom snažnom porukom prema papi Franji, za kojeg je opet pitanje proglašenja Stepinca svetim završeno osnivanjem komisije koja nije donijela nikakve zaključke, niti ih je uopće mogla donijeti jer se znalo da će svaka strana ostati pri svom stavu. Svakako će se kod nas u Hrvatskoj nastaviti i dalje inzistirati na razvoju kulta Stepinca, što je za hrvatsku dnevnu politiku sasvim dovoljno.

Kakav će biti Kutlešin odnos prema manifestacijama koje je Crkva direktno ili indirektno podržavala kao što su obilježavanje Bleiburga i križnog puta, a potom i presejanje toga na Udbinu, ili mise za ustaške zločince iz Drugog svjetskog rata, a kakav, s druge strane, prema pitanju ekumenizma?

Veličanje zločina iz Drugog svjetskog rata ostao će ne kao deklarirano opredjeljenje, nego kao ekscesno ponašanje pojedinih svećenika, pa i biskupa. Kutleša može utjecati moralnim savjetom, ali očekivati od njega javno suprotstavljanje ne dolazi u obzir. Neće ulaziti ni u pitanja okupljanja na Bleiburgu. Niti može. Pitanje preseljenja tog okupljanja na Udbinu ostao će nepromijenjeno. Hrvatska biskupska konferencija nema snage kao Austrijska biskupska konferencija koja je zabranila Bleiburg. Naravno, deklativno, svi pokojnici zaslужuju misu, ali u osnovi, to se okupljanje pretvara u političku manifestaciju i to će tako i ostati. Ekumenizam na razini biskupa će štimati, imat će positivne stavove u javnosti, susrete protokolarne naravi s upućenim porukama o zajedništvu, ali na nižoj razini svećenici će se ponašati kako gdje, ovisno u kojoj je mjeri netko kršćanin, dok će sami vjernici u pozitivnim nacionalno mješovitim sredinama imati sjajne primjere suradnje i međusobnog poštovanja, a u nekim drugim sredinama održavat će se mržnja i spominjanje svih nedjela koja smo jedni drugima činili u zadnjih 300–400 godina. O zajedničkom životu u duhu ekumenizma važnu ulogu imaju biskupi, čiju je ulogu i sam Kutleša u svom prvom istupu istaknuo. Promoviranje biskupa kao predstavnika te institucije, kao pastira stada, nije ništa novo i nije problematično s etičkog, pa i svjetovnog sadržaja. Ali govoreći o biskupima, sjećam se riječi bivšeg nadbiskupa splitskog FRANE FRANIĆA koji je još sedamdesetih godina, kad je postojala ideja o demokratizaciji izbora biskupa i utjecaju samih vjernika na taj izbor, rekao jednu značajnu rečenicu da je demokracija u Crkvi hereza, odnosno da demokracije u Crkvi nema. Kao i svaka institucija, i sama Crkva zaboravlja ideju zbog koje je osnovana

Sasvim sigurno, oficijelne institucije Svetе Stolice neće priznati ukazanje Gospe, ali i dalje će se podržavati hodočašća i vjerske manifestacije u Međugorju kao mjestu gdje se iskazuje vjernost Katoličkoj crkvi. Međugorje donosi novac, a tamo gdje je novac, tamo je i Katolička crkva

i počinje voditi računa isključivo o sebi kao instituciji, o promoviranju svojih interesa, prije svega onih materijalne prirode.

Kad smo kod interesa, i to obostranog interesa Crkve i države, hoće li političke poruke sa oltara biti bar primjerenije?

Ni govora. Kad su u pitanju oltar i politika, vrlo je teško povući jasne granice gdje je tu čista politika, jer je kod nas općenito u društvu sve politika. Nisam pristalica da se Crkvi zabrani izjašnjavanje po 'političkim pitanjima'. Dapač. Ali vjerske institucije moraju biti spremne da u tom slučaju budu izložene i kritici, a ne da u tim slučajevima kritiku prikazuju kao napad na vjerska opredjeljenja i sklanjaju se pod vjersku zaštitu. Sadašnji odnosi savršeno odgovaraju i Crkvi i državi, bez obzira na eventualne buduće promjene u političkom vodstvu države. Sasvim je jasno da baš svakoj vladajućoj strukturi odgovara podilaženje Crkvi kako bi na taj način osigurala njenu podršku kao institucije, a time i utjecaj na značajan dio birača. Crkvi odgovara podrška države, posebno kad su u pitanju materijalni, finansijski probici, na čemu posebno sve vjerske institucije u Hrvatskoj inzistiraju. Povrat imovine Crkvi u Hrvatskoj je smjurija i absurd: vraća se imovina koja joj je oduzeta nakon 1945. a da se nikad ne postavlja pitanje moralnih principa, odnosno na koji je način Crkva u povijesti došla do tih nekretnina. Moralni princip je u drugom planu, bitan je uvijek novac.

Katolički vjernici se vjerojatno pitaju kakav će biti odnos Kutleše koji je rođen u Tomislavgradu prema priznavanju navodnog ukazanja Gospe u Međugorju.

Priča će i dalje biti ista. Kutleša zastupa stavove mostarsko-duvanjskog biskupa RATKA PERIĆA, koji je dobrim dijelom utjecao na formiranje njegovih stavova. Sasvim sigurno, oficijelne institucije Svetе Stolice neće priznati ukazanje Gospe, ali i dalje će se podržavati hodočašća i vjerske manifestacije u Međugorju kao mjestu gdje se iskazuje vjernost i pripadnost Katoličkoj crkvi. Međugorje donosi novac, a tamo gdje je novac, tamo je i Katolička crkva.

Sve manje vjernika

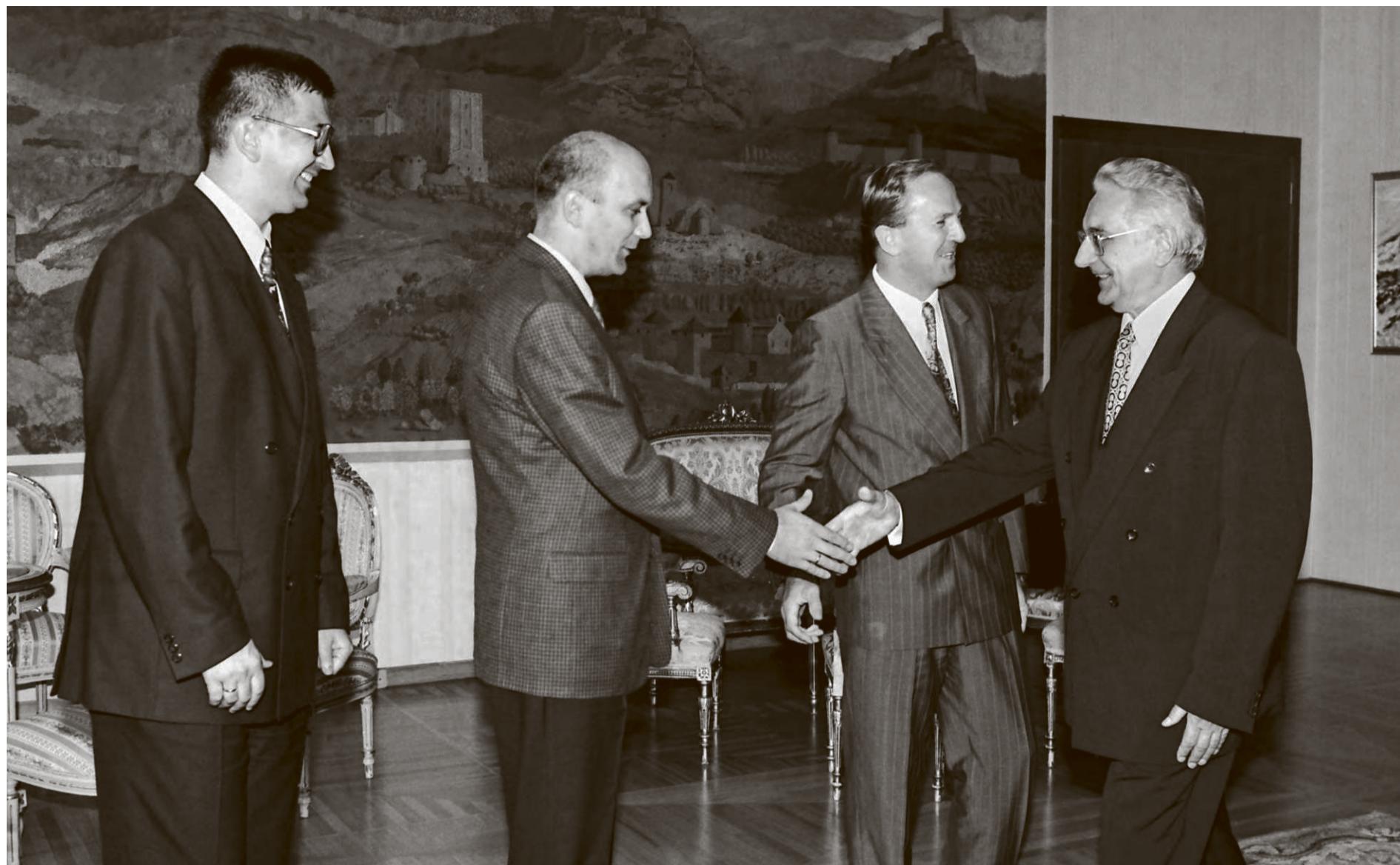
Kako biste ocijenili Bozanićevih 26 godina na čelu zagrebačkog Kaptola?

Od Bozanića se nije puno očekivalo. I nješa su, kao i sad Kutleša, u Zagrebu dočekali suzdržano. Razlozi takve hladne dobrodošlice nisu nikakve ideološke prirode, već proizlaze iz čiste sujete, osobnog interesa i nezadovoljstva onih koji računaju na svoje osobno promaknuće. Bozanić je bio periferni biskup Krčke biskupije, čovjek koji u svom javnom nastupu i u komuniciranju nije imao karizmu ni popularnost kakvu je imao njegov prethodnik, kardinal FRANJO KUHARIĆ. Nije imao značajniji utjecaj ni u samom Vatikanu, tako da se zadržao u krugu Zagrebačke nadbiskupije. Za vrijeme Bozanićevih 26 godina smanjio se broj vjernika, sve više opada i broj sklopjenih crkvenih brakova, ali to je problem i unutar same Katoličke crkve, kao i u drugim religijskim zajednicama u Europi, gdje razlog nije samo materijalne prirode, plaćanje poreza crkvi, nego i pitanje stava. Na smanjenje broja vjernika sigurno su utjecale i brojne afere koje izbijaju zadnjih godina unutar crkvenih krugova. Vlada i kriza zavjena, opada broj mlađih koji se opredjeljuju za svećenički poziv, o čemu kod nas može posvjedočiti i broj imenovanih hrvatskih biskupa porijeklom iz BiH, koja je temeljni izvor svećeničkog kadra, a i unutar Svetе Stolice slovi još uvijek za misijsku zemlju.

Smanjenje broja vjernika kod nas se ne osjeća tako kao u europskim zemljama jer kod nas se deklarativno izjednačuje nacionalno i religijsko porijeklo – hrvatstvo s katoličanstvom, srpstvo s pravoslavljem. Svaka crkva na našem području postaje nacionalna i, dakako, kao takva i nacionalistička u svojoj krajnjoj konzekvenци. Na području Balkana religija je bila temeljna vododijelica za stvaranje nacije, a samim time i razlog za jačanje i vezivanje vjerskog identiteta uz nacionalni. Međutim, sociološka istraživanja pokazuju da je broj vjernika u Hrvatskoj koji prihvaćaju temeljne odredbe i kanone Katoličke crkve daleko ispod onog broja koji se deklariraju kao katolici. Hrvati su veliki konformisti, ne deklariraju se uvijek sukladno svojim stavovima i uvjerenjima, zato što je komotnije izjašnjavati se kao dio većine. Komformne je skrivati svoja opredjeljenja. Međutim, sve više pojedinača se javno deklariraju kao ateisti, odnosno ističu svoje nepripadanje vjerskom sistemu.

Deset je godina papa Franjo na čelu Katoličke crkve. Uspio ju je otvoriti pitanjima suvremenog doba, odgovoriti na brojne afere među visokim katoličkim sveštenicima. Koliko njegova nastojanja ostavljaju traga u Katoličkoj crkvi?

Papa Franjo svakako spada u krug papa koji su unijeli promjene makar svojim ponašanjem i stavovima. Iako je bio isusovac, kad je postao papa počeo je provoditi jednu od temeljnih poruka teologije oslobođenja koju provode franjevcu u Latinskoj Americi, a to je briga za siromašne koji žive na marginama društva. Papa je žestoko postupao i zbog tolerancije prema aferama među visokim katoličkim sveštenstvom koju su imali njegovi prethodnici Ivan Pavao II. i Benedikt XVI. Otvorio je brojne pitanja, koja su snažno napadana i u nekim dijelovima Katoličke crkve neće biti realizirana. Što će se dešavati poslije pape Franje, teško je predvidjeti. Imenovanje kardinala ide kroz kardinalski zbor, koji je nešto promijenjenog sastava. Vidjet ćemo hoće li se desiti povratak stoljećima njegovanog eurocentričnog ponašanja Katoličke crkve po kojem su pape uglavnom birani iz Europe ili će se pak trend izbora pape iz Latinske Amerike proširiti na druge kontinente. Jedno je sigurno – revolucionarne se promjene ne mogu nametnuti bez stvaranja jedne ozbiljne, opće atmosfere među crkvenom hijerarhijom. Katolička crkva se sporo mijenja, ali nikad prekasno. ■

Šestorica u obrani šestorke

Pune dvije godine i 11 mjeseci trebalo je Ministarstvu pravosuđa i uprave da odgovori na zahtjev Novosti kojim smo zatražili uvid u studijsku analizu presuda Raspravnog i Žalbenog vijeća Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u predmetu protiv JADRANKA PRLIĆA i drugih, koju je za to ministarstvo temeljem ugovora o poslovnoj suradnji iz siječnja 2018. izradila Akademija pravnih znanosti Hrvatske. Prešliku dokumenta 'Analiza presuda Raspravnog i Žalbenog vijeća ICTY u predmetu Prlić i dr.' zaprimili smo nakon otprilike 1.060 dana čekanja, 27. prosinca 2022. godine. Dakle, naš je zahtjev gotovo tri godine prolazio test razmjernosti i javnog interesa, a tekst analize na kraju nam je ustupljen gotovo pet godina nakon što je zgotovljen. Akademiji pravnih znanosti za izradu analize isplaćeno je 350 tisuća kuna bruto 2018. godine, a sljedeće godine još 280 tisuća. Toliko su plaćeni izrada pisane recenzije i pružanje savjetodavne ekspertize. Riječ je o prilično solidnom iznosu s obzirom na to da je izrada analize koja nikoga ne obvezuje trajala dva mjeseca. Na njoj je radilo peteročlano tijelo Akademije, pod vodstvom DAVORA DERENČINOVICA, koji je 2021. izabran za suca Europskog suda za ljudska prava. Nije to bila prva takva suradnja ministarstva i Akademije, kao nezavisne i neprofitne udruge građana. Njihovi članovi, objašnjava ministarstvo, izabrani su za izradu studije jer osim što imaju doktorat iz područja društvenih znanosti, 'značajno doprinose razvitku hrvatske pravne znanosti i njezinom ugledu u inozemstvu'.

Dario Kordić, Jadranko Prlić i Krešimir Zubak 1995. s Franjom Tuđmanom (Foto: Sinisa Hančić/PIXSELL)

PUNE dvije godine i 11 mjeseci trebalo je Ministarstvu pravosuđa i uprave da odgovori na zahtjev Novosti kojim smo 7. veljače 2020. godine temeljem Zakona o pravu na pristup informacijama zatražili uvid u studijsku analizu presuda Raspravnog i Žalbenog vijeća Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u predmetu protiv JADRANKA PRLIĆA i drugih, koju je za to ministarstvo temeljem ugovora o poslovnoj suradnji iz siječnja 2018. izradila Akademija pravnih znanosti Hrvatske. Prešliku dokumenta 'Analiza presuda Raspravnog i Žalbenog vijeća ICTY u predmetu Prlić i dr.' zaprimili smo nakon otprilike 1.060 dana čekanja, 27. prosinca 2022. godine. Dakle, naš je zahtjev gotovo tri godine prolazio test razmjernosti i javnog interesa, a tekst analize na kraju nam je ustupljen gotovo pet godina nakon što je zgotovljen. Akademiji pravnih znanosti za izradu analize isplaćeno je 350 tisuća kuna bruto 2018. godine, a sljedeće godine još 280 tisuća. Toliko su plaćeni izrada pisane recenzije i pružanje savjetodavne ekspertize. Riječ je o prilično solidnom iznosu s obzirom na to da je izrada analize koja nikoga ne obvezuje trajala dva mjeseca. Na njoj je radilo peteročlano tijelo Akademije, pod vodstvom DAVORA DERENČINOVICA, koji je 2021. izabran za suca Europskog suda za ljudska prava. Nije to bila prva takva suradnja ministarstva i Akademije, kao nezavisne i neprofitne udruge građana. Njihovi članovi, objašnjava ministarstvo, izabrani su za izradu studije jer osim što imaju doktorat iz područja društvenih znanosti, 'značajno doprinose razvitku hrvatske pravne znanosti i njezinom ugledu u inozemstvu'.

Pa pogledajmo kako doprinose njezinom ugledu. Akademija je, posredstvom ministarstva, pozivajući se na institute revizije i preispitivanja, razmatrala mogućnost pobijanja pravomoćne presude kojom je krajem studenoga 2017. bosanskoherceg-

vačka šestorka osuđena za ratne zločine nad muslimanskim stanovništvom u razdoblju od 1992. do 1994. godine, u osam općina i pet zatočeničkih centara na teritoriju Bosne i Hercegovine, odnosno dijela nazvanog Herceg-Bosna. Optuženi, politički i vojni vode tvorevine Herceg-Bosne, osuđeni su na dugotrajne kazne zatvora: JADRANKO PRALIĆ na 25 godina, BRUNO STOJIĆ na 20 godina, SLOBODAN PRALJAK (koji je u trenutku izricanja presude počinio samoubojstvo ispisivši otrov u sudnici) i MILIVOJ PETKOVIĆ također na 20 godina, VALENTIĆ ČORIĆ na 16, a BERISLAV PUŠIĆ na 10 godina zatvora. Žalbeno vijeće je potvrdilo i zaključke Raspornog vijeća o njihovom sudjelovanju u udruženom zločinačkom pothvatu pod vodstvom predsjednika Hrvatske FRANJE TUĐMANA, ministra obrane GOJKA ŠUŠKA i načelnika Glavnog stožera HV-a generala JANKA BOBETKA, s ciljem etničkog čišćenja dijelova BiH i uspostave hrvatskog entiteta dijelom u granicama Banovine Hrvatske iz 1939. godine, kako bi se omogućilo ujedinjenje hrvatskog naroda.

Premda su revizija i ostali izvanredni pravni liječnici zakonom predviđena sredstva osporavanja sudske odluke, skandalozno je to što je Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske, koja je bila jedan od inicijatora osnivanja Haškog tribunala i trebala bi poštovati odluke suda s kojim je intenzivno surađivala, u vjeri da će one biti pravične i utemeljene, te bi se trebala založiti za društvenu osudu zločina i pozabaviti razmišljanjima o uspostavi reparacija za žrtve, uopće izdvajilo novac za pokušaj zaštite pravomoćno osuđenih ratnih zločinaca. Tim više jer se, prema nadležnosti suda, sudio pojedincima, a ne državi, organizacijama, strankama ili pak vojnim jedinicama. Tome u prilog govori i postupak Milivoja Petkovića, ratnog zapovjednika HVO-a koji je u prosincu 2021. izbašao iz zatvora nakon odsluženja dvije trećine kazne. Petković je prethodno u pismu sucu Tribunala CARMELO AGIUS-u u rijetko viđenoj gesti pokajanja izrazio duboku sućut svim žrtvama, pripadnicima bošnjačkog naroda, njihovoj rodbini i prijateljima. Izrazio je i kajanje zbog svojih djela ili propusta i naveo da 'prihvata presudu i osobnu odgovornost za svoja djela ili propuste koji su doveli do počinjenja zločina zbog kojih je osuđen'.

Spomenik muslimanskim žrtvama HVO-a u Ahmićima (Foto: Armin Durgut/PIXSELL)

Vrijeme prije tog pokajanja bilo je zatrovano općom nacionalističkom histerijom koju je pratilo izricanje pravomoćne presude šestorki. Tadašnja predsjednica KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ izjavila je da Hrvatska nije bila agresor i da 'nitko drugi, pa ni Haški sud, neće pisati našu povijest'. I premijer ANDREJ PLENKOVIĆ kazao je da Praljkov samoubilački čin 'najviše govori o dubokoj moralnoj nepravdi prema šestorici Hrvata iz BiH i hrvatskom narodu'. Sličnih reakcija bilo je pregršt, HAZU je govorio o nepravednoj presudi 'koja nije utemeljena na povijesnim činjenicama', dok su historičari desne provenijencije poput IVE LUČIĆA lamentirali da je 'sud farsa'. Odluka države, odnosno Ministarstva pravosuđa, da pravnim putem pokuša osporiti presudu vjerojatno je bila potaknuta i takvom društvenom atmosferom.

Naše zanimanje za sadržaj analize bilo je potaknuto i rijetkim javnim istupima Davora Derenčinovića, koji je 2020. iznosio brojne zamjerke na postupke tužiteljstva i ICTY-a. Govorio je da 'nitko ne spori da je većina tih djela počinjena', ali i da je postupak bio nepravičan, da se presuda temelji na dvojbenim pravnim standardima i da postoje segmenti presude za koje se osnovano pretpostavlja da sadrže jasne pogreške u zaključivanju, 'koje ako ne bi bile korigirane, dovode do uskrate pravde'. Drugim riječima, Akademija pravnih znanosti sugerira da postoje osnove za podnošenje zahtjeva Međunarodnom rezidualnom mehanizmu, sljedniku Haškog suda, i preispitivanje presude. Segmenti presude koje spominje Derenčinović, o čemu se piše i u analizi, odnose se i na povrede prava na pravično suđenje i kvalifikaciju oružanog sukoba u BiH, za koji je ICTY nedvojbeno utvrdio da je imao karakter međunarodnog oružanog sukoba, između ostalog i zato što je Hrvatska imala cijekoplunu kontrolu nad HVO-om koji je, kako je dokazano, počinio zločine. U prilog tome utvrđeno je da je Hrvatska razriješila dužnosti visoke vojne dužnosnike HV-a kako bi zapovjedali snagama HVO-a u BiH, pružala podršku i slala snage Hrvatske vojske u tu zemlju kako bi direktno sudjelovale u sukobu.

Poput Milivoja Petkovića, i Bruno Stojić u svom je zahtjevu za prijevremeno puštanje na slobodu (lani je odbijen, pa je ponovljen) naveo da osjeća suočavanje prema muslimanskim žrtvama rata. Akademija je dakle pokušala obraniti one koji su, uz visoku svijest o vlastitoj ulozi u zločinima, kasnije ipak priznali svoju krivicu i odgovornost. Akademijinu analizu pretresli smo i s pravnicom i programskom direktoricom Inicijative mladih za ljudska prava BRANKOM VIERDOM i predsjednikom Upravnog odbora te nevladine organizacije NIKOLOM PUHARIĆEM koji su također od ministarstva zatražili spomenuti dokument, no bili su odbijeni. Od državnog su vrha višekratno tražili da oduzme odlikovanja osuđenima za ratni zločin.

Branka Vierda, po struci pravnica, pojašnjava da, iako je kaznena odgovornost utvrđena pojedincima, kontekst počinjenja zločina dodatno čini kompleksnijim utvrđeni udruženi zločinački pothvat čiji su članovi bili, osim šestorki, i vojno-politički vrh Hrvatske, što zapravo najviše i žulja autore analize, jer su udruženim zločinačkim pothvatom zahvaćeni i oni koji nisu osuđeni. Nikola Pušarić smatra da su ciljevi izrade analize zaštita ugleda tadašnjeg političkog i vojnog rukovodstva Hrvatske, pokušaj prevencije potraživanja reparacija koje bi poduzele žrtve zločina koje je počinio HVO u BiH, ali i postavljanje zaključka koji odgоварa mogućnostima preispitivanja presude, za što bi Akademija bila ponovno angažirana i što bi joj donijelo dodatnu novčanu zaradu, uz povećanje ugleda. Pušarić skreće pažnju na to da autori analize na jednom mjestu ističu: 'U kontekstu pogrešno postavljene teze o Tuđmanovoj želji za pripojenjem zapadne Hercegovine Hrvatskoj u presudi se gubi tanka poveznica između krajnjeg cilja i ZZP. Naime radi se o etnički čistom području nastanjrenom gotovo isključivo Hrvatima zbog čega je teza o "etničkom čišćenju" Muslimana kao načinu realizacije krajnjeg cilja u takvim okolnostima sasvim besmislena.'

— Radi se o poprilično nacionalističkom diskursu. Ovdje govorimo o Herceg-Bosni, koja je bila rasistička tvorevina, a da je itko od članova ekipa koja je sastavljala analizu pročitao bilo kakav programatski dokument ove tzv. republike ili zajednice, video bi da je njima svaki Musliman bio sporan. Dosta je sporno i tvrditi da "etnički čisto područje" tvore gradovi kao što su Mostar koji je 1991. imao 35 posto Muslimana i 18 posto Srba, Livno koje je imalo 14 posto Muslimana i devet posto Srba, Stolac koji je imao 43 posto Muslimana i 21 posto Srba i tako dalje – zaključuje Pušarić.

Danas, skoro 30 godina nakon rata, ističe Vierda, u dominantnom javnom prostoru is pada da je Medunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju skoro pa bio suvišan, analize i komentari na presude zasnivaju se na nogometnoj retorici o 'našima' i 'njihovima', ako 'naši' gube (osuđeni su), onda sudac krade.

Iako je u slučaju Prlić i drugi kaznena odgovornost utvrđena pojedincima, kontekst počinjenja zločina dodatno čini kompleksnijim utvrđeni udruženi zločinački pothvat čiji su članovi bili, osim šestorki, i vojno-politički vrh Hrvatske, pojašnjava Branka Vierda

— To nije dobro iz više razloga. Prvo, činjenica da su postjugoslavenska društva imala, pa zapravo privilegiju, da se vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda oko uspostavljanja suda usuglasilo, da su postjugoslavenske države prihvatile i zakonski regulirale sadržaj i oblike suradnje sa sudom, omogućila je da svaka veći dio pravde za žrtve bude ostvaren nego da tog suda nije bilo. Drugo, količina dokaznog materijala i javno dostupni haški arhivi danas omogućuju praktički svakome neposredan uvid u građu i spoznaju o tome što se u to vrijeme događalo. Nekada kao da zaboravljamo da sukob na području postjugoslavenskih zemalja nije jedini koji na svijetu postoji ili je postojao i da činjenice o tome što se zaista dogodilo u nekim drugim sukobima nikada neće biti utvrđene u obujmu kao što je to slučaj s ratovima na ovim prostorima – ističe Branka Vierda.

Ukratko, ignoriranje utvrđenog u presuda i slavljenje ratnih zločinaca kao nacionalnih heroja na naše društvo djeluje regresivno i zapravo mu onemogućuje okretanje ka budućnosti. SERGE BRAMMERTZ, glavni tužitelj Međunarodnog rezidualnog mehanizma za kaznene sude, u izvještaju iz studenoga 2022. o ostvarenju kaznene pravde u Hrvatskoj ukazuje na to da hrvatske vlasti u cilju utvrđivanja odgovornosti, vladavine prava i pomirenja trebaju surađivati s regijom, za što je nužan angažman hrvatske vlade. Istaknuo je i da hrvatske vlasti nisu na zadovoljavajući način mogle objasmiti zašto članica EU-a promovira nekažnjivost na štetu žrtava ratnih zločina u regiji nepružanjem tražene pravne pomoći drugih zemalja. ■

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO PRAVOSUDA I UPRAVE

KLASA: UPI-I-008-03/22-01/08
URBROJ: 514-02-03/01-22-01
Zagreb, 27. prosinca 2022.

Službenica za informiranje u Ministarstvu pravosuda i uprave, OIB: 72910430276 na temelju članka 13. stavka 3., točke 1., u vezi sa člankom 23., stavkom 4. Zakona o pravu na pristup informacijama ("Narodne novine", broj: 25/13, 85/15, 69/22), postupajući povodom zahtjeva za ostvarivanje prava na pristup informacijama Dragana Grozdanovića, novinaru tjednika Novosti, iz Zagreba, i judevita Gaja 7, donosi:

RJEŠENJE

O m o g u ē a s e pristup traženim informacijama Dragana Grozdanovića, novinaru tjednika Novosti, Ljudevita Gaja 7, 10000 Zagreb.

Obrazloženje

Ministarstvo pravosuda i uprave zaprimilo je dana 7. veljače 2020. godine zahtjev za pravo na pristup informacijama Dragana Grozdanovića, novinaru tjednika Novosti iz Zagreba (u daljnjem tekstu: podnositelj zahtjeva).

Službenica za informiranje Ministarstva pravosuda i uprave obavijestila je korisnika o produženju roka za rješavanje predmetnog zahtjeva zbog obveze ovog tijela javne vlasti za provedbom testa razmjernosti i javnog interesa, dopisom KLASA: 008-02/20-01/15, URBROJ: 514-09-01/2-20-02 od 17. veljače 2020. godine.

Tijekom provođenja testa razmjernosti i javnog interesa utvrđivalo se može li se pristup затraženim informacijama ograničiti radi zaštite nekog od zaštićenih interesa iz članka 15. stavka 2., 3. i 4. Zakona o pravu na pristup informacijama, odnosno bi li omogućavanjem pristupa traženoj informaciji u navedenom slučaju taj interes bio ozbiljno povrijeđen, te prevladava li potreba zaštite prava na ograničenje ili javni interes, sukladno članku 16. stavku 2. tog Zakona.

Izradu studijske analize podrazumijevala je pravnu analizu kontekstualnog i činjeničnog dijela optužnice, presude Raspravnog vijeća i presude Žalbenog vijeća Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju te je za izradu bilo potrebno angažirati stručnjake iz područja društvenih znanosti koji se bave pravnom znanosti. Stoga je Ministarstvo pravosuda angažiralo početkom 2018. godine Akademiju pravnih znanosti Hrvatske za izradu predmetne studijske analize.

Navedena studijska analiza obuhvaća pravnu analizu kontekstualnog i činjeničnog dijela optužnice, presude Raspravnog vijeća i presude Žalbenog vijeća Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, ali i razradu mogućnosti preispitivanja odnosno revizije presude.

Nadajmo, Ministarstvo pravosuda sklopilo je Ugovor o poslovnoj suradnji s Akademijom pravnih redoviti članovi koji imaju doktorat znanosti iz područja društvenih znanosti, bave se pravnom znanosti i svojim znanstvenim radom u polju prava značajno doprinose razvojku hrvatske pravne znanosti i/ili njenom ugledu u inozemstvu, i suradnici koji imaju doktorat ili magisterij iz područja

Faksimil rješenja kojim se Novostima, nakon gotovo tri godine, omogućava pristup traženim informacijama

Ипак се креће

Судећи по томе што је Континалт
отворио нову велику творницу
у Новом Саду, али и по другим страним
инвестицијама, европске компаније
јасније од дијела политичких
институција и медија виде у којем
се смјеру Србија креће, односно
да проевропске реформе нису стале

ЊЕМАЧКИ Континалт, један од глобалних лидера у производњи аутомобилова, средином тада отворио је своју нову велику творницу у Новом Саду. Пет година послије доласка у Нови Сад, Континалт у њему запошљава 1.350 високообразованих радника, претежно инжењера, а вриједност извоза његових софистицираних производа премашио је милијарду евра годишње. У трећу творницу у Новом Саду Континалт је уложио 140 милијуна евра и она ће бити једна од његових највећих творница које има у 58 држава дијелом свијета.

Континалт је један од најзначајнијих страних инвеститора који унапређују кризама које су узрок и попријеко глобалне економије изазвали пандемија коронавируса и рат у Украјини не одустају од инвестирања у српску економију. Штога ли, страни инвеститори су лани изненадили и српске власти јер је вриједност његових улагања досегла рекордних 4,4 милијарде евра, иако се Србија због рата у Украјини и добрих односова с Русијом сукобила с притисцима и оптужбама да је остала једина Путинова продужена рука којом дестабилизира Балкан, а посредно и Европску унију. Барем засад Србија као европска политичка није постала и њезина економска црна овца.

Но због тога што као земља кандидаткиња за чланство у ЕУ-у није увела санкције Русији као све њезине чланице и земље кандидаткиње за чланство, Србији се све отвореније пријети да ће остати без кандидатског статуса, али и без европских инвестиција које чине дводесетине од свих страних инвестиција које су у вриједности од око 40 милијарди евра пристигле у њезину привреду у протеклих двадесетак година. Србији се пријети и да ће њезини приступни преговори с ЕУ-ом бити прво замрзнути, а потом и прекинuti ако не уведе санкције Русији. Као додатни притисак на ње јој се стављају и оптужбе да је наводно дигла руке од реформи које мора провести како би испунила критерије дефиниране преговарачким кластерима у процесу приступања.

Чињеница је, међутим, да се застој у српским приступним преговорима с ЕУ-ом догодио и прије почетка рата у Украјини. Тада се он понајприје тумачио европским замором од политике проширења. Америчко-српски економист Бранко Милановић одавно је указао да резултати истраживања јавног мнијења у Француској и Низоземској показују да је увјерљива већина његових грађана против даљег ширења ЕУ-а, па и на Балкан и Србију. У међувремену је примјер Сјеверне Македоније показао да земље кандидаткиње и кад испуне задане увјете за напредовање у приступним преговорима увијек одлучкама појединих чланица могу бити стављене на чекање, па и враћене у процесу приступања, по готово ако су критерији дефинирани у преговарачким поглављима подложни промјенама и накнадним дописивањима и тумачењима.

Судећи по интервјуима које је претеклих дана дала нова српска министрица еуроинтеграција Тања Мишчевић, Србија заправо боље стоји у свладавању препрека у приступним преговорима од дојма који се о њој ствара због рата у Украјини и застоја у преговорима о нормализацији односа с Приштином. Професорица београдског Факултета политичких наука многе је изненадила када је као нестраначка особа прије три мјесеца преузела дужност министрице еуроинтеграција у трећој влади премијерке Ане Брнабић.

Кад се Мишчевић 2019. након шест година, повукла с чела српског тима за преговоре с ЕУ-ом и посветила предавањима на ФПН-у, чинило се да се дефинитивно повукла из свакодневног бављења политиком еуроинтеграција. А њоме се почела бавити још 2005. као директорица Канцеларије за европске интеграције Владе Србије и чланица преговарачког тима Србије за закључивање Споразума о стабилизацији и придрживању с ЕУ-ом. Због својег дугогодишњег ангажмана у преговорима с Унијом и паралелне свеучилишне каријере у медијима је заслужила епитет 'докторице за европску интеграцију'.

Њезин избор за министрицу за европску интеграцију ипак се није свима свиђао, иако није једина која се као нестраначка особа приклучила кабинету Ане Брнабић. У Влади Србије, наиме, девет министара су нестраначке особе, девет су чланови СНС-а, а десет чланови СНС-ових коалицијских партнера. И прошлога тједна министрица Мишчевић морала је у интервју Новом магазину одговарати на питање да је 'део јавности био изненађен поновним уласком у Владу, а било је и негативних коментара'. 'Ја сам са свим својим годинама донела одлуку да је момент када поново могу да помогнем у процесу европских интеграција и почаствованам сам што су ме мандатарка и председник питали. Не могу другачије него да своје знање искористим да унајмимо све што смо досад радили у

европским интеграцијама као друштво и постигнемо не чланство у Европској унији него уређену државу', одговорила је Мишчевић.

Убрзо након преузимања министарске дужности изјавила је да је угодно изненађена напретком у провођењу реформи који се догодио у раздобљу у којем није имала непосредни увид у преговарачке процесе с ЕУ-ом. Слично понавља и у интервјуу Новом магазину: 'Сам тај процес имао је успоне и падове, обавезе према Хашком трибуналу смо мање-више сви заборавили, али оне су нас у једном моменту озбиљно зауставиле у том процесу, да не причамо о самопроглашењу независности Косова, које и дан-данас има озбиљан утицај на процес европских интеграција. Али истовремено, процес реформи унутар државе, шта год и како год оцењивали, није стао. Ево, реформа правосуђа; кад смо отворили преговоре знали смо да је прва и најважнија ствар владавина права, једно од суштинског питања за грађане. И ево прошле године уставним амандманима заокружујемо оно што смо рекли да немо урадити 2016., а то је реформа судства и тужилаштава у смислу извлачења политike из постављења судија и тужилаца; постављење ће бити у рукама стручних тела судија и тужилаца. На том примеру хоћу да покажем да Србија дефинитивно није одустала од европских процеса. А да Европска унија није од нас одустала показује стално подстицање реформи за које грађани кажу да су суштински најважније и најпотребније за њихов нормалан живот. Не видимничег доброг у томе да једна или друга страна одустану.'

Ујверена је и да је због рата у Украјини 'политика проширења дефинитивно добила на значају, пре свега због Украјине и Молдавије, али Западни Балкан није заборављен. Свакако треба имати на уму да се не могу правити паралеле између државе која има 22 отворена поглавља, неколико привремено затворених од 35 о којима се преговара и оне која су на почетку. Ми смо искорачили, наше право и пракса су у великој мери усклађени са стандардима Европске уније, могу вам набројати области које, нажалост, ретко помињемо као што су статистика, заштита интелектуалне својине, трансевропске мреже или у области финансијских услуга. То су области које су готово у потпуности усаглашене и можемо да кажемо 'у овом сегменту смо у чланству', али направно, морамо наставити с преговорима'.

Премда истиче да прије десет година, кад је Унија у Солуну отворила перспективу чланства Србији и свим балканским државама, није очекивала да ће процес приступања тако дugo трајати, министрица у први план не гура српско чланство у Унији, већ каже: 'Наш посао је да подстичемо на усвајање прописа и стандарда који треба да омогући грађанима да живе у уређеном друштву. Зато је моја одлука да прихватим ову позицију везану управо за настојање да будемо добро организована демократска држава и чланица Европске уније, јер то подржавам не само вредносно, већ и целокупним својим досадашњим професионалним ангажманом.'

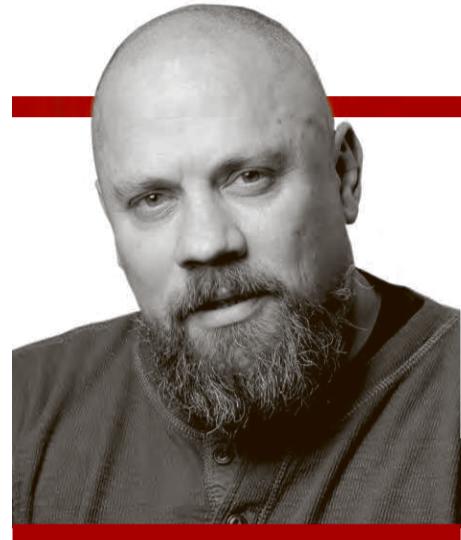
Судећи по Континалтовим и другим страним инвестицијама, европске компаније брже и јасније виде у којем се смјеру Србија креће него што би се то рејло по дојму који се креира у већем дијелу европских политичких институција и медија, који углавном не виде оно о чему говори Тања Мишчевић – да проевропске реформе у Србији нису стале. ■

Амбасадор ЕУ-а у Србији Емануеле Жиофи и министрица за европске интеграције Тања Мишчевић (Фото: Милош Тешин/ATAIMAGES/PIXSELL)

Krstarica

Avrora

PIŠE Boris Dežulović

'Kosovo će postati član NATO-a, posle toga NATO paktu će pristupiti Bosna i Hercegovina, i naša zemlja će ostati crna rupa na Balkanu. Zato je predlog da tražimo međunarodnu konferenciju i uspostavljanje zajedničke odbrambene i bezbednosne politike za svih šest entiteta na zapadnom Balkanu', objasnio je admiral Zelenović

TRIDESET tri godine govorim tu stvar, i kao da govorim berlinskom zidu: nije u Srbiji problem vlast.

Vlast je takva kakva jeste, ionako je nisu Srbi birali. Nije politika Zadruga, da se kandidati za vlast ispovedaju Drvetu mudrosti u Rajskom vrtu, pa da onaj ko osvoji najviše glasova besposlenih domaćina iz Svriljiga osvoji pedeset hiljada evra i formira vladu. To može u Švedskoj ili na Islandu, gde se vlast bira kao na Pinku i gde narod ima tačno onaku vlast kakvu želi i zaslужuje. Ne i u Srbiji: vlast u Srbiji je od Gospoda Boga – nema od koga drugoga, proverio sam – pa i jeste onaka kakvu je Bog dao.

Vlast tako bude pa više ne bude, sad jeste pa sad nije, vlast se menja, štaviše: ako život u Srbiji uopšte ima dobrih strana, jedna od boljih jeste ta da vam ne trebaju izbori kako biste promenili vlast. Kad vam dosadi, izbacite je kroz prozor dvora, ili organizujete miting, ili zapalite parlament, ili ubijete premijera sa par hitaca iz snajpera: gde ima volje, ima i načina.

Nije, dakle, problem vlast, nikad nije ni bila. Problem je opozicija.

I dok vlast tako u Srbiji bude pa više ne bude – pa sad jeste, pa sad nije – političke opozicije prosto nema: opozicija ne bude, pa ne bude, sad nije, sad opet nije. Štaviše, ako život u Srbiji uopšte ima dobrih strana, i ako je jedna od boljih ta da vam ne trebaju izbori kako biste promenili vlast, još je i bolja ta da vam ne trebaju izbori kako biste videli da vam je opozicija tačno ista kakva je bila i pre izbora.

Eno samo poslednji izbori: ujedinjena srpska opozicija bojkotovala izbore, nijedan se opozicionar nije pojavio na izbornim listićima, i niko živ to nije primetio. Parlament isti, opozicije nema. Gde nema volje, shvatili ste, nema ni načina.

Trideset tri godine tako kao da zidu govorim: nije u Srbiji problem vlast, problem je opozicija. Treba smeniti opoziciju. I treba je smeniti još 1990. godine.

Menjala se tako vlast u Srbiji i na Osmoj sednici, i na Mitinzima istine, i mitološkog Petog oktobra, i nakon ubistva ZORANA Đindića, i na raznim kasnijim nameštenim i nenameštenim izborima, ali je opozicija uvek bila ista. Uopšte, najdoslednija politička ideja u Srbiji u protekle tri decenije jeste ona opozicijska.

U uvrnutom srpskom svetu, naime, političko jednoumije nasledeno iz komunističke Jugoslavije nije transmutovano u pseudodemokratsku vlast, kao što je to slučaj u nekim istočnoevropskim despotatskim kulturama. U Srbiji jednoumije vlada u opoziciji, i to već bezmalо trideset godina. U odnosu na opoziciju, srpska je vlast raskošni vrt hiljadu cvetova. Bila je tako vlast u Beogradu i crvena i žuta i crna, bila je na vlasti i Prva i Druga Srbija, i proruska i proevropska, bili su i mutirani komunisti i liberalni demokrati, i tehnomenadžeri i četnici, i radikali i naprednjaci, i Čeda i Vojna, samo je opozicija uvek bila čvrsta i dosledna u obrani srpskih interesa.

Evo, na primer, ALEKSANDAR Vučić. Ne zna siroma niti šta je juče govorio, a kamoli

pre godinu dana, sezonski Vučić menja i dlanu i čud, sad bi na Zapad, sad na Istok, malo u Evropu, malo u Rusku Federaciju, čas mu je Velika Srbija, čas mu je Dovoljna, a čas čak i mala, pa treba ceo Srpski svet, u jednom trenu Kosovo mu je srce Srbije, već u sledećem mu je bubreg – pa može živ čovek i samo s Vojvodinom – danas Kosovo ne bi dao ni za direktne kvalifikacije u Evropsku uniju, sutra bi i Ciganima ispod Pančevačkog mosta dao sto evra samo da ga nose. Srbiji, kako vidite, ne trebaju izbori da bi se menjala vlast. Vlast u Srbiji sama se menja. Raznovrsniji je i širi sam desno-levi neoliberalni anarhokonzervativac i evropsko-ruski četnički tehnokrat saudijskoameričkog tipa Aleksandar Vučić u tri sata kod MILOMIRA MARIĆA nego cela srpska opozicija u sve trideset tri godine.

Suma Nebojše Zelenovića sišla je veličanstvena srpska ratna mornarica (Foto: Amir Hamzagić/ATAimages)

Evo samo poslednji izbori: ujedinjena srpska opozicija bojkotovala izbore, nijedan se opozicionar nije pojavio na izbornim listićima, Vučićeva partija opet premoćno pobedila i zauzela parlament, i niko živ to nije primetio. Vlast potpuno drugačija. Sad bi odjednom da pregovara sa Zapadom i potpisuje Briselski sporazum. Gde ima načina, ima i volje.

Sa druge strane, celo to vreme – kao i svih prethodnih decenija – i kad nije bila ujedinjena, opozicija je bila jedinstvena. Trideset i tri stranke i strančice, jedan um – jedan um, tri reči. Ne damo Kosovo.

Trideset tri godine srpska opozicija tako uporno ne da Kosovo, tvrdila u odbrani najskuplje srpske reči od bilo koje vlasti koja je za to vreme bila, pa više nije. Jednoumije u srpskoj opoziciji gore je nego u komunističkoj Jugoslaviji. Ko drugačije misli, proguta ga mrak. Niko posle od straha ne sme ni da pita gde je nestao. Ozloglašeni novinari u kožnim mantilima obilaze opozicijske političare i pitaju gde je nestalo Kosovo, a ovi bledi kao kreć odmah priznaju: eno ga u Srbiji!

Okupila se slavna srpska opozicija kao nekoć vitezovi LAZARA HREBLJANOVIĆA na Kosovu polju. Nekidan tako predsednik pokreta SRCE ZDRAVKO PONOŠ na televiziji čupa kosu, kuka i vapi u nebo jer Vučić hoće da 'amputira Kosovo'. Nekoć slavna Demokratska stranka poziva se na mitološku Re-

zoluciju 1244 koje se više нико i ne seća. Za Narodnu stranku VUKA JEREMIĆA najvažnije je spričiti da Kosovo dobije stolicu u Ujedinjenim nacijama. Dveri, Nada, Zavetnici i ostala desna menažerija nekidan su izašli na ulicu i poručili Vučiću da nema predaje Kosova. Srpska omladina za Kosmet i Pokret za odbranu Kosova i Metohije za to se vreme naprsto, jebiga, zovu Srpska omladina za Kosmet i Pokret za odbranu Kosova i Metohije. Onomad je čak i profesorka BILJANA STOJKOVIĆ, kandidatkinja koalicije Moramo za predsednicu Srbije, izjavila da nikad ne bi potpisala nezavisnost Kosova.

A kopredsednik opozicijske stranke Zajedno NEBOJŠA ZELENKOVIĆ onda kao jedino rešenje ponudio – srpsku ratnu mornaricu. To, da ga jebeš, čak ni Aleksandru Vučiću nikad nije palo na pamet. A govorimo o čoveku toliko široke pameti da su mu na nju padali i srpski Mercedesi i gondole na Kalemeđanu. Veličanstvena srpska ratna mornarica, međutim, promašila celu Vučićevu pamet i pala na um opoziciji, pa sišla s uma Nebojše Zelenovića.

'Srbija da traži mornaricu!'

Dobro kako, dobro zašto – recimo da nema odbrane Kosova bez jakе ratne flote i nosača aviona, to je empirijski dokazano još 1999. – ali od koga? Od koga, crni Nebojša, 'Srbija da traži mornaricu'? 'Kosovo će postati član NATO-a, posle toga NATO paktu će pristupiti Bosna i Hercegovina, i naša zemlja će ostati crna rupa na Balkanu. Zato je predlog da tražimo međunarodnu konferenciju i uspostavljanje zajedničke odbrambene i bezbednosne politike za svih šest entiteta na Zapadnom Balkanu', objasnio je admirал Zelenović. 'Na toj međunarodnoj konferenciji bi trebalo da učestvuju pored zemalja regionala i zemlje Kvinte: Amerika, Nemačka, Francuska, Velika Britanija i Italija, te Hrvatska. Za vođenje takve politike legitimno je otvoriti pitanje vojno pomorskih snaga Srbije.'

A meni se onda smeju kad kažem da nije u Srbiji problem vlast.

Za razliku od vlasti, koja je takva kakva jeste i koju Srbi nikad u stvari nisu ni birali, opozicija je tačno onaku kakvu žele. Svugde u svetu – ili barem svugde u takozvanom parlamentarnom demokratskom svetu – narod ima vlast kakvu zaslужuje i kakvu je želeo, samo Srbi onaku kakvu zaslужuju i kakvu su želeli imaju opoziciju. A kad je nešto tačno onako kako Srbi žele, to je upravo enciklopedijska definicija problema.

Koliko god to bio mudar i razuman predlog, umesto ratne mornarice sa matičnom lukom, recimo, u Boki kotorskoj – ili, još bolje, u Puli, Pula ionako propada, to će već Nebojša sa komšijama lako urediti – Srbija pre toga treba da menja opoziciju, i to koliko juče. Vlast se, kako vidimo, sama menja, ali opozicija neće, i ako Srbija uopšte ima šansu, jedina je hitna smena opozicije. Uopšte nije važno kako: ili izbacivanjem kroz prozor, ili organizovanjem mitinga, ili paljenjem parlamenta, ili sa par topovskih hitaca sa srpske krstarice Avrora.

Gde ima volje, razumeli ste, ima i načina. ■

INTRIGATOR

Troska u Bačićevom krilu

S obzirom na to da je kancerogena gomila u Biljanama Donjim državna imovina, njome će se morati pozabaviti ministar prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine

PREMDA je Ministarstvo zaštite okoliša i energetike još u maju 2019. potvrdilo da je prema presudi Europskog suda dužno poduzeti mјere za uklanjanje kancerogenog crnog brda troske s lokacije u Biljanama Donjim, to se nije dogodilo. Stoga je Europska komisija po drugi put podnijela tužbu tom sudu, pa Hrvatska može očekivati plaćanje višemilijunske kazne po uzoru na slične slučajeve u drugim državama.

Nevjerojatna je količina nezainteresiranosti više ministarstava, posebno Ministarstva zaštite okoliša i energetike za ovaj problem koji traje punih 13 godina. Otprelike 140.000 tona otpadne troske, koju je u Biljane Donje, u srce Ravnih kotara kod Benkovca, još 2010. godine iz propale šibenske Tvornice elektroda i ferolegura višekratno navezla zagrebačka MLM grupa, truje ljude i zemlju. Na ovim stranicama ispisali smo na desetke tekstova o borbi tamošnjih ljudi udruženih u Eko udrugu Ravnii kotari s beščutnom državnom birokracijom, koja je zloglasno i nezakonito 'crno brdo' 2019. godine čak proglašilo – rudnim blagom. I to unatoč trima nezavisnim Studijama o zaštiti okoliša koje je spomenuta udruga dala izraditi, od čega jednu u Njemačkoj. Sve su odreda pokazale prisutnost kancerogenih polickičkih aromatičnih ugljikovodika, čak dvadeset puta višu od količine dozvoljene u prirodi.

Lanjskog studenoga i Gong je apelirao na ministra gospodarstva i održivog razvoja DAVORA FILIPOVIĆA da poštuje odluke iz

Europe. No s obzirom da je kancerogena troska zapravo državna imovina, čini se da će se njome morati pozabaviti ministar prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine BRANKO BAČIĆ. ENESA ĆERIMAGIĆA iz Zelene akcije pitamo ima li stav Europske komisije prema ovom problemu i kakve veze s netom donesenim europskim zelenim planom.

— Posredno ima, jer se predmetni slučaj odnosi na propise iz tog područja. Međutim, puno neposrednije on se odnosi na vladavini prava te poštivanje prava i propisa. Činjenica da se nalazimo u višestrukoj okolišnoj krizi, gdje propisi trebaju pomoći u njenom adresiranju, samo baca još mračnije svjetlo na postupanje predstavnika RH – kaže Ćerimagić.

Manevr po kojem je država otpad proglašila sirovinom, odnosno rudnim blagom, postao je jedan od recepata za postupanje kad postoji problem zagadenja okoliša otpadom. — Na isti način se država obraćunala s NIKOLOM TESLOM, gradašnjom koji se godinama borio protiv velikog odlagališta otpada i lokalnih moćnika Općine Starigrad-Paklenica. Njemu je Zelena akcija prikupljala novac za sudske troškove. Tužen je jer je upozoravao na zagađenje okoliša u svom dvorištu na granici parka prirode. Ovdje je situacija još i gora jer se radi očito o utjecaju na veći broj ljudi – ističe naš sugovornik.

Postupanje predstavnika vlasti u slučaju Biljana Donjih, a što se može vidjeti iz presude, dodaje Ćerimagić, podsjeća u najmanju ruku na teški nemar, a moguće je i na aktivno kršenje zakona.

— Iako nemam uvid u spis slučaja kao ni istražne ovlasti, svaki pravnik bi se, prije svega Državno odvjetništvo, trebao zapitati je li se nekome pogodovalo kada je odriješen obaveze da sanira odlagalište i kada je država

tu obavezu preuzeila na sebe. Takve okolnosti treba ispitati kako bi se otklonila sumnja i kako nam se ne bi događale neugodne situacije a la GABRIJELA ŽALAC, pa da takvu eventualnu pozadinu otkriju europska tijela progona – zaključuje Enes Ćerimagić.

■ Dragan Grozdanić

Štrajk u kuhinjama

IZVOZ subvencija

HRVATSKA se poduži niz godina oslanjala na Njemačku u ekonomsko-političkom pogledu, još od vezivanja kune za tečaj njemačke marke potkraj prošlog stoljeća. Činilo se to sidro relativno pouzdanim, uljevalo je opću sigurnost, do te mjere da su svi loši efekti restrukturiranja ovdašnje privrede apriorno uzimani kao prihvatljiva cijena stabilnosti i prosperiteta. U međuvremenu smo postali tržište za uvoznu skupu robu i novac, ali i to je valjda za žive ljudе.

Onda je došla globalna kriza, pa druga i treća, svaka teža, a Europska unija počela je iskazivati simptome zatvaranja članica u odvojeno suočavanje s nevoljom. Čak su programi ispodmaganja manje potentnih članica, kako bi zajedničko tržište ostalo funkcionalno za najjače, ubrzano ispuhalo. Subvencije su polučile kontraefekt, naspram smanjene proizvodnje direktno potičući inflaciju. Razne strukturne nejednakosti unutar EU-a izašle su na površinu, a na kosti se ovom kontinentu bolno natovarila i Amerika. Doba europske idile okončano je sve češćim izbojima skepsa prema servisiranoj podjeli uloga iz gornjeg opisa.

U skladu s novim trendom, po hrvatskim medijima zatičemo učestale kritičke opservacije na račun europsko-unijskih profitera, dignuto na razinu nacionalnih ekonomija. Posljednju bilježimo u Večernjem listu, gdje su nam se izjadali ugledni analitičari ŽELJKO LOVRINČEVIĆ i NENAD RANČIĆ. Ukratko, konstatiraju da su se naše izdašne javne subvencije realnom sektoru preline, kroz povišene cijene i marže, u zaradu proizvođača i trgovaca sa sjeverozapada EU-a. No i to da su prepostavke za zloupotrebu krize dizajnirane bitno prije svima očitog epiloga koji živimo u ovom času.

Možda to nije svima tad izgledalo tako, ustvari definitivno nije, ali sugovornici Večernjaka ukazuju na to da je Njemačka u godinama kraha Grčke zagovarala drastičnu štednju. Jasno, sad je na dijametalno suprotnoj poziciji, stimulirajući potrošnju i razdoblju što većih javnih sredstava. Mi ovdje nismo stigli provariti ni onaj pristup, dok s se posljedicama ovog tek počinjemo suočavati. Sami, jednako bez imaginirane i stvarne Njemačke na svojoj strani, a bit će i da nam je najzad vrijeme da se ozbiljnije mučne lokalnom ekonomsko-političkom glavom.

■ Igor Lasić

Sanacija troske u obližnjem Šibeniku (Foto: Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

Štrajk u kuhinji, štrajk na ulici – parola je pod kojom će se odvijati ovogodišnji osmomartovski Noćni marš, koji počinje u 18 sati na Trgu žrtava fašizma u Zagrebu. Uvjeravaju nas da je doba štrajkova iza nas, ali borbe koje svuda oko nas tinju dokazuju da nije tako: radnice Orljave dulje od godinu dana bore se za otpremnine, radnici Čistoće podsjećaju nas što je solidarnost, platformski radnici dižu glas, zdravstveni radnici i radnice najavljuju da su spremni štrajkati. Naša svakodnevica, pogotovo ženska, razlog je za glasan otpor. Zato radimo simbolične pomake, sjećamo se borbenе radničke prošlosti – marsiramo sitnim koracima prema velikom ženskom štrajku. Gradimo pokret koji će jednog dana biti spreman zaustaviti ovo društvo, usred radnog tjedna, usred radnog dana. Odustajanje nije opcija.

Koliko zapravo nazadujemo po pitanju ženskih prava?

Inflacija divlja, zdravstveni i obrazovni sustavi pucaju po šavovima. Reproduktivna prava imamo samo na papiru, stvarnost su prizivači i nepriuštive cijene pobačaja. Za žene kriza nije samo udarac na novčanik, već dodatni okidač nasilja, kojem smo ionako svakodnevno izložene. Pozivaju nas da se vratimo na sigurno, u četiri zida nuklearne familije, u kuhinje i spavaće sobe u kojima radimo 'iz ljubavi', a kad taj ljubavni ugovor prekršimo, naši domovi postaju mjesta premlaćivanja, prisile i prijetnje. Ta ljubav vodi računa jesu li svi čisti, je li frižider pun, kakvo je stanje kućnog budžeta. Ta ljubav vodi računa o zadaćama i pregledima kod doktora, pamti godišnjice i rodendane, kakve poklone slavljenici vole i koje kolače jedu. Ta ljubav je rad. Besplatan rad na kojem društvo parazitira – jer ljubav ne treba платiti, za ljubav se ne računaju prekovremeni. Znamo da su pred nama godine borbe, ali generalni štrajk žena te je borbe vrijedan.

Ovih dana širi se hajka na transrodne osobe. Koliko je društvo fobično prema rodnim i spolnim manjinama?

Borba za prava transrodnih osoba dio je feminističke borbe. Njihovo zdravlje, sigurnost, pravo na rad teme su koje nećemo ostaviti za kasnije, o njima ćemo uvek glasno govoriti. Ova tema puno je šira od statistika i dijagnoza, kako se o tome danas raspravlja. Društvo koje se iskaljuje na najnezaštićenijima samo pokazuje koliko je zapušteno. Godinama ističemo: feministička borba ne tupi oštricu udruživanjem s različitim potlačenim skupinama – na taj je način ostri. ■ Mirna Jasić Gašić

Prijetnja praznom ćuškom

Ne vjerujem da će Hrvatska bilo kakvom zakonodavnom promjenom napraviti regresiju zaštite slobode izražavanja, kaže odvjetnica Vesna Alaburić

NAJAVE predsjednika Vlade ANDREJA PLENKOVIĆA o izmjenama Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku zbog, kako je to nazvao, curenja informacija iz spisa koje čine političke probleme (za njega i HDZ), izazvale su buru u javnosti, od političkih stranaka i nevladinih udruga do novinarskog ceha. Hrvatsko novinarsko društvo se potužilo pučkoj pravobraniteljici TENI ŠIMONOVIC EINWALTER zbog ideje da bi 'stvaranje političkih problema' predstavljalo novo kazneno djelo, a ona je od Ministarstva pravosuđa zatražila detalje najavljenih izmjena.

Odvjetnica VESNA ALABURIĆ smatra da nisu potrebne nikakve intervencije u sadašnje kazneno zakonodavstvo.

— Zakonom o kaznenom postupku jasno je propisano da su određeni podaci tajni, odnosno da su službena tajna, a Kaznenim zakonom je već sankcionirano odavanje takvih podataka. Pretežniji javni interes je okolnost koja uvijek opravdava odavanje službene tajne, pa u tom slučaju nema kaznenog djeła. Takvo rješenje u postojećem Kaznenom zakonu je dobro i treba ga svakako zadržati — smatra Alaburić.

— Ne vjerujem da će Hrvatska bilo kakvom zakonodavnom promjenom napraviti regresiju zaštite slobode izražavanja. Ako vlast i posegne za nekim novim restrikcijama, one se nikako ne smiju odnositi na medije i novinare. Dosegnutu razinu zaštite slobode izražavanja ne smijemo ugroziti — naglašava odvjetnica, koja je u nizu slučajeva branila

AP na svečanom otvorenju
Muzeja bećara (Foto: Ivica Galović/PIXSELL)

novinarsku profesiju i slobodu izvještavanja. Ona smatra i da treba pričekati da se vidi što vlast zaista planira.

— Možda je premjer samo pomalo neprično reagirao na curenje informacija. Ako vlast odluči mijenjati zakone, već u prvim službenim najavama vidjet ćemo o kakvim se promjenama radi. Ako njima doista bude ugrožena sloboda govora i ako eventualne promjene ne budu donosile dobrobit kaznenom postupku, takvim se promjenama treba javno usprotiviti, u javnim raspravama argumentirano dokazati njihovu štetnost i pokušati u Hrvatskom saboru dobiti dovoljan broj glasova protiv takvih izmjena Kaznenog zakona — kaže.

— Ako te izmjene ipak budu donesene i ne budu u skladu s Ustavom, moguće je da ih Ustavni sud ukine. Problem je što u skladu s Ustavom mogu biti vrlo različita zakonodavna rješenja. Istraga može biti tajna, a može biti nejavna. Oba su rješenja u skladu s Ustavom, ali prvo u većoj mjeri ograničava slobodu izražavanja. Zato je važno da u granicama koje dopušta Ustav odaberemo zakonodavna rješenja koja potpunije i u većoj mjeri štite slobodu izražavanja. Naravno, u granicama postavljenima radi zaštite važnih osobnih i društvenih interesa, kao što su presumpcija nedužnosti, interes žrtava i interes kaznenog postupka općenito — ističe Alaburić.

— Najave AP-a o izmjenama zakona na tragu onih iz zakona koji je povučen prije deset godina praktički su udar na novinarsku profesiju. Za nas nema dileme — time se žele zataškati afere vladajućih, o kojima naši kolege svakodnevno izvještavaju. Za nas je to neprihvatljivo pa smo se obratili evropskim

partnerima i pučkoj pravobraniteljici. To ne smije proći. Da prode, to bi značilo sumrak demokracije i potpuni apsolutizam — kaže HRVOJE ZOVKO, predsjednik HND-a.

Naglašava da pučka pravobraniteljica u javnom prostoru može tu temu učiniti još aktualnijom jer je njena uloga u obrani demokracije itekako važna.

— Javnost je uviјek na strani ozbiljnog kritičkog novinarstva i ima pravo znati što rade ljudi koji predstavljaju državu. Zato će se HND svim sredstvima koja ima na raspolaganju boriti protiv namjere da budu ušutkani glasnici 'loših vijesti', a potrudit ćemo se da svi u EU-u znaju za to što se kod nas dešava — dodaje Zovko.

■ Nenad Jovanović

FRAGMENTI GRADA *Online nastava*

RUMORIO je prvo nekoliko dana, a onda je iz uprave fakulteta stigla zvanična informacija s detaljnim obrazloženjem zašto će jedan od najvećih fakulteta u Hrvatskoj, Filozofski fakultet u Zagrebu, u semestru koji započinje ovih dana izvoditi nastavu na daljinu, to jest *online*. Navedeni razlozi naizgled zvučali su razumljivo. Na raspolaganju su poprilična bespovratna finansijska sredstva iz Fonda solidarnosti Evropske unije koja se do lipnja ove godine moraju utrošiti za obnovu od potresa i energetsku obnovu — o neefikasnosti države u 'povlačenju' finansijskih sredstava iz fondova EU-a dosta se pisalo i u ovom tjedniku — pa se i Filozofski fakultet u Zagrebu našao na popisu javnih i državnih institucija obuhvaćenih tim projektom.

S obzirom na opseg i kompleksnost rada — najavljeni je obnova fasade, zamjena oštećene stolarije i staklenih stijena, kao i sanacija deke i zidova zgrade — te na veliki broj studenata, profesora i drugog osoblja koji dnevno cirkulira prostorom fakulteta, uprava je iz sigurnosnih razloga odlučila kontaktnu nastavu uživo privremeno zamijeniti *online* verzijom, to jest nastavom na daljinu. Na drugoj strani, studenti su izrazito negativno reagirali na tu odluku, pokrenuli su peticiju 'Ne *online* nastavi na Filozofskom fakultetu u Zagrebu', te naglasili kako su nalazi struke po pitanju *online* nastave jasni: ona nije dobra u kontekstu stjecanja znanja, socijalizacije i kvalitete studentskog života, kao ni mentalnog psihičkog zdravlja. Međutim, Ministarstvo znanosti i obrazovanja te Agencija za znanost i visoko obrazovanje su rezolutno odbili dati dopusnicu za ovakvo izvođenje nastave.

Čekajući epilog ove priče posegnuo sam za kratkim bilješkama koje sam u to vrijeme vodio i prisjetio se osobnih impresija na tragu kolektivnih šokova koji su započeli s pandemijom prije tri godine. Dio tih sjećanja upravo se tiče takvih iskustava, naglog i nepripremljenog prijelaza na *online* nastavu u rano proljeće 2020. Nikad prije, a ni kasnije, nisam jače iskusio stanje krajnje otuđenosti i besmisla u profesiji kao tada. Velika je frustracija, osjećaj uzaludnosti dok govorite u ekran kompjutora, tipkate nešto po tastaturi i 'serate' slajdove u pokušaju da s druge strane, iz tog mraka, te virtualne tame dobijete bilo kakvu povratnu reakciju. Da ne bude zabluđa, i klasična je fakultetska nastava uživo — s obzirom na poraznost kontinuiranih, pustosjećih reformskih trendova u obrazovanju i znanosti koji traju već dugo — degradirana do neprepoznatljivosti.

No *online* nastava je simbolično finale takvih procesa. Znamo to, ali mnogi se prave da je sve u redu, u skladu s duhom vremena i navodnom neizbjegljivošću udjela sofisticiranih tehnologija u našim životima. Na veliko zadovoljstvo korporacija koje prodaju programme za takve prakse.

■ Hajrudin Hromadžić

Rizik za 750.000

POVODOM Svjetskog dana socijalne pravde 20. veljače, pučka pravobraniteljica TENA ŠIMONOVIC EINWALTER upozorila je da je stopa rizika od siromaštva u 2021. porasla na 19,2 posto, što je gotovo 750.000 građana. Granica siromaštva ekvivalentna je iznosu od 403 eura za mjesečne životne potrebe samaca, a 847 eura za obitelji s dvoje djece. U tom su riziku najčešće starije osobe, posebno one koje žive same, ponajviše žene, zatim jednoroditeljske obitelji i obitelji s troje ili više djece. Ovisno o životnim okolnostima, samci mogu primati od 132 do 172 eura zajamčene minimalne naknade, a obitelji s dvoje radno sposobnih roditelja i dvoje djece sveukupno 371 euro mjesečno. Broj korisnika te naknade u padu je i trenutno je prima njih oko 30.000.

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike trebalo bi napraviti analizu pada broja korisnika zajamčene minimalne naknade, kako bi se naknada mogla ciljano usmjeriti prema građanima kojima je najpotrebnija, ističe pravobraniteljica. Drugi njezin prijedlog usmjeren je na novi Zakon o socijalnoj skrbi kojim je minimalna naknada lani povećana, ali ne svim korisnicima jednakom i ne u isto vrijeme. Pravobraniteljica je u više navrata Ministarstvu socijalne politike preporučila da uvećani iznos građanima treba računati od veljače 2022., odnosno dana kad je na snagu stupio novi Zakon o socijalnoj skrbi, ali preporuka nije uvedena.

Problem je i neujeđačeno postupanje područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad (bivši centri za socijalnu skrb), koji ne koriste iste obrasce za podnošenje zahtjeva za zajamčenu minimalnu naknadu i ne traže iste dokumente. Zavod treba izraditi obrasce zahtjeva i jedinstveni popis potrebnе dokumentacije, koje će županijske službe koristiti u radu s građanima, za sve naknade i usluge, kaže pravobraniteljica. Naglašava i da ministarstvo treba osigurati dugoročnije financiranje aktivnosti pomoći i podrške beskućnicima, jer su takvi projekti često nestabilni zbog kratkoročnog financiranja.

■ Novosti

Сложне против рата

Изнимно је важно проговарати о ненасиљу, инзистирати на примирју и преговорима, макар на разини нуђења алтернативе рату. Чини се да се то неће дододити одозго, већ одоздо, рекла нам је Сара Кекуш из Центра за мировне студије уочи протеста феминистичке антиратне коалиције у Загребу

УСРЕД годишњици рата између Русије и Украјине редају се анализе, износе и одвагују процјене жртава с једне и друге стране, наставља ратна кафоноја. У кошмару свега, испод радара пролазе антиратни напори и иницијативе, а једна таква ових је дана заживјела и у нашем сокаку. У петак, 24. фебруара, точно у подне, антиратни је протест на загребачком Тргу бана Јелачића који је под геслом 'Зауставите рат одмах!' најавила феминистичка антиратна коалиција.

'Преговарати не значи предати се, наоружавати се не значи побиједити. Као мировњаци и феминистки је посебице подржавамо сродне мировне иницијативе и напоре у Украјини, Русији и дијелу света. Ми знајмо да мир није само заустављање рата. Мир је дуготрајан процес', стоји у њиховом позиву на протест.

Од Владе и предсједника РХ, надлежних тијела ЕУ-а, УН-а и међународних тијела задужених за сигурност и сарадњу, коалиција захтијева тренутно прекидање рата,

демилитаризацију друштава и озбиљне дипломатске напоре у покретању преговора и мировног процеса, покретање новог сигурносно-мировног споразума који би укључивао све државе на територију Европе, као и новог глобалног договора о контроли наоружања, нарочито оног нуклеарног.

Тражи се и системска подршка женама у ратним подручјима јер милитаризам и ратнички мачизам оснажују родно увјетовано насиље, осигуравање права свих цивилних жртава, заштиту свих расељених и прогнаних, укључујући приговараче савјести који одбијају судјеловати у рату. — Ради се о ад хок феминистичкој антиратној коалицији, у којој судјелују различите жене, мировне активистки, феминистки, знанственице, преводитељице и жене других професија, а окунули смо се с великим забринутостју и захтјевом за престанком рата — објашњава нам Бранка Галић, професорица с Филозофског факултета у Загребу. Галић притом наглашава како говори само у своје име, а не у име читаве коалиције.

— Видимо да рат у Украјини ескалира, а да не доноси никакве 'очекиване користи' никоме, него само огромне губитке људских живота, разарања, масе избеглица и потрошених новаца у оружје, које је све разорније и опасније. Челници великих сила, као и ЕУ-а, понашају се као да је свијет њихова особна играчка, игнорирајући ризике за живот, егзистенцију и здравље народа на чијем челу воде међународну политику, а које и не питају за мишљење око рата и управљања исходима рата — каже наша суговорница.

Додаје и да се преко медија одашљу црно-бијеле пропагандне поруке, без истинитих и вјеродостојних приказа чињеничног стања, што сматра опасним, забрињавајућим и свакако недемократским појавама.

— Млађе генерације потпуно су искључене из доношења одлука о наставку сукоба и његовим посљедицама за живот, економију и здравље људи, премда се иtekako ради о њиховој будућности и перспективи. Будући да смо се већ опасно приближили

понору без повратка, позивамо укључене стране и оне који одлучују о овоме рату на хитан престанак рата, мир и ненасилно рјешавање сукоба — поручује Галић.

У позиву на протест организаторице наглашавају да се као феминисткиње противимо империјалној подијели света, максимализацији профита војноиндустријског комплекса, говору мржње и ратно-хушачком медијском извјештавању, повећању буџета за наоружавање и докидању средстава за образовање, здравство, социјалне услуге, борбу с природним катастрофама и климатским промјенама. Медије позивају да извјештавају и о мировним активностима, да уваже већинско опредјељење и сентимент грађана дијелом Европе за престанак овог рата.

Подсјетимо овдје и на антиратне напоре у Украјини и Русији. Једна од таквих иницијатива је Феминистички антиратни отпор (ФАР), покренут лани у Русији, свега дан након почетка инвазије на Украјину. ФАР предводе феминисткиње, ЛГБТИQ активисткиње и синдикалисткиње. Да-нас покрет има на десетке неформалних огранака дијелом света и унутар Русије, стотине чланица и присташа. Активне су на друштвеним мрежама, саме издају и дистрибуирају андерграунд антиратне новине по читавој земљи, пружају директну подршку жртвама и дисидентима — од психолошке подршке до правне помоћи за оне који су добили отказе или им се на друге начине угрожава егзистенцију зато што су се побунили против рата.

О годину дана овога рата и антиратним напорима причамо и са Саром Кекуш из Центра за мировне студије (ЦМС), који такође подржава протест у Загребу 24. фебруара.

— Мировни протести су важни јер показују солидарност с онима који трпе страдања, као и отпор политикама рата и насиља које омогућују даље богаћење и раст војно-индустријских комплекса и нафтних компанија које биљеже рекордне профите науштрб грађана који страдају било непосредно на бојишту или посредно кроз инфлацију, енергетску кризу и генерално осиромашење — каже Кекуш.

Истиче како је Влада РХ досад инзистирала на војној подршци Украјини, а с домаће политичке сцене, као ни из медија, нисмо имали прилике чути за алтернативу таквој визији и стратегији.

— Изнимно је важно проговарати о ненасиљу, инзистирати на примирју и преговорима, макар на разини нуђења алтернативе рату. Чини се ипак да се то неће дододити одозго, већ одоздо, из грасрут иницијатива — говори Кекуш.

Дотичемо се у разговору и потребе да се антиратни напори усмјере и према војењу ратова у другим земљама, не само у Украјини и Русији, као и да се инзистира на пријему и добродошлици свих избеглица, без обзира на земљу поријекла.

— Влада РХ у почетку рата показала је солидарност с избеглицама из Украјине и проширила законодавни оквир на начин да им омогући изградњу живота у Хрватској. Међутим, не видимо исти третман када говоримо о другим избеглицама. Нисмо видјели исти третман према руским и чеченским избеглицама које бјеже управо како не би судјеловале у Путиновом рату. Не видимо исти третман ни према избеглицама из Афганистана и бројних других држава — наводи Кекуш.

У посљедњих је годину дана скоро тринаест тisuća избеглица затражило заштиту у Хрватској, а само 21 особа заштита је и одобрена. Политика је то и пракса посвећање ратна, па нам је сваки антиратни корак и крик насушно потребан. ■

Мир није само заустављање рата, мир је дуготрајан процес (Фото: Емица Елвеји/PIXSELL)

Дом за дружење

Откупљени и уређени објекти бит ће средиште друштвеног и политичког живота јер ће у њима бити доступни различити садржаји интересантни примарно нашој, али отворени и већинској заједници, каже о капиталним инвестицијама СНВ-а Емина Ђурашевић

Иове ће године бројне средиште превоје капиталних инвестиција Српског народног вијећа, добити објекти којима ће бити побољшани услови за припаднике српске заједнице који тамо живе. Ради се о 28 пројекта у укупној вриједности од 2.179.900 куна или 289.350 евра.

— С капиталним пројектима кренуло се у провједбу 2017. при чemu смо првих дveј три године били у могућност финансирасти само мање пројекте опремања и обнова због ограничene висине буџета који смо тада имали на располагању. Од тада до данас повећање је повелико. Одрадили смо преко 350 пројекта — каже нам ЕМИНА ЂУРАШЕВИЋ, водитељица СНВ-овог Одјела за капиталне пројекте и господарење имовином.

Дио буџета намијењен је за пројекте партнерских организација као што су опћине с већином припадника српске мањине, СКД Просвјета, СПД Привредник и мањинска вијећа, док је други дио буџета намијењен за пројекте које СНВ самостално проводи. Тичу се изградње, обнове и опремања простора за рад институција и друштвени живот српске заједнице. Ђурашевић додаје да су партнерске организације које такође осигуравају средства у капиталним пројектима, углавном јединице локалне самоуправе. Има више разлога зашто је тако, али се углавном тичу правног статуса локалних српских организација које немају могућност аплицирања за средства при државним или европским фондовима.

Прошле године обухваћено је укупно 59 пројекта, од којих су били најважнији откуп зграде у Загребу, простора у Задру те кућа у Грачачу и Тењи. Има и обнове друштвених дома, опремања канцеларија и друштвених просторија, спортских и дјечјих игралишта. У овој години специфично је подупирање изградње спорских дворана у опћинама Бискупија и Негославци. Ђурашевић такође подсећа да је мрежа српских културних центара и кућа саграђених, откупљених и обновљених, изведена захваљујући управо програму капиталних инвестиција при СНВ-у.

— У срединама попут Глине, Двора, Пакраца, Удбине, Окучана, Грачача или Слатине, ови пројекти су изузетно важни за нашу заједницу, баш као и у Загребу, Ријеци, Вировитици, Осијеку или Славонском Броду. Ови објекти бит ће средиште друштвеног, социјалног, политичког и других облика организације живота јер у њима ће бити

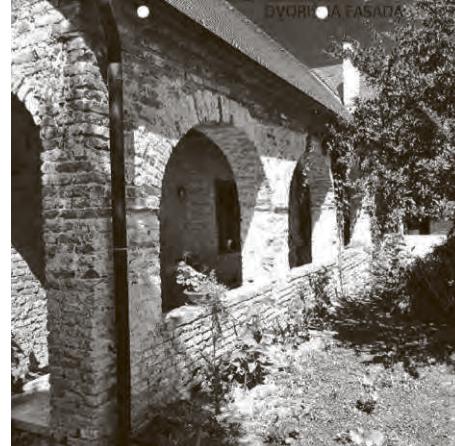
доступни различити садржаји који ће бити интересантни примарно нашој, али отворени и доступни већинској заједници — наглашава. Што се тиче измена и допуна расподјела средстава за 2022., на подручју Задарске жупаније у СНВ-у планирају привести сврси два објекта.

— Простором у Задру жељимо подићи и освијестити заједницу у граду, осмишљавањем програма који ће бити намијењени свима, од школске доби до позних година док кућом у Грачачу жељимо оживјети мјесто које тренутно нема много за понудити — каже Ђурашевић. О важности пројекта у Задру говори ВЕСЕЛКО ЂАКИЋ из ВСНМ-а Задра.

— Откупљени простор од 125 квадрата налази се на доброј локацији у центру града. Како је већ имао пословну намјену, нама потребе за великим радовима. Намијењен је за српску заједницу у Задру, првенствено за мањинско вијеће, али и друге институције, рецимо за дјечји збор или учење ћирилице, дакле за све културне и политичке активности за којима се укаже потреба. У Задру по овом попису има око 1.300 људи српске националности, углавном старијих, док се млађи не желе масовније укључити у активности — каже Ђакић. Вјерује да ће простор који би требао бити преуређен прије љета привући више људи. Уз већ откупљену кућу у Грачачу коју треба реновирати, од већих мјеста Задарске жупаније с неријешеним простором за друштвене активности остаје само Бенковача.

На подручју Пожешко-славонске жупаније ове су године капиталним улагањима обухваћени простори за заједницу у опћинама Јакшић и Велика, те довршење обнове дома културе у Крагују код Пакраца.

— Тај дом је у рату претрпио знатна оштећења али је током година констант-

но обнављан улагањима из градског прорачуна, прорачуна СНВ и натјећаја преко министарства — прича дроградоначелница Пакраца Мирсада Поповић Дамјановић. Лани и преклани замијењена је вањска столарија и проведено дјеломично уређење, саграђена рампа за особе с инвалидитетом и старије.

Дом у Крагују је једини од свих дома остало у функцији; служи за фолклорне пробе, окупљања младих и старијих, а ту се одвијају и сви културни догађаји. Зато га је нужно обновити како би трајно остало за културни живот Срба у Пакрацу. Да је у дому живо свједоче пробе и активности 'мале' и 'велике' фолклорне секције те пјевачке групе пододбора Просвјете, разни скupovi па чак и прославе рођендана. Станко Момчиловић, предсједник ВСНМ-а Личко-сењске жупаније, говори о пројектима обнове дома у Липовом Пољу и Дољанима.

— У Липовом Пољу остало је један број Срба и Опћина Перушић уложила је доста средстава за обнову дома на чијем су мјесту некад били друштвени дом, трговина и други садржаји. Остало је да буду довршени улаз са степеништем, унутрашње уређење и обављена набавка намјештаја, како би дом с капацитетом дворане од 50 људи служио за сва могућа окупљања људи из села и околних заселака — каже Момчиловић.

Дољанима где сада живи седамдесетак људи, Град Оточац додијелио је простор за

Адаптација зграде у Осијеку

Кућа намијењена
припадницима заједнице у
Славонском Броду

■

мјесни одбор у некадашњој школи, док је један подузетник који је тамо рођен, донирао обнову једне сале. Простор будућег уреда је још запуштен, а треба обавити развод струје и воде. Како би све требало бити готово до краја септембра, мјештани Дољана могли би у том простору прославити славу Малу Госпојину 21. септембра.

— У Лици, а вјерујем и другим подручјима, нужни су такви домови јер би се њима олакшао положај људи који су остали и

који се требају негде скupити и за радост

и за туту, али и за зборовања и сеоске славе на којима се окупљају људи, истиче

Момчиловић. Село Прњавор у Опћини Соколовац такође ће добити дом.

— У селу је 28 кућа и доста смо удаљени од Копривнице па нам треба дом. Кров је у добром стању, а ми смо тражили средства за сређивање бине и зидова дворане у коју ће стало 70 људи, док је на опћини да ријеши санитарни чвор и уведе воду. Кад почнемо, ослови би, могли бити готови за мјесец дана, а онда би могли организирати скupove и састанке Вијећа које одржавамо у Соколовцу — каже нам НИКОЛА Црљенић, предсједник Опћинског Вијећа.

Срби у Скрадину, њих 600, од којих је активно тридесетак, добит ће простор за канцеларију градског вијећа.

— Јасно, то ће се догодити кад заврше радови за које ће требати и багер, кад се прикључе струја и пумпа за воду — каже СВЕМИРКА ЛАЛИЋ из тамошњег ВСНМ-а. Мјештани се већ скupљају код црквене кујине којој смо оспособили кров, али нам треба простор за наше сједиште, додаје. ■

Kuhari i drugari

Davne 1967. služio sam vojsku sa Stevom Karapandžom. Puno sam od njega kuhačkih vještina naučio, ali to nije najvažnije. Prenosio je na mene svoju vedrinu, poštenje i staloženost, prisjeća se s veseljem Nikola Vučinić iz Slavskog Polja

ČIM nam je 75-godišnji NIKOLA VUČINIĆ iz Slavskog Polja započeo nabrajati sve nevolje koje su ga pratile kroz život – od teškog rada i neimaštine do ratne bježanije i povratka na pusto imanje, pa onda i potresa – zapitamo ga ima li uopće ičega lijepog da je doživio, čega se i danas s veseljem prisjeća. Zaškiljivši na jedno oko da razmisli na trenutak, odgovara nam jasno i razgovjetno, siguran u to što govori.

— Ima, naravno, davne 1967. služio sam vojni rok u Puli zajedno sa STEVOM KARAPANDŽOM. Da samo znate kakvi su to dani bili, moj prijatelju: vojska kao vojska, svaka je ista, ali ono drugarstvo i poštovanje među nama, to se stvarno rijetko dogodi! Radili smo obojica u kuhinji, ali smo se družili i izvan nje. Puno sam od Steve naučio ku-

harskih vještina i trikova koje će poslije i sam primjenjivati pri pripravljanju nekih jela, ali to nije najvažnije što mi je moj dru-

gar dao. Prenosio je na mene neku svoju vedrinu, poštenje i staloženost, pa su nam ti vojnički dani bili pravi užitak. Kad bih iz JNA odlazio kući na dopust, Stevo bi svojim roditeljima koji su živjeli u Skakavcu kraj Karlovca poslao pisamce i kakav paketić, pa sam tako i njih upoznao. A kasnije, kad je već bio poznat kuhar, hvalio bih se s tim poznanstvom svima koji bi ga vidjeli na televiziji: 'Evo mog prijatelja Steve, s njim sam vojsku služio', tako bih im govorio – kaže nam naš sugovornik s neskrivenim ponosom.

Nikola danas u Slavskom Polju. Samuje, životareći od socijalne pomoći koja jedva doseže 170 eura: kad podmiri osnovne re-

Pozdravite puno mog
druga Nikolu – Stevo
Karapandža (Foto:
Miranda Cikotić/PIXSELL)

Al' se nekad dobro kuvalo
– Nikola Vučinić

žijske troškove, s mukom rasteže preostali sitniš i broji dane do sljedeće mjesečne uplate. No više od osamljenosti i neimaštine žalosti ga to što je u njegovu rodnom kraju sve manje ljudi. Kaže da je u više od 360 slavskopoljskih kuća nekad živjelo isto toliko brojnih porodica, od djece i mladih do baka i djedova, sveukupno sigurno preko hiljadu i pol duša.

— Veliko je bilo naše selo i puno naroda: djeca su isla u školu, odrasli imali posla u pilani, radila je trgovina i ambulanta, igrao se nogomet na igralištu, konje i krave bilo je teško izbrojati, a vlakom i autobusom se moglo putovati na sve četiri strane svijeta. Održavala su se sijela i prela na kojima se cijalo perje, komušalo kukuruz, dijelilo dobro i zlo. Svatko bi svakome pomagao, posebno u nevolji, a danas je ovdje pustinja. Moji su roditelji davno umrli, majka LJUBICA još 1970-ih, a otac SIMO odmah nakon rata devedesetih. Sestre su otišle svojim putem, MIROSLAVA u Slavoniju, RADOJKU u Srbiju. Živim od tada sam, no posljednjih godina baš i ne želim što je tako: pedesetak nas koji smo ostali nit' se družimo, nit' pitamo jedni za druge. Rijetko mi tko naleti u dvorište, a ako i dođe, naleti mi 'pod gasom' pa mi smo digne tlak – tumači nam Nikola, kojemu društvo danas prave jedan puran, sedam kokošiju i dvije guske. Baštu još obraduje, ali se njezina površina iz godine u godinu smanjuje. Ipak, uspijeva osigurati dovoljno kupusa i krumpira za zimu, baš kao i ogrjeva iz svoje šume.

— Kad je započela Oluja, u trenu smo se razbjegzali u na sve strane. Bio je to i svojevrsni kraj zajedničkog života nas Vučinića. Otac, sestre i ja uzeli smo najnužnije i uputili se kud stignemo, da bismo nakon dugog i neizvjesnog putovanja završili u Sremskoj Mitrovici, u tidoj zemlji i na tidoj grbači. Nakon dvije godine vratili smo se na Kordun, jer u Srbiji to životarenje nismo bili u stanju izdržati. Kuću smo našli opljačkanu, ali bar je krov bio na mjestu, pa smo ponovno mogli početi sa životom – prisjeća se Nikola.

Uslijed napornog rada i neizvjesne budućnosti stradala mu je kralježnica, a onda su započele druge zdravstvene potekoće. Obide liječnike čim uspije skupiti novac za putovanje, no to se zbiva sve rjeđe i rjeđe. Nažalost, nevolja obično ne dolazi sama, pa je tako Nikolin život ozbiljno uzdrmao i banjiski potres.

— Na dimnjaku se otvorila rupa, a crijeponi su se porazbijali, pa dim ide na sve strane čim naložim vatrnu. Najgore mi je bilo biti sam u popucaloj kući, a nigdje nikoga, čak ni statičara da je pregledaju i stave na nju nekakvu naljepnicu. A nije da me nisu pronašli, nego me nisu ni tražili, pa zapravo do danas uopće ne znam smijem li u svojoj kući boraviti. No kako nemam kud, živim tu kao da nije bilo nikakvog potresa, iako su kasnije ovamo dolazile nekakve ženske i slikale mi dom – zaključio je Nikola Vučinić susret sa nama. Potaknuti njegovim sjećanjem, potražili smo svojedobno najpoznatijeg jugoslavenskog kuhara u Lovranu, gdje danas živi.

— Ma je li moguće da me Nikola tako dobro zapamto? I ja se sjećam našeg drugarstva u Puli, ali su nam se putevi razili nakon odsluženja vojnog roka, a sad nas, nakon pola stoljeća, Novosti opet povezuju. Nikola i danas o meni lijepo govori, no moram vam reći da sam tada bio običan mladi čovjek, ni po čemu poseban: možda sam samo malo bolje kuhao od drugih, no sve je ostalo bilo normalno, jednostavno i u tome je zapravo bila ljepota našeg druženja. Pozdravite puno mog druga i hvala vam što ste mi osježili uspomene na lijepe dane – kazao nam je Stevo Karapandža. ■

Koliko je još Jovana?

‘Žene kosovske doline’ nabavile su 91-godišnjem Jovanu Koroliji odjeću, obuću, deke, pokrivače i hranu. Korolija je sve donedavno ležao na kamenu i daskama pa je bilo nužno donijeti madrac i krevet. Stigla je i struja

MEĐU čadavim zidovima, u potpunom mraku, u štali od 16 kvadratnih metara iz dva dijela, predugo samuje 91-godišnji JOVAN KOROLIJA. Njegova nastamba u selu Ivoševci, u općini Kistanje, nije dostačna ni za obitavanje domaćih životinja, kamoli za čovjeka u dubokoj starosti. Korolija, inače kronični astmatičar, ovaj životni prostor bez sanitarnog čvora dijeli sa svojih pet ovaca.

Vjerojatno se ništa ne bi promjenilo da gerontodomaćica NADA TIŠMA, zaposlena u udruzi ‘Žene kosovske doline’ iz Biskupije, u terenskom obilasku nije nabasala do Jovanove kuće. Šokirana zatečenim stanjem, proširila je nekoliko fotografija i apel za pomoć na društvenim mrežama. Tako protekla dva mjeseca traje intenzivno zbrinjavanje Korolije. U njegovoj izbi nije bilo kreveta ni vrata, ni peći na drva. Iako živi odsječen od svijeta, u malom mjestu kao što je Kistanje, većina ljudi je morala znati u kakvoj bijedi Jovan živi. Međutim, u ovom slabo naseljenom predjelu nema više jake zajednice koja može podupirati one najsiromašnije.

RADMILA BERIĆ, predsjednica udruge ‘Žene kosovske doline’, za Novosti govori da nju i njene kolegice, terenske radnice, žalosti što Jovanu još prije 20 godina nije pružena pomoć. A njemu, tvrdi, uopće nije potrebno puno. Žene su se na Nadin poziv organizirale, nabavile odjeću, obuću, deke, pokrivače i hranu koja dugo može stajati. Korolija je sve donedavno ležao na kamenu i daskama pa je bilo nužno donijeti madrac i krevet. Dopremljeni su mu peć na drva, jedna stolica i stol.

— Ljutim se na sve dionike društva, kako fizičke, tako pravne, lokalne, političke, kako god hoćete. Ni ono najmanje mu nije pruženo. On ne želi živjeti na drugom mjestu. Sretan je s jednom sijalicom, šporetom, premljenim drvima i postavljenim vratima. Ko zna koliko je još Jovana po našim selima i općinama. To je ona tužna i ružna strana koju svi vide, ali se prave da ne vide. Prije nas su trebali reagirati drugi. Sretni smo što smo pomogli, ali ujedno smo i utučeni jer je prošlo puno vremena. Ovo nije bio veliki angažman, mi svakodnevno imamo situacije gdje se pokazuje ljudskost i kolektivizam na djelu – govori Berić. Jovanu je prije mjesec dana osiguran i jedan topli obrok dnevno. Inače, on je jeo na žlicu sve dok je njegov susjed bio u snazi da kuha za obojicu. Otakako se taj susjed razbolio, za Jovana više nije bilo ručka.

Članice udruge iz Biskupije i ljudi koji su se odazvali na društvenim mrežama, Koroliji su nabavili i solarni modul. U njegovom domu sada se može upaliti svjetlo.

— Jovan je goršak koje se srođio sa svojom kućicom. Kad smo mu stavili solar, pokazali smo mu kako se pali svjetlo. On je upalio i odmah ugasio jer je mislio da to troši struju

i da će morati platiti. Kažu ljudi: dok je bio mladi, radio je i svima pomagao u selu. Svi ma je bio dobar, a sad kad njemu treba podrške, to izostaje. Nije ništa novo biti zaboravljen od bližnjih. Nije se on samo odjednom pojavio – priča Berić. Na stranicama Općine Kistanje objavljeno je priopćenje vezano za Korolijinu situaciju. Obavljeni su razgovori s nadležnim Centrom za socijalnu skrb, s Crvenim križem, s udrugom ‘Žene kosovske doline’, a s njegovim slučajem upoznat je i Stožer civilne zaštite Općine Kistanje, navedeno je.

— Moramo reći radi javnosti, da smo u više navrata u zadnjih 10 godina pokušali uspostaviti komunikaciju s Jovanom, ali bez većeg uspjeha, jer isti nije htio surađivati. Ovdje se radi o čovjeku koji živi na svoj način, po osobnom izboru i koji ne želi napustiti mjesto u kojem trenutno boravi. Isto tako ne želi se vratiti u svoju obiteljsku kuću koju ima u selu – navedeno je u priopćenju. No prema informacijama koje smo dobili s terena, Jovan u svom vlasništvu nema nikakvu obiteljsku kuću, već samo oronulu malu prostoriju u kojoj živi. Centar

za socijalnu skrb mu je ponudio smještaj, no on je odbio napustiti svoje blago i kućni prag. Božo Šuša iz Kistanja svakodnevno ga obilazi. Govori nam da ga put do njegove kuće uvijek podsjeća na ‘Ježevu kućicu’ BRANKA ČOPICA.

— Palato divna drvenog svoda, kolijevko meka lisnatog poda, uvijek ću vjeran ostati tebi, nizašto te ja mijenjam ne bi’. Stalno imam tu sliku pred očima, Ježeva kućica me asocira na njegov ubogi dom. Jovanu je trebalo napraviti dobre životne uvjete tamo, a ne smještati ga u dom, što mu je bilo ponudeno. On je to odbio. Sad ipak ima nešto. Ima i sijena za ovce, a u dvorištu je veliki spremnik za vodu. Znate, on teško prihvata da je sve što je dobio besplatno. Stalno me pita koliko treba platiti – prepričava Božo.

Već je postalo normalno da socijalne usluge u manjim mjestima predvode neprofitne udruge na ograničenom, projektnom financiranju. Pitanje je da li bi se za ovaj slučaj saznao da udruga iz Biskupije ne provodi program ‘Pomoć u kući’. Radmila Berić govori da svaki projekt ima početak i kraj, a da patnja starijih ne prestaje. Pored toga, Žene kosovske doline su ušle i u projekt ‘Zaželi’ 3, ali samo na šest mjeseci, točnije do 1. juna 2023.

— Civilni sektor je preuzeo važnu ulogu da rješava velike socijalne probleme. Imamo 30 zaposlenih žena preko ‘Zaželi’ i 180 korisnika. U Udruzi je ukupno zaposleno 45 osoba jer već deset godina radimo pomoć u kući – obavljanje kućanskih poslova, dostavu toplog obroka te vodimo brigu o okućnicama. Sve skupa imamo 293 korisnika. ‘Zaželi’ provodimo na području Knina i Biskupije, a ‘Pomoć u kući’ u Biskupiji, Kistanjama i Erveniku. To je veliko područje. U Bukovici ima nepristupačnih sela s velikim brojem samačkih domaćinstava. Biskupija je nekako kompaktnija – objašnjava Berić i dodaje da je svakim danom sve teže raditi ovaj posao.

Naša sugovornica smatra da bi program ‘Zaželi’ trebao biti trajni poziv. Program je fantastično zamišljen, smatra ona, ali nije dobro da socijalne usluge provode oni koji s tim nemaju dodirnih točaka. Za primjer navodi biciklističke i auto-moto klubove.

— Socijalne usluge pružamo najugroženijim kategorijama. Zato bi trebalo uvesti reda i imati jasne kriterije. A ne, ‘idemo svi pa ko god se javi na natječaj’. Institucije bi trebale uvažiti poruke s terena, a ne sjediti u uredima i nemati doticaja sa stvarnošću. Mi smo postali prepoznatljivi u našoj zajednici. Ali tu je puno neizvjesnosti, pitanje je dokad ćemo raditi. Što kad se ‘Zaželi’ završi? Što je najavljujanim trogodišnjim programom? To su sve obećanja – zaključuje Radmila Berić. ■

Odsječen od svijeta –
Jovan Korolija (Foto: Božo
Šuša)

Za Dan hrvatske ćirilice i ćirilištva

Kao što u Hrvatskoj postoji Dan hrvatske glagoljice i glagoljaštva, i obilježava se 22. veljače, zašto ne bismo mogli proglašiti i Dan hrvatske ćirilice i ćirilištva pa ga slaviti 1. prosinca, u nadnevak kad je, eno, 1250. godine bila pronađena ‘Povaljska listina’?

ĆIRILICA je vazda vibrantna tema u hrvatskom javnom prostoru, i, nema ni tjedna ni mjeseca bez prirodnog podražaja eda bi se makar i jedan jedar razlog propustio u situ pomnje, a da se o njoj ozbiljnije ne piše ili govori. Nagdam da je takav nekakav interes potaknut i motiviran neprirodnim i pomalo skarednim njezinim izopćenjem iz opće ovdasne kulturne, budući su njome ispisani neki među najvažnijim hrvatskim dokumentima? Eh, kad bi kolektivno neznanje bilo u iole zrkalnom odnosu naprama ukupnosti znanja u koje se i kunemo i kladimo...

Eno, koliko ima da je u Omišu nekakav čosavi i čubavi mamlaz, čiji su roditelji pri odgoju očito napravili nedosuđeni prekršaj za crveni karton, u naponu kratkog spoja u obama mozgovima – i onom malom i onom, sva je prilika, još manjem – nogama iskasa-ploču s ćiriličnim natpisom? Istog sam

se časa, ne znam zašto, sjetio naslova knjige kazališnih eseja RANKA MARINKOVIĆA, čije je puno ime ovo: ‘Nevesele oči klauna’... Jasno, široku bi elaboraciju zahtjevala genijalna sintagma vješto skrojena, ‘nevesele oči klauna’, koju bi se moglo obrazlagati i s aspekata književnosti i teatrologije, i s vidikovca sociologije i psihologije, ali jamačno i s promatračnice antropologije i psihiatrije. Neslučajna motivacija, vjerujem, pri mojoj inspiraciji bila je datost što se riječ klaun rimiže s imenicom – majmun.

Premda, o majmunitima sve najbolje.

Lako za Marinkovića, rečeni mamlaz nije poslušao ni univerzalnu poruku TINA UJEVIĆA, onu iz ‘Igračke vjetrova’, kad promučurni Vrgorčanin, i delikatni cinik, onomad preporuči: ‘Pati bez suze, živi bez psovke,/ i budi mirno nesretan.’ Čuj ovo: ‘i budi mirno nesretan’... Bit će da mladi tumban Ujevića nije obadavao zarad toga što je ovaj svoje najbolje knjige tiskao baš u Beogradu, pa još

na ćirilici!?’ O, sancta simplicitas! – precizno bi dijagnosticirao slučaj JAN HUS. A u sklopu umjetničkog festivala Almissa Open Art što je bio upriličen na Poljičkom trgu u Omišu, umjetnik ANAND ŠTAMBUK na famoznoj je ploči i ćiriličnim i latiničnim pismom poslao sjajnu kršćansko-humanističku poruku: ‘Kad se Srbin i Hrvat slože i olovno plivati može.’

Ali ne, je li koja ratna trauma i sanirana, a rana možda počela i zacjeljivati, naravno, vazda se nade nekakav namčor i noćobdija koji će noktom oderati krastu u potrazi za vonjem friško prokapanje krvi...

A onda je nedavno stigao i službeni popis stanovništva u Hrvatskoj, učinjen 2021. godine, i, naravno da je odmah kanonada verbalnog topništva ponovno počela padati po Vukovaru, odnosno ćirilici. Tamo je registriran pad stanovnika srpske zajednice ispod trećine ukupnog broja žitelja, čime se nisu stekli zakonski uvjeti da manjina ima i nadalje pravo na svoj jezik i pismo.

Vlasti u Vukovaru promptno su zaprijetile progonom ćirilice iz grada, javno i jadno deklarirajući vlastiti primitivizam, ter potvrđujući onu narodnu kako jedna pokvarena jabuka izaziva truljenje svih plodova u kašeti. A tako je fino počela ova 2023. godina, sva u duhu kršćanske i humanističke zajedničnosti: u zagrebačkom hotelu gdje je Srpsko narodno vijeće upriličilo tradicionalni božićni domjenak i okupilo moćnu reprezentaciju nikad jaču dosad, poslane su nedvosmislenе poruke pomirbe i uspostave trajnog mira koji nema alternativu. Bremenito povjesno naslijede na ovim prostorima ima dijalog kao jedinu stvarnu šansu za prevenciju ikakvog budućega rata i krvoprolaća. No, u nas vazda tinja neugasiva težnja za gnojnom netrpeljivošću i dubokim podjelama.

SNV-ova kampanja ‘Da se bolje razumijemo’ iz 2019. radi skidanja stigme s ćirilice
(Foto: Borna Filic/PIXSELL)

Sustavno blaćenje ciriličnog pisma tim je jadnije što Hrvatska napokon postaje u punoj mjeri istinska Europa: s otvorenim granicama do Baltika i Atlantika, zajedničkom valutom i kulturom za koju je i Hrvatska kroz vjekove dala značajnijih doprinosa. S druge, pak, strane, Srbija – ma koliko (na vlastitu štetu!) ekvilibrirala između civilizacijske Europe i inkvizicijske Rusije – ipak je povukla neočekivani potez i u Vladu Srbije imenovala – Hrvata! Vođu Hrvata u Vojvodini: takoreći vukovarskom šoru i sokaku, komšiluku s kojim su Hrvatska i Srbija povezane i kulturom i poviješću, i glazbom i folklorom, i jezikom i pismima...

A što cirilica zapravo predstavlja Hrvatima i hrvatskoj baštini?

Ergo, hodeći po sve češćem zvučnom tragu halabuke koja se, u ovo naše recentno doba, redovito podiže oko cirilice, uvijek nam iznova važnim ima biti pravo doprijeti do godine 1184. Pa ponovimo onda: kad se bio stao topiti dvanaesti vijek u klepsidri vremena, nastao je najstariji dosad pronađeni dokument pisan hrvatskim jezikom, konkretno čakavskim jezikom. Bila je to 'Povaljska listina' napisana na pergamentu, neka vrsta pravne isprave o posjedu iz kartulara benediktinskog samostana svetog Ivana Krstitelja u Povljima na Braču, a bila je napisana, gle vraga, na – cirilici. Oni sa svilenijim ušesima kazat će hrvatskoj cirilici, da se njihovi tankočutni bubnjici, nacionalistički stremeni i ksenofobni nakonj srednjih ušiju u klastrofobičnosti lubanje ne bi našli ugroženi pored toliko kulture. Kao da je ovde važno je li cirilica hrvatska, domaća, iz Primorskog Dolca ili Dugopolja, ili je cirilica, baš kao i latinica, jedna važna tekovina svjetske uljudbe i pismenosti.

Najstariji, dakle, dokument s ikojim hrvatskim jezičnim tragom na sebi nosi sadržaj ostavljen ciriličnim pismom, potjeće s kraja XII. stoljeća, a do nas je dopro sačuvan u vidu prijepisa, datiranom 1. prosinca 1250. Znaju li to oni koji se grozničavo zajapure već pri samom spomenu cirilice, a nekmoli i pri suočavanju s mogućnošću njezine aktivne primjene?

E, pa kao što u Hrvatskoj postoji Dan hrvatske glagoljice i glagoljaštva, i obilježava se 22. veljače – čime apodiktički potvrđujemo i dokazujemo svoju svijest o važnosti pisane nam baštine – zašto ne bismo mogli proglašiti i Dan hrvatske cirilice i cirilištva pa ga slaviti 1. prosinca, u nadnevak kad je, eno, 1250. godine i bila pronađena sama 'Povaljska listina', najstariji hrvatski dokument?

Istinabog, novija povijest na našem prostoru poškropljena je krvlju, a blato zemlje i krvi traži odgovore... Krivo može biti pitanje prije puta do pravog odgovora, ali krivo može biti i odgovor sam. Krivo može biti i vrijeme. Taj krvavi glib u nas prouzročen je u ratu ne sa Srbima, već s onim huljama među njima, istočnjačkim iridentistima, što su bili zadojeni velikosrpskim huškanjima od strane vlastitih vođa. Da, na našem terenu. Srbi pišu cirilicom. I hulje njihove i huškači, ali i ljudi među njima, prijatelji naši i pravednici. No, cirilica ne može sinonimom za Srbiju biti. TOLSTOJ i DOSTOJEVSKI, PUŠKIN i JESENJIN najljepše stranice svjetske književnosti napisali su baš na cirilici.

Pa i 'Poljički statut' iz 1440. godine, napisan u susjedstvu onoga mamlaza iz Omiša, čije je roditelje obilježio pad koncentracije pri odgoju. A i prvi pokušaji objavljuvanja Biblije na nekom hrvatskom jeziku, na čakavskom jeziku, bili su učinjeni na cirilici. Jerbo, STIPAN KONZUL i ANTON DALMATIN u Njemačkoj su, u Urachu, još 1562. i 1563. godine na cirilici stampali svoj prijevod kompletног Novog zavjeta u dva sveska. I na glagoljici također. Znaju li naši čisto-

krvni dušobrižnici u Hrvatskoj, što marljivo progone cirilicu, pročitati ili napisati ama i jedno slovo na glagoljici, tom također stariom hrvatskom pismu? Bi li oni možda čak i spalili Svetu pismo na cirilici? A, vidjesmo, prvi Novi zavjet tiskan na nekom hrvatskom idiomu, eto, bio je baš na cirilici...

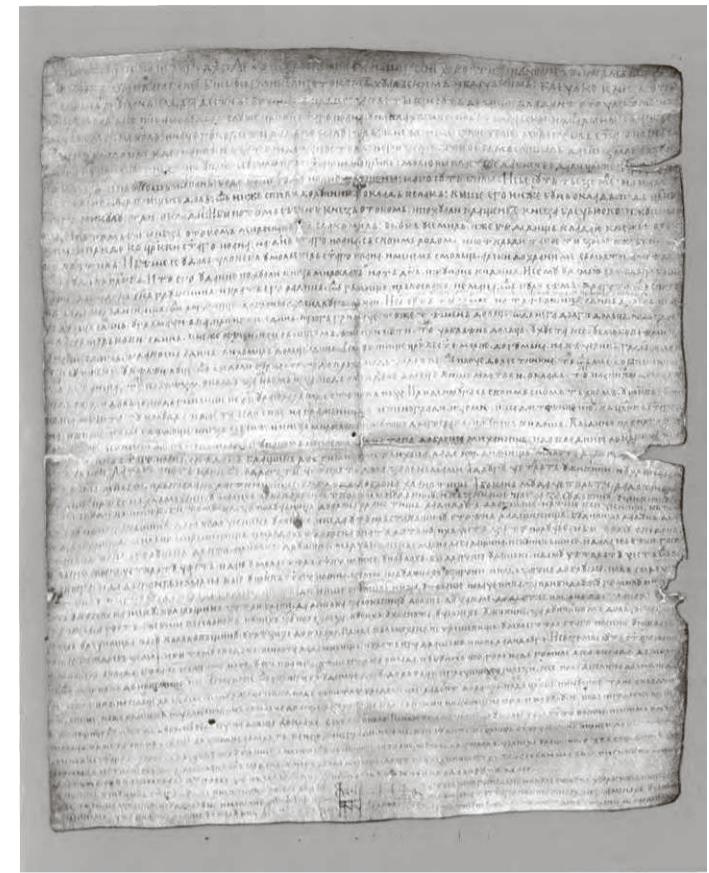
Ne zaboravimo ni da je cirilica pokrivala velik prostor Dalmacije, o čemu je sa znanstvenom aparatu kompetentno pisao i BRANKO FUČIĆ, navodeći i crtajući kako su granice njezine uporabe činila koritā rijekā Krke i Vrbasa. Pa zar onda doista ne bi bilo kulturološki itekako važno za domaću nam uljudbu, proglašiti 1. prosinca kao – Dan hrvatske cirilice i cirilištva?

I, prije nego što se počne difamirati i kompromitirati ma koji i ma kakav fenomen ili svojstvo, jezik ili pismo, valjda bi pristojno bilo malo se informirati i raspitati, podučiti i obrazovati što, u stvari, predmet napada u suštini jest. Jerbo, kad bi nagrizatelji svega ciriličnog doznali da su 'alphabetum cyrillicum' iliti klimenticu izmislili negdje u Bugarskoj ili Makedoniji potkraj IX. ili spوčetka X. stoljeća (njezino se tvorstvo pripisuje sv. Čirilu makar za to nema egzaktne scijentističke potvrde), zacijelo bi se disonantnost hajke na nju ponešto ublažila, ako ne i sasvim tonalno ugodila. Nadalje, upravo je s Balkanskog poluotoka cirilica dospjela i do Rusije: nije cirilica 'ruska', kakvom se čini u percepciji našeg stanovnika, ali nije ni ekskluzivno 'srpska', s obzirom na to da su je s ponešto komplikirane glagoljice transliterirali Bugari, odnosno Makedonci... I, hoće li sad, po hrvatskoj prijednoj analogiji, Ukrajinci tražiti ukidanje cirilice zbog dušmanske agresije Rusije na njihovu zemlju?

Pripadam onoj generaciji kojoj je učenje cirilice bila osnovnoškolska obaveza. To što čitam i pišem cirilicu, majuskolama i minuskolama, smatram bogatstvom vlastite osobе; istovjetno onom odjeku koji prepoznajemo po pučkoj maksimi: 'koliko jezika znaš, toliko ljudi vrijediš'. Nije pametno ništiti dio naše bogate kulture iz tupih političkih ili inih neukih razloga. Biti cirilično pismen, bolje je nego biti latinično moralno i duhovno nepismen. A nije baš odlika pismenosti da se domaća nam pisanost – štoviše, njezini sami počeci, fundamenti – neutraliziraju kiselom koja nagriza i rastače. Zašto bismo onda iz svoje kulture amputirali vrijedan ekstremitet koji našu povijest čini vitalnijom i bogatijom, reljefnijom i univerzalnijom?

Kad se bio stao topiti dvanaesti vijek u klepsidri vremena, nastao je najstariji dosad pronađeni dokument pisan hrvatskim jezikom, konkretno čakavskim jezikom. Bila je to 'Povaljska listina' napisana na pergamentu i, gle vraga, na – cirilici

Čakavština na cirilici iz 1184. godine, ovjereni prijepis iz 1250. – 'Povaljska listina'

Iz svega dosad izrečenoga jasno je da struganje cirilice iz tezaurusa baštine jedne uljudbe zapravo je oinvalidnjenje njezine kulture, njezinog identiteta, njezinog postanka; struganje cirilice tada je ruganje samima sebi, čupanje vlastitih korijena, te istinska diploma tuposti, sjajna verifikacija gluposti kojoj je još KRLEŽA tepao frazeološkom kovanicom 'svemirska sila'.

Zaista, zaista kažem vam, bolje je biti cirilično kulturno pismen, nego latinično moralno i duhovno nepismen...

A da bi celjade samoga sebe, u ovo naše recentno doba, imalo potrebu potvrditi kao relikt evolucijski osakaćenog majmuna, e, to mora biti torzoidni i obogaljeni razum što do detalja iscrtava hiperrealističku sliku smanjene intelektualne upotrebljivosti i, nažalost, demonstrira jednu od žilavijih i življih tendencija u našem društvu friškijega doba. Naravno da to počiva na ideološkim postamentima, te da takvu vrstu pogane subverzivnosti i destruktivne bestijalnosti artikuliraju vrlo grlati pripadnici i moralni invalidi s akutno ekstremne desnice na hrvatskoj političkoj skali.

Pad koncentracije pri izradi i provedbi našega obrazovnog sustava i jest doveo do mjestimične disfunkcionalnosti vlastite nam države, pa je ona samu sebe dovela u talačku poziciju gdje nije u stanju suzbiti vrlo otvoreni govor mržnje i profilaciju međuljudske netrpeljivosti u javnom prostoru. To se evidentno manifestira u mogućnosti da oni koji bi trebali biti pod stručnim nadzorom specijaliziranih institucija u Republici Hrvatskoj, u Republici Hrvatskoj pišu i objavljaju na tjednoj bazi takozvane novine, dok se s tobožem objektivnim 'novinarstvom' u svojim skarednim i manipulativnim prilozima i razgovorima javljaju s televizijskih ekranra i tri do četiri puta sedmično.

A naš premijer, također u cikličkim bugarenjima s vremenom na vrijeme, lamentira kako nam u društvu cvate radikalizam. Pa naravno da cvate: eno ga u vrlo njegovanim lijehama sredinom šetemane na kioscima, eno ga svaku drugu večer po uru vremena na patuljastim televizijskim portaloidima. Eno ga, i evo ga, tog radikalizma, jer pristajemo na talačku situaciju u kojoj se zakoni provode selektivno, a mamlazi puštaju kroz školu iz razreda u razred bez kućnog odgoja i usvojenog obrazovnoga gradiva. Pa se onda na jednom mjestu nekažnjeni mogu čekićima razbijati služ-

Pripadam onoj generaciji kojoj je učenje cirilice bila osnovnoškolska obaveza. To što čitam i pišem cirilicu, majuskolama i minuskolama, smatram bogatstvom vlastite osobе. Biti cirilično pismen, bolje je nego biti latinično moralno i duhovno nepismen

bene tabele s hrvatskim državnim grbom, a na drugom nogom lomiti ploče s humanističkom porukom na sebi. U Vukovaru su nastrandali i cirilica i latinica i državni grb, dok su u Omišu istriskani 'samo' cirilica i latinica... A podsjetimo li se kako je u vandalskom pohodu na ušću Cetine posrijedi bilo govorenja o umjetničkom djelu, e, onda su tu već i simptomi za čistu dijagnozu neke šporke bolesti...

A dok do toga ne dođe, do proljevanja krvi, dotad ćemo i nadalje imati ustrajnu – s onoga (zatočenoga) vrha države šutnjom odobrenu – više latentnu i manje otvorenu propagandu: najmanje jednom tjedno na kiosku, i najmanje triput sedmično na televiziji. Proljevanje krvi, u narodima gdje se njeguju veze sa svojim precima primatima, jedini je način da se načini država...

Ali, nećemo se dati, nećemo na to pristati... Zaista, zaista kažem vam: ne dirajte cirilicu, uspomenu u meni, ne dirajte cirilicu, jer mir će se vratiti! Na dobro nam, nama kulturnima i nama pismenima, doskora došao 1. prosinca – Dan hrvatske cirilice i cirilištva.

Smrt fašizmu!
Vazda budi!

ИНФОРМАТОР

Душан Ћветојевић Диди покрај примјерака из колекције

Вјечни радио

Загребачки колекционар Душан Ћветојевић представио је четрдесетак радио апаратова од којих је најстарији из 1929. године

ПОВОДОМ Свјетског дана радија и 100 година рада Радио Париза, у Француском институту у Загребу одржава се изложба старих радио апаратова под називом 'Не бацајте радио кроз прозор!' с нагласком на апаратима француске производње. На изложби отвореној 13. фебруара коју ће сви заинтересирани моћи погледати до 12. марта, загребачки колекционар Душан Ћветојевић Диди представио је четрдесетак радио апаратова од којих је најстарији производ паришке фирме Dutrechet-Thomson 1929. године.

— Техником се бавим цијели живот и скупљам радио апарате 30 година, па сам стигао до бројке од 450. Раније сам скупљао све што се могло, али сам ипак филтрирао које од њих ћу задржати. Од изумитеља на првом ми је мјесту Никола Тесла, он је измислио радио, а не GUGLIELMO MARCONI. Како ми је ово 15. изложба, настојао сам је подићи на вишу редину, пропагирањем Хрватске у којој је пођен Никола Тесла који је умро прије 80 година, па смо га се сјетили и на тај начин. Поводом 165. годишњице рођења Николе Тесле имао сам изложбу у Кловићевим дворима, а лани изложбу у Мађарском културном центру у којем смо се дотакнули мађарског радија и Теслиног дјеловања у Будимпешти — каже Ћветојевић.

С француским амбасадором договорено је да се изложба одржи у знаку Свјетског дана радија, 12. вељаче, проглашеног на приједлог Шпањолске у знак сјећања на Радио Уједињених народа који је основан 1946. године. А прије сто година радио станица у Паризу почела је с пробним емитирањима глазбе и вијести. Изложен је велики број апаратова старих фран-

цуских марки Dutrechet и Marconi, али и радио уређаја које је произвео RIZ (Радио индустрија Загреб), од којих су неки носили имена загребачких квартова попут Максимира или Савице, а ту су и радио апарати бу 357 у седам боја. Изложен је и радио апарат 'Шумадија', производ фирме Радио Електро Крагујевац, у оптицају од 1954. до 1962.

— Нисам знао за ту творницу и мислио сам да су се у Крагујевцу производили само аутомобили и наоружање, прича нам Ћветојевић који је настојао да изложба личи на продајне салоне како су некад изгледали, с обзиром да Француски институт има велике излоге пред којима често застајкују знатиљеци.

Желио је упутити и поруку да се стара техника не баца у отпад него да се сервисира и поправља као што је некад било пуно сервисера за радио и тв уређаје. Данас је све јефтиније и краткотрајније но боље да буде и скупље, али да дуже траје и да се може поправити, каже.

— Имам стари радио апарате који су исправни, али на којима се данас не може слушати ултракратко подручје (УКВ) јер имају само кратки и средњи вал на којем још и данас емитирају неке станице као што је Радио Будимпешта, а по тој се могу чути и неке француске и талијанске. Ни набавка електронских цијеви за њих није проблем. Преко интернета се све нађе, а цијене се крећу од један или два евра до неких 10 или 15. Штогвише, како се с неким радио апаратима могу слушати станице на УКВ-у од 80 до 100 МХЗ, док данашње имају већу фреквенцију, могуће је и њих надоградити, рекао је колекционар.

Подсјетио је на богату повијест и значење радија преко чијих валова су емитирани чувени говори DE GAULLEA, CHURCHILLA и F.D. ROOSEVELTA, као и на бројне радио станице покрета отпора у Француској, Чешкој и поготово у Југославији, као и на податак да су се радио уређаји у она времена производили у преко 40 држава. Ту су и бројне пиратске радио станице које су емитирале програм у међународним водама и пркосиле законима, од којих је најпознатија била Радио Царолина. Прве rock-n-roll пјесме Европљани су могли чути управо преко

њих. Имале су опрему, а људи су доносили храну и синглице. Radio Luxembourg који су слушали наши музичари и он је умногоме је утјећао на њих, прича Ћветојевић који је низ година радио ка диск цокеј и организатор концерата, а сад се бави озвучењима скуповима и као такав је познат у цијелом граду и шире.

Као што радио има славну прошlost, има и гарантирану будућност. Увијек ће бити колекционара који скupљају stare радио и тв уређаје или грамофоне. Уостalom, продаја грамофонских плоча скочила је за 500 до 600 посто посљедњих неколико година.

— Данас је радио свеприсутан и никад неће изумријети јер се прилагођава — има га у сотовима, мобилнима, на интернету, иако бих волио да остане и у аналогној технологији. Волим читати новине, али онда пустим да ми радио свира неку музику — наглашава Ћветојевић или како га обично зову Диди.

■ Ненад Јовановић

— Намера је да део наставника који су за то изразили жељу стекне одређене икт компетенције и вештине које ће потом најпре пренети на остале раднике и у комбинацији претходно стечених и већ постојећих знања пренети потом на ученике. Тиме би се, како је пројектом замишљено, ојачале дигиталне компетенције наставника и ученика школе, што ће коначно резултирati савременијим приступом реализацији наставног процеса. Две наставнице ће похађати структурисани курс, док ће наставник и стручни сарадник, такође чланови пројектног тима, похађати активноста праћења рада, истакнули су учесници тима. На првом састанку пројектног тима коме је присуствовао и директор школе БРАНИСЛАВ ДАНИЛОВАЦ, изабран је логотип пројекта чији је аутор наставник информатике ГОРАН БУНИЋ и направљен је план активности.

— Намера је да се путем фронталног, групног и индивидуалног рада пружи колегијална подршка у развоју икт компетенција најпре према радницима Школе, а потом да се међусобним приказивањем примера добре праксе и учењем једних од других ради на усавршавању дигиталних компетенција, напомињу у пројектном тиму.

Током и по завршетку пројекта у школи у Негославцима, пројектни тим уз одржавање пројекта смишљао ће нове активности у школи и ван ње, те би широј замисли пројекта у широј једнини, односно у медијима и путем пружања подршке школама и васпитно-образовним радницима који се још нису упустили у Еразмус+ причу, што и јесте једна од идеја на којима се темељи Еразмус+ програм који се финансира средствима Европске уније. Пројект је одобрила Агенција за мобилност и пројекте ЕУ оценивши га са 84 од могућих 100 поена и додјеливши школи тражених 7.220 евра за његову реализацију.

■ Н. Ј.

Еразмус+ у Негославцима

Информатичка технологија требала би наставни процес учинити сувременијим

УОсновној школи Негославци средином фебруара почело је провођење Еразмус плус пројекта 'Ослони се на икт', односно информациону и комуникациону технологију која би требала наставни процес учинити сувременијим и бољим. Пројект ће трајати 15 месеци, односно до маја 2024. године, а тим који ће га проводити чине наставнице хrvatskog језика ЗОРАНА ВУКАШИНОВИЋ и историје ДЕЈАНА ОКОВАЧКИ, наставник математике ВОЈИСЛАВ ЂУРАЧКОВИЋ те стручни сарадник библиотекар ЂОВАН ЛАЗИЋ у улози координатора. Приређујући пројектни приједлог крајем септембра прошле године, пројектни тим је пред себе поставио три циља пројекта – јачање дигиталних компетенција учитеља у школи, јачање дигиталних компетенција њених ученика, освремењавање наставног процеса употребом различитих веб алата те друге информационе и комуникационе технологије (икт).

Састанак пројектног тима ош Негославци

Хумор и тежина

Српска представа 'Сцене из брачног живота' имала је премијеру у Ријеци

Награђивана представа 'Сцене из брачног живота', у којој играју популарни српски глумци ЗЛАТАН ВИДОВИЋ и ТАМАРА КРЦУНОВИЋ, у режији АНЕ ТОМОВИЋ, имала је своју хрватску премијеру у Хрватском културном дому на Сушаку, након чега је изведена и у загребачком Керемпуху.

Комад је рађен по истоименој чуvenој шведској мини-серији Ингмаре Бергмана из 1973. која се убраја у телевизијске класике, а прича прати однос брачног пара, професора психологије Јохана и његове супруге Маријане, одвјетнице за разводе. Иако на прву њихову однос дјелује идилично и складно, Бергман у тексту разоткрива пукотине и притајени несклад пару којим рефлектира властито искуство тридесетогодишњег брака.

SARA SPASOJEVIĆ Sve sam dala u taekwondo

Zbog uspjeha lako možeš izgubiti realnu sliku o sebi. Uvijek ističem da su prijateljstva proizašla iz sporta daleko najbitnija stvar u cijeloj priči. Da me netko pita što bih radile, da mi se izbriše uspjeh sa svjetskog prvenstva ili prijatelje, odgovorila bih – briši mi medalje

SARA SPASOJEVIĆ, crni pojas, drugi dan. Majstorsko zvanje i sve asocijacije koje se vežu uz famozni crni pojas upućuju da je naša sugovornica duboko u taekwondo filozofiji. Jedna od najpoznatijih mladih taekwondoistica u Hrvatskoj rođena je u septembru 2005. godine u Karlovcu. Živi u Zagrebu, pohađa treći razred XI. gimnazije, a od 2013. je članica Taekwondo kluba Pantera. Na Svjetskom juniorskom taekwondo prvenstvu, koje je u ljeto 2022. održano u Sofiji, Sara je osvojila treće mjesto i sjajnu brončanu medalju. Kao kadetkinja je bila i na dva Europska prvenstva. S onog iz 2019. godine donijela je broncu sebi i svom klubu. Od prvog januara 2023. postala je seniorka. U njenoj biografiji uspjesi se samo redaju. Sara je, dodajmo i to, školarka s pregršt zanimacija i vještina. U budućnosti se vidi u kriminalistici. Zašto, pitam je, gdje je poveznica između kriminalistike i taekwonda? Inteligencija i adrenalin, govori mi Sara Spasojević dok sjedimo na kavi na zagrebačkom glavnom trgu. Specijalno za Nadu priča o tome kakav je položaj žena u sportu, zašto je dobro da žena u torbici ima suzavac te o zamkama sportskog uspjeha.

Kako si ušla u svijet taekwonda? Što te najviše privuklo toj korejskoj borilačkoj vještini?

Dugo sam bila u sportskoj akademiji Mali sportaši, to je bilo popularno kad sam bila mala. Tamo sam vježbala sve sportove, a onda me je moja prijateljica iz vrtića nagovorila da krenem s njom na trening taekwonda. Mislim sam, hajde, dobro, otići ću na taj trening samo zbog tebe. I eto, nekom magijom sam u tome ostala deset godina. Ljudi me malo čudno gledaju kada kažem da je najbliži sport taekwondou – šah. Ali tako je, taekwondo je intelligentan sport. Do desete godine, kad si klinac, bitno je samo tko je brži, tko prvi udari, ali sve malo ozbiljnije je čista sportska inteligencija, snalaženje u prostoru i dobra taktika. I to mi se svidjelo – inteligencija i umjetnost pokreta sklopljene u jedno. To je taekwondo. Sigurno bih mogla biti dobra u judu i karateu, ali nisam ni pokušavala. Sve sam dala u taekwondo.

Taekwondo u Hrvatskoj ima dugu tradiciju?

Taekwondo nije mlad sport, pogotovo na Balkanu. U Bosni i Hercegovini ostvaren je povijesni sportski uspjeh, osvajanje petog mjeseta na Olimpijskim igrama u Tokiju. Srbija ima četiri medalje na Olimpijadi, dok Hrvatska ima dvije. Kod nas to dugo traje, ali javnost o tome malo zna.

Sve je u mentalnoj spremnosti

Da li je to zato što individualni sportovi generalno nisu toliko uzbudljivi i prijemčivi za gledanje kao na primjer nogomet ili košarka?

Tko će doći gledati taekwondo?

Skijanje i tenis su specifični, ali ostali individualni sportovi nemaju masovnu

Kad si klinac, bitno je samo tko je brži, tko prvi udari, ali sve malo ozbiljnije je čista sportska inteligencija, snalaženje u prostoru i dobra taktika.
I to mi se svidjelo – inteligencija i umjetnost pokreta sklopljene u jedno.
To je taekwondo

publiku, a onda se podrazumijeva da od njih nema ni koristi. Slabo se ulaze u taj sport, gotovo ništa. Najbolji klubovi u Hrvatskoj su u jako lošoj financijskoj situaciji, treninzi se održavaju praktički u šupama, a imamo medalje sa svjetskih prvenstava. Pariramo, na primjer, Meksikancima koji rade u idealnim uvjetima: imaju masaže, saune, tri dvorane, dva fizioterapeuta. A mi u Savezu u Zagrebu imamo jednu malu dvoranu i tu trenira naša reprezentacija, za natjecanja se pripremamo u zbijenom prostoru. Naši taekwondoisti su uzeli dvije medalje na Olimpijskim igrama, ali do toga su došli bez veće podrške. Moji treneri i svi ljudi koji se bave taekwondoom ne znaju za bolje dane, nikad nije bilo dobro. Taekwondo klub Marjan u Splitu je posebna priča. Oni imaju na tisuće članova, na razini su Dinama što se tiče financija. Oni su jedini takav pravi klub u Dalmaciji. Njihova članica je ANA ZANINOVIC i zbog nje je u Splitu došlo do popularizacije sporta.

S obzirom na to da ste po strani, kao što kažeš, pretpostavljam da svatko od vas mora ulagati osobna sredstva u taekwondo? Kako financirate odlaske na natjecanja?

Članovi sve sami financiraju do trenutka kada se desi neki veliki uspjeh. Postoji pravilnik Hrvatskog olimpijskog odbora putem kojeg možemo ući u kategorizaciju. Kada dobijemo neku kategoriju, imamo određenu svotu novca koju tokom godine možemo uložiti u turnir. Nakon što sam osvojila svjetsku medalju, ušla sam u kategorizaciju i sljedećih godina dana su mi plaćena natjecanja i ostalo sve vezano uz taekwondo, od opreme, priprema...

Izborila si se s velikom konkurenjom i sa Svjetskog natjecanja u Sofiji se vratile s brončanom medaljom. Kakve utiske nosiš s tog natjecanja?

Ponosna sam na uspjeh koji sam ostvarila, ali nije bilo lako. To su bila dva povezana svjetska prvenstva, kadeti i juniori. Došlo je 150 reprezentacija iz svih dijelova svijeta. Sad zamisl da imaš 40 boraca u svojoj kategoriji. Svatko od njih je bio najbolji ili najbolj

u svojoj državi. Konkurenca je bila na najvišem nivou. I moram reći da je bilo teško jer je bilo puno učesnika, pa tako i borbi. Količina borbi koje dobiješ po ždrijebu ovisi o broju protivnika. Ja sam imala šest borbi, to je maksimum koji možeš imati u jednom danu, a četiri moraš pobijediti ako misliš uzeti medalju. Jedna borba može trajati oko dvije minute. Kakvi god da su protivnici, mentalno je vrlo zahtjevno imati toliko borbi u jednom danu.

Koji je tvoj najveći adut u taekwondou, neka posebnost po kojoj se ističeš u odnosu na druge?

Glava, u smislu mentalne spremnosti. Tako kažu. Znam posložiti taktiku i odraditi najbolje što znam dok sam pod pritiskom. I također moj način borbe, ali i balans na kojem inzistiram. Želim reći da je kod mladih sportaša jako izražena želja za uspjehom i na tom putu do izvornosti djeca često znaju izgubiti ravnotežu. Uvijek kažem: moraš imati društveni život, moraš imati neki filter, otići na kavu s prijateljima, ponekad se hraniti nezdravo, ali moraš i otići na training. Zamislite da trenirate dva puta dnevno, kao što profesionalni sportaši rade, idete u školu, učite i ne nalazite vrijeme za društveni život, u slobodno vrijeme ste doma. Bez obzira ima li tim iza sebe ili ne, sportaš je sam u svemu tome. Sportaši su u suštini usamljeni ljudi. U individualnim sportovima je ta usamljenost možda i najveća. U timu je drugačije, kad se dodaje lopta pa se zajednički nešto postigne. Svi zajedno slave uspjeh ili zajedno tuguju zbog poraza. Kod nas je taj pritisak teži jer je svaki poraz tvoj, kao i pobeda. Naravno da tim iza tebe i treneri imaju utjecaja na tvoj uspjeh. Koliko god bio talentiran, udaraj sam u vreću mjesec dana, odi na natjecanje pa ćeš vidjeti što ćeš napraviti – ništa. Moras imati partnera i tim. Svaka moja medalja je medalja svih nas i obrnuto. Bez njih ne bih ništa osvojila, kao ni oni bez mene. Stalno naglašavam da svjetska medalja nije najvažnija stvar na svijetu, mislim da sve dolazi u svoje vrijeme, da može pričekati. Koliko god ga jurim, na neki način mrzim taj uspjeh zato što ljudi izgube smisao i značaj u tome, pogotovo mladi. Kad grabiš ka uspjehu,

Kod mladih sportaša je jako izražena želja za uspjehom i na tom putu djeca često znaju izgubiti ravnotežu. Uvijek kažem: moraš imati neki filter, otići na kavu s prijateljima, ponekad se hraniti nezdravo, ali moraš i otići na training

moraš se ponašati kao na maratonu. Polako, gledaj u druge, gledaj oko sebe, pogledaj što si prošao, usvoji pređeni put, popij vode, stani i odmori. Dodi i treći, ali neka, skupio si neko iskustvo. A mnogi zatvore oči i sprint, samo da budem prvi. Lako izgubiš sebe i realnu sliku, a medalje ti ne mogu zamijeniti prijatelje, s njima se ne možeš ni smijati ni plakati. Ne kažem da mladi sportaši petkom i subotom trebaju spavati u kafani, ali balans mora postojati.

Ženama je u sportu lošije nego muškarcima

Imaš li ponekad sumnje u sebe, uz svu visoku radnu etiku i disciplinu? Da li se nekad pitaš je li sve to vrijedno odricanja? Što je sa samopouzdanjem?

Uh, to imam svaki dan. Svaki sportaš to ima. To mora biti tako, ne možeš biti sto posto uvjeren u ono što radiš. Sumnjaš u sebe, drugi sumnjaju u tebe, pogotovo kad si baš mlađ. Ja sam klinka i sada, ali kad si klinac od 12–13 godina i kad izgubiš, osjećaš kako svaki indirektno idu na tebe. I normalno da se pitaš: zašto ovo sebi radim, mogao sam otići u kino umjesto da plaćem što sam izgubio. Što se tiče samopouzdanja, ono ovisi od osobe do osobe. Dobro se nosim s tim, ali nisam neko mjerilo. Zna se da deset milijuna ljudi na svijetu trenera taekwondo, a postoji samo po 20 svjetskih prvaka u svakoj kategoriji, u kadetima, juniorima i seniorima. Dakle, to je sveukupno 60 ljudi na cijelom planetu. Ne mogu svi podnijeti taj pritisak, ali može se naći način da se sumnje u sebe drže pod kontrolom.

Situacija je nešto kompleksnija ako si žena, odnosno djevojčica koja se na ozbiljnoj razini bavi sportom. Kakvi su tvoji uvidi iznutra i razmišljanja, kako je ženama u sportu?

Odgovor je jednostavan: ženama je u sportu lošije nego muškarcima, a žene su i generalno u težem položaju. I dalje nemaju svuda pravo glasa, i dalje imaju manje plaće i nose se s mnoštvom stereotipa. To se onda reflektira i na sport jer je to javni posao, kao na primjer gluma. Svi te gledaju, samim tim se sve vidi. Kada povučem usporedbu s nekim drugim sportovima, žene u taekwondou bolje stoje jer je to više ženski nego muški sport, pritom je i borilački. Tako da nema prostora da sportaši kažeš bilo što loše i pokušaš umanjiti njen uspjeh. S druge strane, mislim da trenerice taekwonda osjeće svašta na svojoj koži dok mukotrpno rade da dodu na tu poziciju. I općenito mi se čini da je problem kad žena nešto vodi, kad je glavna. Ali evo, na primjer, španjolska nogometna reprezentativka ALEXIA PUELLEAS je osvojila Zlatnu loptu dva puta zaredom – tko je za nju doista čuo? I pitanje je na koji je način njen uspjeh bio predstavljen u javnosti.

Da li je ikad bilo nekih negativnih ili podcjenjivačkih komentara na tvoj izbor? Pamtiš li da se netko malograđanski isčuđavao na djevojčicu koja se

'tuće'? Jesi li osjetila bilo kakve predrasude?

Moram priznati da se nikad nisam susrela s tim. Moje treniranje je uvijek i svuda bilo samo plus. Nikad to nisam isticala i uvijek sam išla samouvjetreno. Vjerojatno je bila presudna podrška mojih roditelja, meni je skroz normalno da moja porodica stoji uz mene i svaku moju odluku. Ali svjesna sam da mnogi, nažalost, to nemaju u svojoj kući. Očito imam sreću u životu. Nedavno smo se predstavljali novoj profesorici iz sociologije, rekla sam da treniram taekwondo, ali nisam rekla za medalje. Cijeli razred je skočio, imali su potrebu da joj ukažu na sve moje uspjehe. Drugi to vole isticati, ja baš i ne. Od ostalih predrasuda također ništa nisam iskusila. Čak nisam imala problema ni na nacionalnoj osnovi. Imala sam možda jednu situaciju. Sjedila sam u nekom većem društvu, tu je bio jedan dečko kojem na prvu nije baš sjelo to što sam Srpskinja. Nije me to poljuljalo, otvoreno sam mu rekla

da je njegova reakcija besmislena, a on je odgovorio da sam u pravu. Odmah smo počeli pričati o novom nastavku filma 'Južni vetar'.

Ništa ne prepuštam slučaju

A kako izgleda jedan tvoj običan radni dan?

Kaotično. Veliki sam kontrol frik, ništa ne prepuštam slučaju ili nekom drugom. Vodim kalendar po pet mjeseci unaprijed. Škola, teretana, učenje, trening. Utorkom i četvrtkom vodim trening klincima u mom klubu, to sam počela nedavno. Ubaci se tu i tenis koji treniram rekreativno. Svaki dan je rezerviran za neki sport. Učila sam svirati gitaru i francuski jezik, čitam i tučem se! Vikendom sam s prijateljima svuda, samo nisam kod kuće.

Jesi li zadovoljna s izlascima u Zagrebu, na kakva mjesta izlazite?

Idemo u klubove. Ako je lagana vrijajanta, onda u restoran. Slušamo sve s našeg govornog područja. Obožavam ići na koncerte u Arenu, pratim trep, folk i pop. Sve to slušam, ali sam ipak kafanski tip. Neki CUNE GOJKOVIĆ se probudi u meni kad sam u kafani, zato često idem u Beograd. Moguće je da sam tu boemsку crtu naslijedila od mog djeda iz Like.

Da li ti je žao što nema kafane u Zagrebu?

To u Zagrebu ne bi ni prošlo. Shvatila sam da Zagreb i Beograd nisu isti gradovi, da su navike i mentalitet ljudi drugačiji i da kafana ne ide uz duh Zagreba. Prava kafana postoji samo u Srbiji.

Da li se slažeš da je dobro da žena zna osnove samoobrane?

Obožavam ići na koncerte u Arenu, pratim trep, folk i pop. Sve to slušam, ali sam ipak kafanski tip. Neki CUNE GOJKOVIĆ se probudi u meni kad sam u kafani. Moguće je da sam tu boemsку crtu naslijedila od djeda iz Like

Uvijek je to dobro znati. Međutim, realna slika je da u slučaju napada ta vještina neće pomoći, ne znam da li bi i meni pomogla. Zamislite da vam muškarac od sto kila dođe s leđa dok u rukama držite vrećice iz dućana. U toj situaciji malo koja borilačka vještina može pomoći. Mislim da je suzavac u torbici puno bolja opcija. Ali podržavam učenje borilačkih vještina. Postoji više situacija u kojima je samoobrana korisna, ne samo u slučaju napada. Meni je više puta pomoglo da zbog te vještine uspijem uhvatiti nešto, imam odličnu brzinu refleksa, a i veći prag tolerancije na bol.

Što ti je sve taekwondo donio u životu osim medalja?

Najdraža su mi međunarodna prijateljstva i putovanja. Posjetila sam oko 20 zemalja svijeta isključivo kao taekwondoistica. Vidiš svašta i očvrsneš. Svašta se desi na jednom putovanju. Recimo, završiš borbu u Solunu i nakon toga ideš u apartman koji se nalazi u najgorem dijelu grada. Naša putovanja nisu luksuzna. Uvijek ističem da su prijateljstva proizašla iz sporta daleko najbitnija stvar u cijeloj toj priči. Da me netko pita što bih radije, da mi se izbriše uspjeh sa svjetskog prvenstva ili prijateljstva, odgovorila bih – briši mi medalje! Bila sam u Beogradu na 18. rođendanu prijateljice koju sam upoznala preko taekwonda. Tamo su bili članovi iz raznih europskih reprezentacija. A kada smo na natjecanju, svi smo protivnici. Na jednom međunarodnom natjecanju sam najviše vremena provodila s mom teodorom koju zovem Tedi. I dok smo se tako družile u hotelu, izašao je ždrijeb. Otvorim i vidim da se ona i ja borimo sljedeće jutro. I sutra ujutro u osam se borimo kao da smo ljute protivnike, a ne najbolje prijateljice. U tome je najveća čar. Dobila sam poziv na rođendan u Belgiji kod cure koja je bila moja najveća protivnica u Europi, s njom sam bila u polufinalu na europskom prvenstvu. Sportaši koji nemaju prijateljstva u sportu zapravo nemaju ništa. Kada se nademo u izlasku, svi sjedimo za istim stolom. To je taj profesionalizam. Sport je jedna čista stvar. Tkogod tako razmišlja može ostaviti neki trag. ●

Nećemo prijetnje u opisu posla

Razgovarali smo s kolegicama iz Hrvatske, Srbije i BiH o nasilju prema novinarkama u regiji. 'Novinarstvo ne bi trebalo biti opasna profesija. Nisam nikada zamišljala da će mi trebati hrabrost da se bavim istraživanjem i pisanjem', kaže sarajevska novinarka Nidžara Ahmetašević

UCRNOJ Gori istraživačka novinarka ranjena je iz vatrene oružja ispred zgrade u kojoj živi. U Srbiji se novinarka jednog lokalnog portala pojavila u pornografskoj fotomontaži. U Bosni i Hercegovini dvije je novinarke državni dužnosnik na Facebooku opisao kao 'polovnjače'. U Hrvatskoj je tadašnji gradonačelnik glavnog grada, umjesto odgovora na pitanje, televizijskoj novinarki poručio da bude 'fina dama'.

Primjera uznemiravanja i nasilja nad novinarkama kako u regiji, tako i izvan

nje, ne nedostaje. To rade političari, javne osobe, utjecajni biznismeni, organi reda te javnosti nepoznati pojedinci pod vlastitim ili lažnim imenima. Događa se na internetu, na ulici, u kancelariji, ali i u privatnom okruženju. Pored ugrožavanja sigurnosti kojemu su izložene i zbog svoje profesije i zbog roda kojemu pripadaju, novinarke dijele probleme radnika u drugim sektorima: rodni jaz u plaćama, nesigurni uvjeti, nepravedna raspodjela zadataka, nemogućnost usklađivanja privatnog i poslovnog života. Te smo

teme pretresli s našim sugovornicama, ženama s dugogodišnjim iskustvom rada u novinarstvu.

NIDŽARA AHMETAŠEVIĆ, slobodna novinarka iz Bosne i Hercegovine kaže da se u njenoj zemlji generalno odnos društva prema novinarima pogoršava, a da 'onda nekako novinarke tu budu najlakša meta'.

— Nasilje koje je usmjereni protiv žena bude često druge vrste nego ono što se dešava kolegama, kojima isto tako, moram reći, nije uvijek lako. Prvo, ovo je jedno patrijarhalno društvo gdje smo mi u startu stavljeni na nižu poziciju nego muške kolege. Drugo, vrlo često ti online napadi, ako su online, ma čak i ako se uživo dešavaju, uključuju neki vid prijetnje seksualnim nasiljem – objašnjava Ahmetašević.

Ova novinarka kaže da su prijetnje koje je dobivala na društvenim mrežama 'gotovo uvijek uključivale mogućnost fizičkog i seksualnog nasilja', a da policija nije na to reagirala. Štoviše, ispričala nam je da i policija u nekim slučajevima koristi i taj vid zastrašivanja. Doživjela je to prije dvije godine kad su ju sarajevski policajci priveli jer je htjela snimiti evidentiranje nepropisno parkiranih vozila i izdavanje prekršajnih naloga vlasnicima. Policija je kao razlog navela 'remećenje javnog reda i mira i omalovažavanje službenog lica'. Istovremeno, postupanje policijskih službenika u postaji nije istraženo, iako je to prijavila.

— Pored ostalih stvari koje su uradili, bila sam prisiljena da se skinem do gola i prisilili su jednu vrlo mladu policijaku da to radi. Ne znam da li je itko gledao to na kamere... Njoj je bilo grozno neprijatno, ona se na kraju čak i izvinila. Smatram da je to što se meni desilo vid seksualnog zlostavljanja. To nikada nije istraženo, nit' je netko kažnen za to. Istraženo je samo hapšenje – prisjeća se.

Zbog tog iskustva, kao i zbog policijskog nerješavanja prijavljenih prijetnji, Ahmetašević je izgubila povjerenje u tu instituciju. U jednom od pokušaja da prijavi prijetnju fizičkim nasiljem i silovanjem tražila je da osoba kojoj

prijavljuje bude žena, no policijski službenici su se na to oglušili i na kraju je odustala.

— Uvijek mi je bilo užasno neugodno i uvijek sam bila u takvoj situaciji gdje sam se osjećala na neki način kao da sam kriva za to što mi se to dešava – kaže sarajevska novinarka. Dodala je i da se ne može previše osloniti na strukovna udruženja ili druge organizacije jer Bosna i Hercegovina ima jako slabo civilno društvo 'koje je obično vođeno idejama i ciljevima donatora, a ne onim što su stvarne potrebe na terenu'.

U Srbiji, s druge strane, postoje Novinarke protiv nasilja prema ženama, grupa koja okuplja više od 70 novinarki koje se, između ostalog, zalažu i da 'nasilje kome su izložene žene u medijskom prostoru bude vidljivo i sankcionisano'. One svojim kolegicama pružaju podršku kroz različite alate, tehnike i solidarnost.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ, urednica, novinarka i osnivačica grupe Novinarke protiv nasilja prema ženama nam je rekla kako su u Srbiji najpoznatiji i najdramatičniji slučajevi usmjereni ka istraživačkim novinarkama, novinarkama nezavisnih medija i novi-

Ne dozvolite nikada da vas ubede kako ovo ide u opis posla, nemojte nikada da se naviknete na pretnje. Moramo uvek da budemo svesne da to nije normalno, kaže Jovana Gligorijević, osnivačica Novinarki protiv nasilja

Jovana Gligorijević
(Foto: Tamara Urošević)

narkama koje prate rodno zasnovano nasilje.

— DRAGANI PEĆO, novinarki KRIK-a koja je istraživala tajne poslove ministra SINIŠE MALOG ispreturnan je stan, a nije odneto ništa. Njenoj koleginici MILICI VOJINOVIĆ dogodilo se slično. JELENA ZORIĆ, novinarka koja je legenda istraživanja veza države i kriminala, dobila je verbalnu pretnju od advokata jednog kriminalca. Posle je pronašla i pisana preteću poruku ispred vrata. Ja sam dobijala pretnje, od kojih je jedna završena presudom i zabranom prilaska, ali imala sam i jedan slučaj višegodišnjeg proganjanja koji tužilaštvo nije smatralo opasnim — ističe Gligorijević.

Kako ističu Novinarke protiv nasilja prema ženama, napadi na novinarke najčešće nisu usmjereni na temu kojom se one bave, već na njih kao žene, na njihove porodice i privatni život.

A što se samih novinarskih tema tiče, ni tu novinarkama ne ide glatko. Ahmetašević, koja piše o ljudskim pravima, migracijama, pravima žena, ali i ratnim zločinima, kaže da ima dosta problema s urednicima kako stranima, tako i domaćim medija, da ih uvjeri da se radi o temama od javnog interesa koje su vrijedne izvještavanja te da se izbori za pravi ugao priče.

— Dosta objavljujem u stranim medijima i tu je situacija gotovo ista kao i kod nas. Slične stvari traže. Kad želite pisati o silovanju žena u ratu, inzistiraju, još uvijek, 30 godina poslije rata u Bosni, da nađete nekoga tko je preživio i da ga natjerate da ponovno to priča. Ima drugi ugao svega toga. Nakon 30 godina drugi su problemi tih preživjelih žena, drugi je način kako o tome trebamo pisati... Ako želite pisati o sistemskim problemima i slično, to teže ide — kaže Ahmetašević.

Takvom pristupu izvještavanja Novinarke protiv nasilja pokušavaju stati na kraj pa su napravile smjernice za medijsko izvještavanje o nasilju prema ženama. Prema njima, medijski izvještaj ne smije sadržavati senzacionalističke ili stereotipne prikaze preživjele/žrtve, nasilja i nasilnika. Također, ne bi trebalo izvještavati samo o konkretnim slučajevima, već i o fenomenu nasilja prema ženama kao takvom, radi prevencije i edukacije. Gligorijević kaže da u Srbiji novinarke više ne moraju ulagati ogromne napore da objasne da su te teme važne.

— Imala sam priliku da živim tu evoluciju. Do pre samo nekoliko godina, morale smo da molimo da nas puste da to radimo, da se po izlasku teksta raspravljamo sa pojedinim kolegama koju su tvrdili da 'nije tako strašno'. Onda se dogodila 2021. godina kada je u srpskom društvu pukao čir i kad je krenuo ogroman talas isповesti žena koje su preživele seksualno nasilje. Počelo je od glumica MILENE RADULović i IVE ILINČIĆ koje su optužile za silovanje učitelja glume MIROSLAVA ALEKSIĆA. Danas se urednici biju za ekskluzivu kad je reč o rodno zasnovanom nasilju i rodnoj ravnopravnosti — govori nam Gligorijević.

Zanimalo nas je i kakvi su uvjeti rada novinarki i njihovo okruženje te koliki im teret stvara nefleksibilno radno vrijeme.

— I te kako im je dodatan teret, a dodajmo tome i ozbiljno male plate. Ne pričamo samo o novinarkama u

Beogradu, koleginicama u lokalnim medijima je mnogo gore. One osim niskih plata, nesigurnog posla i sličnog, moraju da se nose sa opasnošću koja im je jako blizu. Imali smo dva slučaja u malim mestima koji su odjeknuli. Jednoj koleginici iz malog mesta je izmontirana pornografska fotografija i maltretirana je na ulici. U drugom gradu lokalni kriminalac je tokom noći zazidao prozore lokalnog radija koji same vode dve novinarke — objašnjava Gligorijević.

PETRA IVŠIĆ, novinarka, aktivistica BRID-a u polju radničkih prava i voditeljica projekta u Sindikatu novinara Hrvatske, kaže da kada govorimo o rodnoj ravnopravnosti na radnom mjestu u medijima u Hrvatskoj, situacija je jako slična kao i u ostalim profesijama.

— Primjetan je rodni jaz u plaćama, puno je manje žena na upravljačkim i uredničkim pozicijama, puno češće se žene zapošljava na atipične ugovore... Nažalost, položaj žena u medijima

cima rada u medijima. Nestandardni radnici u medijima kao bitan problem spominju nedostatak socijalnih prava, kao što su pravo na bolovanje i pravo na porodiljni dopust. Isto tako, ni se zbog nesigurnosti posla teže odlučuju osnovati obitelj, a ostvariti punu mirovinu u trenutnim uvjetima vrlo je teško. Nažalost, praksa pokazuje da poslodavci ne poštuju propise i obveze koje imaju prema trudnicama i ženama s malom djecom, a majčinstvo se pokazuje kao najveća prepreka u poslovnom životu — objašnjava Ivšić i dodaje da bi se dio ovih problema mogao riješiti kroz kolektivne ugovore, kako na razini manjih medijskih kuća, tako i na razini grane i sektora.

Iz razgovora s našim sugovornicama zaključili smo da ovaj širok spektar problema žena u medijskom sektoru ne moramo i ne možemo rješavati bez pomoći drugih. Ivšić snagu vidi u sindikalnom organiziranju, Gligorijević okuplja kolegice u zajedničkoj borbi protiv nasilja, a Ahmetašević kaže da je ohrabruje solidarnost kolegica i kolega koje su joj javno dale podršku nakon što je napadnuta.

— Novinarstvo ne bi trebalo biti opasna profesija. Nisam nikada zamišljala da će mi trebati hrabrost da se bavim istraživanjem i pisanjem, govorenjem onoga što je u javnom interesu. Kako se nositi s tim? Prvo, lično sam nekako pokušala izgraditi neku mrežu ljudi oko mene na koje se mogu osloniti u takvim situacijama. Također sam u nekom trenutku svjesna da je to privatna mreža ljudi i da oni nisu svemu-gući. Počela sam se obraćati raznim međunarodnim organizacijama — kaže Ahmetašević.

Kaže i da se, kada je to potrebno, trebamo ohrabriti i otici stručnim osobama: 'Ne možemo ni te privatne krugove koristiti jer svi mi živimo jedan užasan život na ovim prostorima i ne možemo ih uvijek svim tim opteretiti niti su sve-mogući ti neki naši prijatelji da se nose sa svim tim. Dobivala sam prijetnje da će me ubiti i silovati. Kako znam da sutra na ulici netko od tih ljudi neće zaista to i uraditi? Ne mogu znati da li je to samo prijetnja. Nijedna od nas ne može znati da li je to samo prijetnja... To nije priyatno i moraju se tražiti i ti načini'.

Gligorijević je ipak istaknula i načine na koje novinarke mogu same sebi pomoći i objasnila kada treba reagirati.

— Poznato je da vladajuća Srpska predna stranka ima farme trolova. Njih blokiraš i ne raspravljaš se. Moja grana je osećaj fizičke ugroženosti: imala sam situaciju u kojoj čovek koji me proganja i čovek koji mi uporno preti objavljuju na Triteru da su se upoznali i upravo sede na ručku u restoranu 30 metara od moje redakcije. Što se tiče govora mržnje, na Triteru sam 'mju-tovala' svoje ime i prezime po svim padežima i smanjila broj hejt sadržaja koji dolaze do mene. I to savetujem svim koleginicama — kaže.

A njen drugi savjet je: 'Ne dozvolite nikada da vas ubede kako ovo ide u opis posla, nemojte nikada da se naviknete na pretnje. Ne kažem da treba da plaćemo i da se plašimo, ali moramo uvek da budemo svesne da to nije normalno i da ničim to nismo ni izazvale ni zaslužile.'

Nidžara Ahmetašević

Petra Ivšić

Primjetan je rodni jaz u plaćama, puno je manje žena na upravljačkim i uredničkim pozicijama, puno češće se žene zapošljava na atipične ugovore, kaže Petra Ivšić iz Sindikata novinara Hrvatske

vrlo se rijetko proučava u akademskoj zajednici i ne provode se istraživanja o njihovim socijalnim, ekonomskim i političkim pravima, nego se više analizira njihov položaj kroz kulturni aspekt — kaže Ivšić.

Navela je nekoliko istraživanja koja ukazuju na postojanje rodne neravno-pravnosti u medijskom sektoru, ali je napomenula da su provedena davno i da je 'trenutna situacija u medijskom sektoru po pitanju radničkih prava svih radnika, a posebice žena i puno lošija'. Primjerice, kaže Ivšić, u medijima su sve prisutniji nestandardni oblici rada, zbog čega su radnici prisiljeni raditi na atipične ugovore.

— Ta nesigurnost donosi konstantni egzistencijalni grč i strah od gubitaka radnog mjesta. Krajem 2022. je predstavljeno istraživanje Sindikata novinara Hrvatske o atipičnim obli-

СОС за људска права

Клечавци који се моле по трговима нису нимало безопасни. Како радимо са жртвама насиља, зnamо да традиционалне улоге рањавају, озљеђују и напосљетку убијају жене, објашњавају из сос Ријеке

Уријеци од 1991. године дјелује удруга за помоћ жртвама насиља под називом сос телефон, а 2016. постаје сос Ријека – Центар за ненасиље и људска права. Ријеч је о непрофитној феминистичкој организацији која дјелује кроз пружање помоћи и подршке жртвама обiteljskog, partnerorskog и seksualnog насиља. Баве се превенцијом и едукацијом, заговарањем и лобирањем за друштвене промјене те стварањем друштва ненасиља.

Разговарали смо с координаторским тимом сос Ријека који чине водитељица уреда Тина Ковачић, психологиња Лорена Зец и савјетница за правна питања Ива Чатиповић. Сос Ријека своје програме проводи кроз најразличитије врсте активности, од радионица израде кампања на којима младе уче како да у онлајн сviјetu проговарају о темама попут људских права, до 'Женске кружнице' у склопу које жене сигурно могу причати о својим искуствима, али се и опустити.

— Превентивно-едукативни програм сада води Ива Даворија, а проишао је из неког незадовољства, промишљања да 'гаšeње пожара' није довољно и да морамо радити на превенцији и едукацији. Трудимо се причати с младима о томе што су здрави партнерски односи и то

Борба за равноправност је свакодневна – сос Ријека (Фото: Карло Чаргоња)

радимо кроз неколико пројекта. Истакнула бих и колегиј 'Род, сексуалност, идентитети – од опресије до равноправности' који на Одсјеку за културалне студије проводимо пет година, а носитељица је професорица Бригита Милош. Могу га уписати студенти и студентице са свих саставница Свеучилишта у Ријеци. То је први колегиј у Хрватској који повезује тематику људских права у најширем смислу и друштвено корисног учења – објаснила је Тина Ковачић.

Осим правне и психолошке помоћи коју пружају, изнимно је важан и заговарачки дио њиховог рада јер све што изравно сазнају од жена покушавају пренијети до доноситеља одлука. Колико год је израван рад са жртвама битан, истакнула је Ива Чатиповић, ланац проблема се неће прекинути ако се истодобно не ради и на мијењању сustava.

— Велик је спектар изазова с којим се сусреће жена која излази из насиљног односа. Неки су запошљавање, вртићка скрб за дијете и стамбено збрињавање, а да би се она успјешно интегрирала у друштво, мора наћи рješenje. Стамбено збрињавање је ту велики проблем јер на разини државе немамо адекватну политику и стратегију, станови су недоступни и скupi, а жене су опћenito дискriminirane na tržištu nekretnina. Постоји државна мјера стамбеног збрињавања жртва насиља у обitelji из Закона о стамбеном

збрињавању на потпомогнутим подручјима, али је жене нису могле користити јер за њу нису ни знале – објаснила је Чатиповић.

У сос Ријеци од 2021. прикупљају податке од жупанија, које су иначе надлежне за помоћ жртвама насиља, односно доношење rješenja. Тијekom двијe године праћeњa сe испoствalo da половица жупанијa нијe запримила nitti јedan zahtjev, dok јe godišnje zbrinuto ukupno 15-ak obitelji, mada јe u proracunu bilo novca i za više. Но сада је прoтok информацијa бoљi јer су свe прикупљene податke o temama poput stambenog zbrinjavanja, reintegracije жртva насиљa i препозnavaњa diskriminacije objediniене u некoliko priручnika објављених na интернетскоj stranici удругe. Иако та мјера начелно јесте добра, има значајне недостатке – временски је ограничена на двијe године и могу је користити само особе које имају правомoћnu пресудu o tome da su жртve насиљa u obitelji, na шto se некада чекa godinama.

Госљедњих mјedana су сe на трговима више градова u Хрватској pojavili mž. Клечавци који između остalog molе za muškarce kao duhovni aуторитет, чednost jene i dokađaњe права na побачaј. O тој pojavbi razgovarali smo s Lorenom Zec.

— Када се нешто miјeњa, onda сe jedan diо dруштva odupire promjeni. Што је она јача и видљивија, видљивији ћe бити и отпори. Зbog тога и видимо као да нас запљускује val konzervativizma ili tradiционализма. Клечавци јесу simbol тога да се нешто дешава, али су и опасни и треба имати на уму што представљају. Колико год они себе представљали pacifistički и svoju molitvu као нешто за opće dobro, mislim da to niјe istina jer definitiвno nam nedostaje osoba koјe су стручне по tim pitaњima, којe њeguju feminiстичke principе rada i koje су eduциранe za specificne teme rodno uvjetovanog насиљa – казала је Тина Ковачић.

— Oвај posao je zahtjevan јer nemam onog osjećaja stalnog uspjeha. Borba je svakodnevna, uspjeh bash i niјe, ali deсе сe ti trenutci kada сe javi neka jena i кажe da je нашla stan, dobila posao ili da je sudski postupak napokon готов. Nekada prođe puno vremena u ischekivanju takve informacije, a onda сe она sjeti nas koji smo bili s њom na tom putu i nazove nas. To чini vrijeđnim sve ovo што пролazimo zajedno sa женама – закljučila је Ива Чатиповић. ●

но Министарства унутарњих послова, Министарства правосуђa и сustava социјалне скрби чијa јe сурadњa тромa.

— Femiцид јe врста убојства којu јe најлакше предвидjeti i свa istraživaњa указујu da постојe неке степенице пријe тогa, on ne настајe само тако, već јe kraјњa posљedica насиљa којe сe дешавалo raniјe. У Хрватској сe јoш uвијek различiti облици psihichkog насиљa, prisilne kontrole, poremećenih odnosa ne признајu као насиљe и dok to ne будемo препознавали као ризик, neћemo ni zaustaviti broj femiцида – казала јe Лорена.

— Na dруштvenoj i političkoj razini nemamo svijest da je то сustavni dруштveni problem. Da имамо, онда bi сe femiциди analizirali, нашли bi сe предиктори ризика i бавili бисмо сe тиме aktivno како би их могли спriječiti. Jedno јe pitaњe хoće ли нам сe u оvoj državi dogoditi некакво насиљe, било psihichko ili физичko, i koliko smo sigurni po tom aspektu, a друго јe koliko smo sigurni da ћe нас netko заштити kad сe то dogodi. Mislim da u tom pogledu jako loše стојимо – додала јe Чатиповић.

— Јoш jedan индикатор нефункциональнog сustava јe konstantno stањe finansiјskе neizvjesnosti u kojem сe налази većina удругa, a којe су potkапациране с obzиром na broj korisnika којi им сe обраћaju za помоћ.

— I dalje u широј јавности често постојi negativan stav prema удругама. Zato nam требајu mladi којi сxваћaju шto organizacije civilnog dруштva radе i желе бити запосleni u њima. Uviјek ћe их бити, као шto их јe bilo u нашoj generaciji, ali definitiвno nam nedostaje osoba којe су стручне по tim pitaњima, којe ќeguju feminiстичke principе rada i koje су eduциранe za specificne teme rodno uvjetovanog насиљa – казала јe Тина Ковачић.

— Ovaј posao je zahtjevan јer nemam onog osjećaja stalnog uspjeha. Borba je svakodnevna, uspjeh bash i niјe, ali deсе сe ti trenutci kada сe javi neka jena i кажe da je нашla stan, dobila posao ili da je sudski postupak napokon готов. Nekada prođe puno vremena u ischekivanju takve informacije, a onda сe она sjeti nas koji smo bili s њom na tom putu i nazove nas. To чini vrijeđnim sve ovo што пролazimo zajedno sa женама – закljučila јe Ива Чатиповић. ●

RAZUM I OSJEĆAJI

Servantesi i Bepine

PIŠE Olja Savičević Ivančević

Iako smo mi mlađi, koji ga nismo sreli, Smoju tražili u bonvivanu doturu Luigiju, kroničaru pošćeru Bombišti ili možda Meštru, ispalо je da ga je na neki način snašla upravo sudbina Servantesa – kad su mu znanci, kolege i sugrađani devedesetih okrenuli leđa

Najbolji pisac je mrtav pisac, i to onaj koji je mrtav barem koje desetljeće. Takvoga pisca ili spisateljicu moguće je prigodno citirati, adaptirati, izvlačiti iz konteksta, brendirati, čitati u ključu koji ne otvara nijednu bravu, ali otvara srca većine, prišit mu i šta je i šta nije, ostrugat s njega sve nezgrapno, neugodno, nepodobno, okupat ga, počešljat, namirisat, preobući u misnu robu, u nešto što svima paše ili barem nikome puno ne smeta, zamotat i objavit sve to na društvenim mrežama. Mrtav pisac je gotovo bezopasan, s njim ste sigurni. Prema ovome bi se možda moglo zaključiti da i među živim piscima ima mrtvih, ali, kao što rekoh, takvi su najbolji. MILJENKU SMOJI je, recimo, trebalo skoro trideset godina da bude dovoljno mrtav da bi se među najbolje vratio. Kako je upravo aktualna stogodišnjica Smojina rođenja, započela je godina slavlja, kojoj se ova čitateljica od srca veseli – a veselim se najviše zato što se trud onih ljudi koji ga sve ove godine nisu prepustili ni blaćenju ni zaboravu nije pokazao uzaludnim. Ipak, nadam se da ovaj antiprotivni splitski velikan neće sa svog stogodišnjeg rođendanskog partija izaći sa faceliftingom da bi se uklopio u neku sliku idealiziranog Splita, jer to bi bilo u suprotnosti s onim što je pisao i živio.

Rodila sam se taman u doba da ne mogu sa sigurnošću znati je li Split stvorio Smoju ili Smoje Split, dajući mu u širem diskursu jedan identitet grezog, ali nikad vulgarnog, zavodljivog i privlačnog pučkog mediteranskog grada – osebujnog kakav uistinu jest i prćevitog, kakav već odavno nije. Kako je Smoje, kao kroničar grada i Dalmacije, uzimao ravno iz života, tako su i čitatelji njegovih novinskih priča i reportaža, ili gledatelji slavnih serija 'Malo mesto' i 'Velo mesto' snimljenih prema njegovim scenarijima, uzimali njega zdravo za gotovo. Danas će to, oni koji su ga pratili i čitali, komentirati ovako: 'Svi smo ga čitali i bilo nam je zanimljivo i mislili smo da je to sad tako i da će trajat zauvik. Ali zapravo smo tek kasnije shvatili da je Smoje bio genijalan i nije se ponovio.' Na takav način uistinu nije. Smojina slika Splita nije bila idealizirana, kao kod TIJARDOVIĆA, iako je imala romantiku koju je nosilo određeno vrijeme. I mimo političkih okolnosti ili usprkos njima, duh tog vremena više odgovara žanru humoreske negoli satire, a Smojina se slika podneblja uvelike preklapala s neslanim, ali vitalnim smislom za humor te opipljivim sentimentom pa je u tom smislu poetički i mentalitetski bliži TOMI BEBIĆU ili MOMČILU POPADIĆU negoli autoru omiljenih opereta. Kasnije, naravno, i Feralovcima, MOSORU, IVANIŠEVICU, TBF-u..., a izravnu nastavljačicu ima i u TISJI KLJAKOVIĆ BRAĆIĆ koja je kroz svoje likove nazvane Ona i On dala uvid u Njenu perspektivu – koja je kod Smoje često izostajala. Smojini su ženski likovi u bogatoj galeriji ipak više podlijegali tipovima, ako izuzmemo živu i nepokolebljivu Onu inspiriranu likom i djelom njegove supruge LEPE, legendarne voditeljice splitskog plesnog centra za mlade Mozaik i, igrom slučaja, moje višegodišnje susjede sa splitskog Dražanca.

Mimo Nje, koja je i na papiru živi lik, među Smojinim ženskim tipovima najdraži mi je bio onaj pazaruše MARE MULICE koja bi svakome, a posebno gradskim gospojama, skresala u lice što ih ide, začinjeno velikom količinom beštimanja, a sve u pratinji papige Kokola. Mislim da od Trogira do Omiša nije bilo ulice u kojoj osamdesetih nisu živila bar dva Kokola. Mare Mulica je sebi uzela ono što ostale žene u 'Malom' i 'Velom mistu' ili nisu smile ili nisu znale, a to je sloboda. One su i hrabre i predane i drage, ali najčešće svedene na ulogu pratile nekog punokrvnijeg muškog lika. Zato me osobito zanima kako će se snaći Smojini ženski likovi u novim interpretacijama, a i u svjetlu nekih novih, da ne kažem tu šporku rič, FEMINISTIČKIH čitanja.

Za razliku od Mare Mulice, omiljena Bepina mi je u svakoj od bezbrojnih repriza 'Malog mista' išla na nerve. Iako sam ih u životu puno srela i svaku volila, požrtvovni submisivni ženski likovi, na ekranu ili na papiru bili su mi teško podnošljivi. Sigurno bi bili podnošljiviji da je bilo i nekih drugačijih ženskih likova. Ali da je borbenih gospođa bilo u stvarnom životu, svjedoči i ova anegdota iz pera samoga Smoje: 'Najviše su pisama šavali radi Bepine. Gospe moja, šta sve nisu pisali! Da što je više ne udan, da što mi je bidna Bepina kriva, umrit će pri nego se uda... A, tek onda su poludili! Ubojico, pizda ti materina, ubija si Bepinu! Šta ti je bidna Bepina bila kriva? Sičan se, završila je serija, i izaša san na Rivu malo prošetat, a padala je kišica. I gredu prema meni dva starija para, i vidu mene. A te dvi žene kad su me vidile, popizdile! Ravno prema meni i udri! Udri lumbrelan po meni! Ča van je? Ča je bilo? Lupežu, kurbin sine, ubija si Bepinu! I tučedu me lumbrelan! Razbojnič, ubojico! Ubile bi me da nisan uteka.'

Netko bi pomislio da Smoje uveličava, ali, iako je serija starija od mene, sjećam se da su žene revoltirano reagirale i nakon repriza, kad više nije bilo autora da ga nabiju lumbrelama. Tražile su pravdu za Bepinu, ali njoj je *bidnoj* sudbina odavno bila zapečaćena.

Postoji još jedan lik čija je smrt u ono doba izazvala revolt publike. Bila je to smrt Servantesa, poete i prevoditelja donkihotovskog tipa, koji je poginuo spašavajući rukopis u požaru. Kritiziran je i prikaz dalmatinskih malomišćana, koje je Smoje pokazao krivima za smrt Servantesa i pasivnima u trenutku nesreće. Iako smo mi mlađi, koji ga nismo sreli, Smoju tražili u bonvivanu doturu Luigiju, kroničaru pošćeru Bombišti ili možda Meštru u čijoj se brijačnici pretresaju gradske aktualnosti, ispalо je da ga je na neki način snašla upravo sudbina Servantesa – kad su mu znanci, kolege i sugrađani devedesetih okrenuli leđa. A slična je sudbina odbacivanja snašla i glumca ivicu VIDOVIĆA koji je za vječnost otjelovio Smojina tužnog hidalga.

Zato proslavu Smojine stogodišnjice nije moguće ne vidjeti i kao pokušaj da Split oprosti samome sebi.

U jednom od svojih intervjuja Miljenko Smoje oduševljeno priča o Hajduku koji je jedan priobalni gradić, kako kaže, upisao na kartu svijeta. Kako nisam nogometni fan, sve u vezi s tim smatram pretjerivanjem, ali je jasno da Smoje ne govori i ne piše o nogometu i manekenkama, nego o težačkoj i ribarskoj djeci koja su se kroz sport emancipirala. I tu je skrivena tajna koja i dandanas čini njegove likove bliskima i koja je kroz Smojin rukopis Split, pa i splićanistiku, upisala zlatnim slovima, možda ne na kartu cijelog svijeta, ali barem ovog dijela svijeta koji se još uvijek prilično dobro razumije. Svoje je pisanje zvao primjenjenom, angažiranom literaturom, a pisao je o klasi puno prije nego što su svi pročitali ERIBONA i ERNA-UX; samo to je oni naš Smoje, a pravi pisac mora bit neka distancirana nedodirljiva figura, ne netko koga možeš sresti u ondašnjeg Fife, kao što samog sebe sretneš u ogledalu. Također, Smoje je, ne misleći da piše visoku književnost i ne težeći tome, u suvremenu literaturu uveo onovremenu čakavštinu kao jezični ekvivalent standardu i kao jezik običnog svita, pa je tako u praksi pokazao da govorni jezik ulice živo funkcioniра i u novinskom tekstu i u književnom djelu.

'To što bi za druge bilo skandalozno, mi smo sve razumljeli', rekla je jednom prilikom Lepa Smoje, opisujući brak s piscem i novinarom. A sve razumjeti, a ipak zauvijek ostati u Splitu, biti Split, to ne može baš svatko. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Tova i Ogimura

PIŠE Ivana Perić

JEDAN od naših najpoznatijih stolnotenisača ANTUN STIPANČIĆ TOVA radio se 1949. u Dugoj Resi. Njegov otac IVAN radio je kao domar u nogometnom klubu, a majka FRANCA brinula je za troje djece. Krpali su kraj s krajem, šestoro ih je živjelo u 20-ak metara kvadratnih u sklopu stadiona. Na stadionu je bila i dvorana za stolni tenis, grupu entuzijastičnih igrača vodio je trener JOSIP TRUPKOVIĆ. Stipančić je entuzijazam gajio za nogomet, ali je nakon loma noge na skijanju nogometnu karijeru mogao zaboraviti. Počeo je pratiti što se događa u dvorani za stolni, u kojoj je na tri stola uvijek bila gužva. Uskoro je i zaigrao.

Prvi je turnir osvojio s 12 godina, 1961. u Karlovcu. Nedugo kasnije bio je najbolji na zagrebačkom Ribnjaku. Godina 1965. presudna je za Tovu koji će postati legenda. Te je godine u Dugoj Resi nastupio japanski velemajstor, svjetska zvijezda ICHIRO OGIMURA. Ogimura je predvodio ekipu koja je oduševila dvoranu, a mlađog je Tovu oduševio on, veliki Ogimura. Medijima je kazao da ga se Ogimura najviše dojmio lakoćom kretanja i napada.

Kako se razlaže u knjizi 'Ogi: Život Ichira Ogimura' autora MITSURA JOJIME (na engleski preveo JOHN SENIOR), Ogimura nije samo opsesivno trenirao i osvajao naslove, u stolni tenis kao igru unio je pravu revoluciju. Kao srednjoškolac je inicirao osnivanje stolnoteniskog kluba u školi, unatoč tome što je u to doba u Japanu stolni tenis bio smatran 'ženskim sportom'.

Kad je počeo igrati, svjetom su dominirali europski stolnotenisači fokusirani na defenzivnu igru, poput RICHARDA BERGMANNA i JOHNNYJA LEACHA, a on je svoj pristup igri razvijao s naglaskom na napad. Nepokolebljiv u treniranju i posvećen razvijanju vlastitog stila, postigao je velike uspjehe i u treniranju drugih igrača – smatra ga se čaćom ne samo japanskog, već i kineskog i švedskog stolnog tenisa.

Foto: Sanjin Strukić/
PIXSELL

U početku mu nije bilo lako. Švedski stolnoteniski savez pozvao ga je da im pomogne u izgradnji igrača 1959. godine. U kampu u kojem se okupilo desetak najboljih švedskih igrača, Ogimura je trening započeo s fokusom na kalisteniku, vježbe zagrijavanja. Igrači su žalili da su došli trenirati stolni tenis, a ne vježbati gimnastiku. Jedan po jedan su otišli, ostao je samo 17-godišnji HANS ALSÉR. Ogimura se nakon pola godine vratio u Japan. Gorak okus podsjetio ga je na prvo putovanje u inozemstvo, u London 1954. godine. Jak antijapanski sentiment u Britaniji jarko je osjetio na svojoj koži – pozdravljen je zvižducima kada se pojavljivao na terenu, tijekom njegovih zagrijavanja svjetla su bila prigušena, a odbijali su ga poslužiti i u restoranima i brijaćnicama.

Sa Švedskom je ipak došlo do pozitivnog obrata – rezultati njegova treniranja postali su vidljivi kada je Alsér, koji se držao Ogimurina režima, osvojio švedsko prvenstvo 1960. godine. Isti je Alsér, već kao poznati majstor, osam godina kasnije igrao protiv Tove na europskom prvenstvu u Lyonu. Tova je već tad u rukavu imao razne titule, tri su godine prošle od njegovog susreta s Ogimurom u Dugoj Resi.

A imali su Tova i Ogimura, osim igračkog majstorstva, još sličnosti. Ogimura je bez oca ostao kad je imao dvije godine, a majka mu je radila previše i preteško da bi se brinula o njemu. Pod svoje ga je uzela HISAE, žena koja je vodila klub u kojem je trenirao. U klubu se hranio, prao, spavao. Kao i Tovi, klub mu je bio dom. Zbog ozljede je i Ogimura morao odustati od preferiranog sporta, gimnastike. Neočekivano i nezaboravno, Tova i Ogimura, ruke su sljubili s reketom. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović

Čokoladna torta

OTKAD sam počela proučavati stare bilježnice s receptima iz obitelji mog supruga, čekala sam priliku da iskušam ovaj recept za čokoladnu krem tortu koji je potpisani imenom BOGDAN. Iza tih nekoliko recepata koje je Bogdan zapisao u bilježnicu krije se romantična priča. On je bio pomorski kapetan, a potjecao je iz obitelji trgovca MIROSLAVA BUNETE. U Vrbovskom su slovili za jednu od najbogatijih obitelji i Bogdan je bio školovan te govorio nekoliko jezika pa u kući i sada pronalazimo knjige o pomorstvu na talijanskom i francuskom. Za njega se udala MERICA MAJETIĆ, sestra supruguog djeda, kojoj je i pripadala spomenuta bilježница. Cijela ta priča, njegov rukopis i potpis čine mi ovaj recept jednim od najljepših u bilježnici i mogu vam reći da je torta predivna, bogata, punog okusa čokolade i lješnjaka te ne sadrži ni trunku brašna.

Sastojci za kore

8 jaja
160 g šećera
1 vanilin šećer
200 g poprženih i mljevenih lješnjaka
100 g otopljene čokolade

Za kremu

200 g čokolade
2 jaja
100 g šećera
150 g maslaca

Za ganaš

120 g čokolade
150 ml slatkog vrhnja

Priprema

Odvojite bjelanjke od žumanjaka i istučite čvrst snijeg (uvijek dodam mrvicu soli u bjelanjke). Žumanjke pomiješajte s obje vrste šećera pa ih miksaјte dok ne dobijete svijetu i pjenastu smjesu. U originalu piše da se 'miješa 1/4 sata', no mikserom će vam biti dovoljno nekoliko minuta. Smjesi žumanjaka i šećera dodajte čokoladu koju ste otopili na pari

ili u mikrovalnoj pa sve dobro izmiješajte. Dodajte pržene i mljevene lješnjake (ja ih malo krupnije sameljem da ostane i komadića) i sjedinite sve mikserom. U tu smjesu ručno izmiješajte snijeg od bjelanjaka pazeći da ne ispušte mjeheriće zraka. Smjesu rasporedite u tri kalupu obložena papirom za pečenje koji ste malo namastili da vam se kore lase odvoje. Pecite na 180 stupnjeva nekih 20 min pa napravite test čačkalicom je li pečeno. Kore izvadite iz kalupa, uklonite papir za pečenje i ostavite da se ohlade dok pripremate kremu.

Za kremu izradite jaja sa šećerom pa stavite kuhati na paru (imam lončić za kuhanje na pari, ali možete koristiti klasičnu metodu da posudu sa smjesom stavite u posudu s vodom samo pazite da vam kipuća voda ne dodiruje dno). U tu smjesu natrgajte čokoladu pa kuhajte na pari cijelo vrijeme miješajući. Ja sam dodala i žlicu ruma, ali to ne morate ako ne volite njegov okus. Kad se smjesa zgusne, gotova je. U toplu, kuhanu kremu odmah dodajte maslac i dobro izmiješajte u glatku smjesu i ostavite da se ohladi. Kad se krema ohladila, malo ju izradite mikserom da bude lijepo maziva i podijelite na tri dijela.

Na pladanj za torte namažite malo kreme pa postavite prvu koru. Stavite prvi dio kreme zatim opet koru pa drugi dio kreme te gornju koru pa cijelu tortu premažite kremom. Ostavite da se potpuno ohladi. U originalu piše da se torta ukraši 'objeljenim rezanim mendulama', no ja sam napravila ganaš od slatkog vrhnja i čokolade kojom sam premazala cijelu tortu. Ganaš radite tako da ugrijete slatko vrhnje skoro do vrenja (ne smije zakuhati), prelimjete preko natrgane čokolade i energično miješate dok se čokolada ne otopi. Ostavila sam ga da se malo ohladi i stegne da se lijepo maže, a možete ga i samo prelititi preko torte. Tortu sam ukrasila tučenim slatkim vrhnjem i cijelim, oguljenim lješnjacima.

Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | Petak, 24/02/2023

Nada #029

Društveni magazin

SDF srpski demokratski forumIZDAVAČ
Srpski demokratski forum
Andrea RadakZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA

UREDNIKA
NOVOSTI

Ivana Perić

UREĐENICA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA

Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina
Čolović, Anja Kožul,
Ivana Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladisavljević
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK

Ivica Družak

DIZAJN

Parabureau /
Igor Stanisljević
i Tena KržanecNada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike HrvatskeREDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Златан Видовић и Тамара Крцуновић (Фото: Џока Броз)

У представи хумор опстаје без обзира на тежину тематике, а како је објаснила глумица и продуцентица Тамара Крцуновић, у почетку је било тешко балансирати једно с другим.

— Ми нисмо осјећали уопће да то може бити духовито, али Бергман јесте написао тако и серија јесте била духовита. Он фантастично пише, тако да је текст некако олакшан, иако они једно другоме изговарају страшне ствари. Волим када се људи насмију на неким новим тренуцима, али то нема везе с менталитетом него с нашом изведбом, тако откривамо заједно с публиком која су нека нова духовита мјеста – казала је Тамара.

Изведба је специфична управо због интеракције с публиком као и изврсно изведеног излажења из карактера, а оставља публици на размишљање бројна питања од којих је главно: како нестаје љубав? Глумац Златан Видовић ову је представу играо тек трећи пут, мијењајући колегу Милоша Тимотијевића, но улога му је брзо легла.

— Размишљао сам имам ли снаге и времена за то јер сам и у снимањима, али сам скочио у то па играм по трећи пут и задовољство ми је. Текст је предиван и за глумца је заиста нешто што свако прижељкује, да има 'пробаја четвртог зида' и рада са партнером, пребацања из ситуације у ситуацију, час приватно час као лик, што ми је било занимљиво још као студенту на академији, тако да могу рећи да је ово остварење неких мојих глумачких амбиција што се тиче играња са публиком и партнером – објаснио је Видовић.

■ Катарина Бошњак

О вечном дечаку

Пред тридесетак присутних, предавање о великому песнику одржала је Мара Јурковић

У ПРОСТОРИЈИ СКД Просвјета, пододбор Осијек, одржано је предавање на тему Великани српске књижевности – Мирољуб Мика Антић (1932. – 1986.). Предавање о великому песнику, пред тридесетак присутних, одржала је МАРА ЈУРКОВИЋ, чланица Књижевне сек-

ције осјечког пододбора. Говорећи о песнику који је *'олео живот и људе', Јурковић је рекла да је Антић рођен 1932. године у селу Мокрину у Банату где је завршио основну школу. Гимназију је похађао у Кикинд и Панчеву, а студирао је славистику, чешки и руски језик у Београду на Филозофском факултету. Успешно се бавио поезијом, новинарством, филмом и сликарством. Пре него што је постао познат био је између остalog морнар, а радио је и у луткарском позоришту. Такођер је био уредник листова Ритам и Дневник у Београду и Младо покољење у Новом Саду. Његова најзначајнија дела су Плави чуперак, Хороскоп, Прва љубав, Плава звијезда и Гарави со-как. Песме Мика Антића превођене су на руски, македонски, албански, енглески, турски, мађарски, словачки, чешки, француски, румунски, пољски, и словеначки језик. Именом Мирољуба Антића назване су многе школе, удружења и манифестије у Србији, а у новосадском Дунавском парку подигнут му је споменик. Сваке године 24. јуна, на дан Антићеве смрти, одржава се меморијал Мирољуб Антић у Мокрину. Био је ожењен три пута, а из бракова је добио шесторо деце. Мирољуб Мика Антић напустио је овај свет у 54. години у башти своје куће, на дан када је примио награду авно-ја, оставивши иза себе неизбрисив траг.

■ Зоран Поповић

Барањци на Новосадском сајму

СКУД Лазић и 'Суљошанке' наступили су на Сајму завичаја у главном граду Војводине

УХали 'Мастер' Новосадског сајма одржана је већ четврти пут велика манифестија чији пуни назив гласи: 'Сајам завичаја – завичај кроз привреду, туризам и културу'. На њој се, у организацији покрајинског Фонда за избегла и расељена лица и сарадњу са Србима у региону, на преко 80 штандова, представило 120 излагача и преко 30 културно-умјетничких друштава из Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Хрватске и Мађарске с преко 500 извођача и уз неколико хиљада посетилаца.

Суљошанке и скудовци на 'Сајму завичаја'

Њима се у званичном дијелу програма обратио директор Фонда АЛЕКСАНДАР ЂЕДОВАЦ, а на отварању су биле и бројне делегације и званичници, међу њима и новосадски градоначелник МИЛАН ЂУРИЋ и покрајински секретар за регионални развој Александар Софић.

На позив Барањца из Новог Сада, беломанастирски скуд 'Јован Лазић', под водством предсједнице др. СВЕТЛАНЕ ПЕШИЋ, трећи пут је био учесник те манифестије. На пут је кренуло осам чланова скуд-а, који су на 'Сајму завичаја' представили различите барањске ношње. Пријужиле су им се и чланице групе жена 'Суљошанке' из Кнежевих Винограда, које су припремиле различите делиције и презентирале богатство не само барањске гастрономије, већ и традиције, излажући нпр. 'аршапе', пешкире и 'тољајаке'.

Било је ту домаће ракије и вина, а најтраженије је било јело које барањски Срби називају 'мастом леба': шнита 'леба' премазана машћу и зачињена сољу и алевом паприком, која је многе посјетиоце подсјетила на дјетињство и нека прошла времена. 'Суљошанке' и скудовци имали су и заједнички ручак, а након завршетка манифестије прошетали су се и знаменитом новосадском Змај Јовином улицом, од централног градског Трга слободе до Владичанског двора, пред којим се уздиже споменик чувеном пјеснику Јовану Јовановићу Змају.

■ Јован Недић

Хуманост на дјелу

Да црква у својем дјеловању проводи хумане активности и да јој то треба бити главна мисија, најбољи је примјер копривничка црква општина. Ова општина коју предводи млади и активни парох Ра-

ДОВАН Димитрић, угодно је изненадила јавност донацијом пакетића за дјецу која се лијече на педијатрији копривничке Опште болнице др. Томислав Бардек. Циљ је био да се дјеци боравак на лијечењу учини лакшим. Чин даривања поздравили су многи православни вјерници из подравског краја. 'Одлично оче. Да сам бар знала, дала бих прилог за поклоне', рекла је Тена Бранковић из Новограда Подравског који припада копривничкој црквијеној општини.

■ З. В.

Stogodnjak (674)

24. 2. – 3. 3. 1923: под насловом 'Подземни телефон' један лист објављује овaj коментар: 'U Zagrebu као да постоји нека посебна centrala, која se od one zvanične razlikuje po tome što radi nevideno i nečujno, a opet izaziva zbrku i zabunu, a sve sa ciljem da naškodi konsolidaciji naše države. Izvesni elementi, koji se još uvijek ne mogu otresti crnožutog mentaliteta, kao da su najmljeni da rasturaju u narod i mirno gradaštvu kojekakve tatarske vesti... Naše bi vlasti, u interesu naroda i države, trebale da najodlučnije postupe protiv raznosača lažnih i alarmantnih vesti, jer je njihova pozadina opće poznata – tuđinski izvor i želja da se naškodi našoj mlađoj državi. Nije nikakvo čudo da u stranim novinama čitamo o nekakvim neprestanim pobunama i nemirima kod nas, o prekidima saobraćaja, o proglašenju sovjetskih diktatura u pojedinim krajevima naše države. Upravo radi ovakvih lažnih vesti u stranim novinama se i pojavljuju kojekakve kombinacije koje ulevaju našim neprijateljima još uvek tračak nade da bi se mogla vratiti vremena blažene Austrije, kada se na račun naroda bez teškoća kralo, a slabiji na sve moguće načine iskorisčavalo. Nije tu reč o nehotičnim propitkivanjima, već o dobro organiziranoj družbi douškara, која je систематična i uporna u svom занату. Ovi zlikovci u svakom pogledu idu за tim da svojim govorkanjem naruše svaki red i poredak i poverenje u današnju vlast, a s druge strane da nam u vanjskom svetu potkopaju svaki ugled i kredit, kako bi što jače uzbunili mase u nezadovoljstvu i tako vodu navruli na svoju vodenicu... Svaki svestan domoljub znaće kako da se obračuna s ovakvim izmeđarima, a vlast, bilo gradska ili vojna, radi soga autoriteta treba duboko da zahvati u ovu ranu u narodnom telu i izleći je najradikalnijim sredstvima' pišu novine.

* i godinama poslije prevrata u Rusiji ne prestaju prijevare u ime 'bijelih izbjeglica' kako često sebe nazivaju они који су pred boljševicima побјегли u kraljevinu SHS. Zato nije ni čudno da je po hrvatskim, srpskim i slovenskim novinama sve više ovakvih i sličnih oglasa: 'Uprava sveruskog društva помоći по svim mjestima, žrtvama града и рата и терора, овим ставља до зnanja да sve punomoći izdate upravom društva za uređenje rada društva i za skupljanje novčanih suma u društvu, као и за sakupljanje oglasa i novčane помоћи u odjeljenju za reklamu društva na име g. Ogorodnikova Petrova Vasiljeva i drugih, uprava društva smatra поништенима i bezvrijednima... Uprava društva izvještava da vrijede samo punomoći izdate na ova imena: Paulina Rosesild, Anastasija Ososova, te grofova N. Sumarukova-Elstona i M. Gorodeckog i knezova L. Troekurova, Leščinskog, Lutohina-Trubeckog, A Kuznecova i A. Damjanovića...' Naime, неки су домиšljati бјегunci, uz помоћ домаћих варалica, od prikupljanja помоći руским изbjeglicama направили vrlo unosan posao који је најчешће на rubu zakona.

■ Đorđe Licina

ПРИМОЖ КРАШОВЕЦ

Капитализам

можда може и без

људске радне снаге

Можда је људска радна снага за капитализам само прикладна, због физичке неспецијализације, способности апстрактног мишљења и симболичке комуникације, па у будућности хипотетички може бити замијењена умјетном интелигенцијом. Ни тржиште можда није 'крајњи облик' капиталистичке комуникације

Наш суговорник, Примож Крашовец, социолог је културе, а од 2014. на Одсјеку за социологију Филозофског факултета у Љубљани предаје епистемологију хуманистичких и друштвених знаности и теорије идеологије и друштвене моћи. Члан је уредништва часописа Борац и љубљанске издавачке куће Софија. Његови тренутачни истраживачки интереси су амбивалентна критика политичке економије према капиталу, теорија и повијест интелигенције, нови медији, технологија и капитализам. Године 2021. објавио је своју прву књигу 'Страност капитала' ('Тујост капитала').

Ваша оригинална и зачудна књига говори о односу капитала и технологије. Како сте дошли до те теме?

Тема односа капитала и технологије не само да није необичајена, него је чак незаобилазна у марксистичким теоријама капитализма, с обзиром на то да је једна од најважнијих карактеристика капитализма управо његова брза и интензивна технолошка динамика. С друге стране, већина постојећих марксистичких теорија остаје на разини разматрања проблема притиска конкуренције, која капиталистичким подuzeћима налаже константан раст продуктивности, а најпоузданјија метода да се то постигне су технолошке иновације. О томе говори и моја анализа, али сам покушао отићи и нешто даље. Захваљујући политичком марксизму, односно марксистичкој хисториографији, која у полемици с тео-

ријом инзистира на конкуренцији као дистинктивном обиљежју капитализма а не на профиту, дошао сам на идеју како да одем даље. Основна теза политичког марксизма је да новац, профит, надничарски рад и слично постоје миленијума прије капитализма па о капитализму заправо можемо говорити тек када је као основни механизам организације успостављена конкуренција, што се додатило у 18. стољећу. То је истовремено и период индустријске револуције јер конкуренција покреће споменуту технолошку динамику капитализма. Мој искорак је у преокретању Маркове основне формуле капитала H (новац) – P (процес производње) – H' (више новца) у P – H – P' (технолошки усавршен про-

цес производње). Та перспектива више није оријентирана на профит него на конкуренцију, али је и техноцентрична јер уместо људи и друштвено-економских односа у средиште анализе ставља стројеве и технолошку динамику. Процес реалне супсумције тиме није (само) подређивање процеса производње капиталу, него и измјештање производње, која се темељи на људском раду и друштвено-економским односима, у технологију. Све остало у књизи заправо слиједи из тога.

сима, какви год они били. На примјер, данашње алгоритамско оглашавање не садржи идеалну фигуру потрошача или потрошачког понашања, него скупља податке о нашим склоностима и преференцијама, а аутоматски анализирајући големе количине података проналази одређене узорке и складно томе оптимизира стратегије циљаног нуђења одређених производа.

Алгоритамско оглашавање

Капитализам представља повијесну прекретницу с обзиром на пријелаз из дисциплинских друштава у друштво надзора. Што то значи?

Капитализам је повијесна прекретница јер се у њему први пут појављује економска конкуренција, што је у супротности са системом привилегија који је постојао прије њега. Концепти дисциплине и надзора повезани су с тиме, али нису економски концепти и долазе од Мишела Фукоа и Жила Делеза. Једноставније речено, дисциплина подразумијева технологије моћи које полазе од унапријед одређених планова и идеалних форми понашања, којима се појединачна тијела подвргавају, а девијације се кажњавају. То је карактеристика технологија власти *старој йорејка*. С друге стране, данашњи надзор много је 'permisivniji' и не произлази из норми исправног понашања, него манипулатије друштвеним процес-

Страност капитала види се у вишкој вриједности, продуктивности, конкуренцији и технологији.

Страност капитала је прије свега ефект обрата перспективе с антропоцентричне на капиталоцентричну. Када схватимо да се не ради о нама, да капитал не постоји да би нас искориштавао, да је индиферентан према нама и да је употреба људске радне снаге из перспективе капитала била једнако опортунистичка и потенцијално привремена као употреба ручних алата у раном капитализму, који су с развојем модерних индустријских стројева одбачени.

Знамо за реалну и формалну супсумцију под капитал. Но ви тај појам ширите на новац, радну снагу и тржиште... Формална супсумција вајски је однос капитала према процесу производње, односно ситуација у којој се мијењају формалноправни односи, али не и сам начин производње, док је реална супсумција (према Марксу) када капитал контролира сам процес производње изнутра увођењем индустријске технологије. Ја

сам тај концепт проширио не само на превладавање, него и на ситуацију у којој технологије могу надомјестити друштвено односне. Из те перспективе сличан процес видимо у свим подручјима развоја капитализма, а не само у производњи. Као што занатски рад с ручним алатом није капиталистичка производња него производња, ни обичан новац није капиталистички, него само новац у привременој капиталистичкој употреби док се не развију специфични капиталистички облици новца, које марксистички економисти Дик Брајан и Мајкл Раферти називају дериватима. У том смислу, можда ни људска радна снага није нужна за капитализам, него само прикладна, због физичке неспособности, способности апстрактног мишљења и симболичке комуникације, па у будућности хипотетички може бити замијењена умјетном интелигенцијом. Ни тржиште можда није 'крајњи облик' капиталистичке комуникације, него га потенцијално може замијенити нека друга комуникационска технологија.

Узимате у обзор да Маркс има двије теорије класа? Тврдите како данас класна борба одумире?

Тачно, код раног Маркса постоји прилично примитивна теорија класа као друштвених група с одређеним културним идентитетом, интересима и слично. Као такве, примјерице у Комунистичком манифести, класе наступају као полазиште друштвене теорије и теорије класне борбе. У Капиталу се, супротно томе, класе уводе на крају треће свеске, не као полазиште него као резултат теорије капитализма. Ако кренемо од те друге Маркове теорије класа, видимо да се процеси културне диференцијације и класне подјеле у капитализму одвајају, односно да постоје друштвене групе са специфичним културним идентитетима, али то нису класе. Отуда и одређена конфузија када примјерице социологи на трагу ПЛЕРА Бурдјеа за те групе користе појам класе. Што се тиче одумирања класне борбе, ту сам користио донекле драматичан и хиперболичан израз за нешто што би се умјереније могло назвати лабављењем односа пролетаријата и капитала. Њихова узајамна веза, која је у 20. столећу још била чврста јер је профит био везан за потрошњу, постаје у 21. столећу све лабавија због процеса финансијализације – јер се профити могу реализирати у сferi капитала без потрошње пролетаријата, па однос сфере капитала и пролетаријата постаје све прекарнији.

Што је критика концепта идеологије? Што значи разматрање идеологије као технологије?

У поглављу о идеологији критизирам теорије идеологије Луја Алтисера, као и теорије које су настале на том трагу, као први фокусирање на дискурс и субјекте и тиме застарјеле. Алтисерова теорија идеологије има пуно проблема, али и у најбољем случају она је више хисториографска него социолошка, односно важи у већој мјери за 19. и прву половицу 20. столећа, у доба када је писање доминантна медијска идеологија, па је дискурс за идеологију још пресудан. Међутим, у 21. столећу капитализам с дискурсом поступа као и са свим другим друштвеним односима, надомјешта га технологијом, точније алгоритмима и анализом великих, комплексних сетова података.

Данањи надзор не ће излази из норми исправног ионашања, него манипулације друштвеним процесима. На њимјер, алгоритамско олашавање скуља подајке о нашим склоносјима и ојешимизира сираћеји циљаној нуђењу одређених производа

Дискурс у том технолошком саставу има занемариву улогу. Ако узмемо већ споменуту примјер алгоритамског оглашавања или било који други примјер свакодневне новомедијске културе попут стриминг платформи, дискурс не наступа као 'инпут' (неко су то трагови наше пажње), ни као елемент анализе података (која је аутоматизирана), него само као мање-више неважан дио 'аутпута', као што вам на Нетфликсу помоћу поруке 'ако ти се свидјело ово, онда ће ти се свидјети и ово'

Капитал и футуризам

Могу ли се нови медији и идеологија схваћати као технологија? Мијењају ли они психичку економију?

Да, новије серије, рекламе, видеоспотови и други визуални културни облици, који данас имају улогу коју је некада имала текстуална култура, више не дјелују тако да шире пропаганду као унапријед одређен дискурзивни садржај, него тако да пласирају искуство одређене атмосфере, која дјелује на разини афекта и лингвистички медијатизиране рефлексије, неким језиком посредоване мисли. Због тога нама манипулирају на несвесној разини. Талијански марксист Франко Берарди и јужнокорејски филозоф Бјунг-Чул Хан у том контексту пишу о инверзији несвесног, односно да несвесно није више нешто скривено, него је на површини новомедијског интерфејса. Премда се не слажем с њиховим културно-песимистичким закључцима, односно да инверзија несвесног нужно води у индивидуалну и масовну психичку патологију, основна ми је идеја врло интригантна. Иако о томе нисам писао у књизи, тренутно развијам ту идеју у афирмативном смјеру користећи примјере размишљања Хајриха фон Клајста о луткарству и филозофију технике без технике Бруса Лија, дакле примјере у којима замјена улога свјесног и несвесног даје позитивне резултате.

Како видите однос идеологије и програмирања?

У поглављу о идеологији преузeo сам концепт програмирања Вилема Флусера који је компатибилан с Делезовим размишљањима о друштву надзора. Наиме, ако традиционална идеологија дјелује на основу унапријед одређених 'исправних' идеја које шири помоћу пропагандних техника – принципа 'масовне, једнострane комуникације одозго' као што је случај с новинама, телевизијом и радијем – онда би програмирање било 'пермисивна' технологија која не дијели исправно од неисправног, него напротив биљежи што привлачи пажњу корисника у односу на оно што их не занима. На основу тих 'образаца' аутоматизиране стратегије маркетинга оптимизирају понуду културних садржаја или предизборне кампање.

У књизи пишете и о ксенокултури. О чему је ријеч?

Ксенокултуром сам у посљедњем поглављу назвао примјере страности капитала и футуристичке културе. Примјерице, док је хуманистичка теорија томе углавном несклона, у популарној култури, посебно у знанственој фантастици, могу се наћи теоријски релевантни увиди који нису оптерећени носталгичним хуманизмом. Такви су примјери, рецимо, размишљања Теда Џанга о крају линеарне и почетку синхроне свијести – по његовој краткој прози 'Прича твог живота' снимљен је и популарни филм 'Долазак', затим идеје Дона Делила о сајберкапиталу у 'Козмополису' или пак козмичке социологије и теорије козмичког рата Лију Цисина из 'Мрачне шуме' и 'Краја смрти', као и увиди у ограниченост људске субјективности у оригиналном анимираном филму 'Дух у оклопу'.

Како видите интелектуалну ситуацију у Словенији, посебно на љевици? Многе иницијативе се урушавају, непрестано се одвија претрупирање...

Иницијативе којима сам некада припадао престале су с интелектуалном активношћу и преусмјериле су се на политику. Институт за радничке студије, који је покренут на некадашњем Радничко-панкерском универзитету, још постоји, али га воде млади људи који раде нове ствари на свој начин. Ако је 'врхунац' старог Института за радничке односе било бављење новим читањима Маркса и развојем Маркове теорије за 21. столеће, то је, бојим се, изгубљено, осим неколико преведених књига и објављених зборника радова, али сам с друге стране сигуран да се нове генерације могу бринути о себи интелектуално и без тога. Ту је и часопис Шум, који се бави футуристичким темама, а по томе ми је близак и часопис Маска, који је ближи традиционалним обрасцима љубљанске теорије. Стање на нашем свеучилишту је, осим неколико изузетака, прилично лоше, критичка теорија готово да не постоји, осуђени смо на немогући избор између либералних здраворазумских псеудотеорија и потпуно технократског знања. У посљедње вријеме највише сурађујем с издавачком кућом Софија, гдје с МАРКОМ Бауером радим на хетеродоксној, футуристичкој теоријској библиотеци Излази (Изходи), у којој доносимо пријеводе важних сувремених теоретичара попут Бенџамина Х. Братона и радове као што је моја књига.

S ponistre se vide šoldi

Famozni ‘investitor s Mauricijusa’, o kojem se već neko vrijeme piše da na Šolti planira luksuzni resort za ultrabogate turiste, ulagačka je Evaco Grupa. Dolazi iz jedne od notornijih poreznih oaza, a mladim Šoltanima iz nje sugeriraju da mogu razmišljati o ‘stvaranju posla u vrtlarstvu, transportu, kemijjskim čistionicama i praonicama rublja’

OIZGRADNJI ‘secret resorta’ na otoku Šolti, nakupini pet različitih tipova vila, *penthousea* s bazenima, vrhunskih restorana, spa & wellness centra, male marine, ‘studija za maslinovo ulje’ te natkrivenih i otvorenih prostora za sportske aktivnosti – koji bi se svi trebali nagurati uokolo ‘rajske uvale’ široke tek par desetaka metara – u splitskoj se Slobodnoj Dalmaciji piše već nekoliko godina.

Svaki od tih tekstova, tko god da im je autor ili autorica, već na prvi pogled kvalificira se kao plaćeni oglas, iako to ni na jednom od njih nije naznačeno. Posljednji je objavljen prije nekoliko dana, a jedino čime se razlikuje od prethodnih činjenica je da se u njemu napokon pojavljuje ime neke konkretnе osobe koja stoji iza projekta.

Dotad je, naime, kao inicijator još jedne masovne devastacije i privatizacije obale figurirao samo misteriozni ‘investitor s Mauricijusa’. Novinarima Slobodne tu nije bilo ništa sporno, pa su sintagmu ‘investitor s Mauricijusa’ nonšalantno tipkali kao da je najnormalnija stvar komad otoka isporučiti anonimnom investitoru iz jedne od notornijih poreznih oaza, za šaku tko zna čijih i kako opranih dolara. Ništa sporno ne vidi ni načelnik Opcine Šolta NIKOLA CECIĆ KARUZIĆ, koji je komad otoka ponosno isporučio ‘investitoru s Mauricijusa’ u zamjenu za, kako kaže, ‘zapošljavanje dvjestotinjak djelatnika’ te ulaganje ‘značajnog novca’ u izgradnju ceste koja ne treba nikome osim investitoru.

Famozni ‘investitor s Mauricijusa’, obavijestila nas je nekidan napokon Slobodna,

ulagačka je grupacija Evaco Group iz te otočke države 2000 kilometara udaljene od jugoistočne obale Afrike, bivše portugalske, nizozemske, francuske i britanske kolonije. Predsjednik grupacije i CEO za Hrvatsku stanoviti je NORBERT COUVREUR, Francuz s '35 godina iskustva u hotelskoj i turističkoj industriji', čiju službenu Facebook stranicu krasila slika šoltanske uvale, a adresa mu je 'Riva, Split, Croatia'. Na LinkedIn stranici saznamo i da je Couvreur zanat ispeka na egzotičnim destinacijama poput Walt Disney Worlda na Floridi te u Francuskoj Polineziji, na Mauricijusu i na Sejšelima, a Evaco Grupi pridružio se u rujnu 2020. godine.

Tvrtka Evaco Property d.o.o. osnovana je u Splitu 2018. godine za djelatnost kupnje i prodaje vlastitih nekretnina, a porijeklo kapitala stopostotno je strano. Poslovni prihodi tvrtke svake su godine iznosili nula, i broj zaposlenih do 2020. godine bio je nula, a nakon toga jedan, a jedina imovina koju tvrtka posjeduje zemljište je vrijedno oko 40 milijuna kuna.

S ovim smo podacima tako zaokružili još jedan tipičan slučaj famozne jeftine rasprodaje obiteljskog srebra, jedine 'ekonomski aktivnosti' u Republici Hrvatskoj. Slučaj bi se po mnogo čemu mogao smatrati paradigmatskim i za širu priču o poreznim oazama jer se i otok Mauricijus takvim smatra u istraživanjima koja se bave kriminalnom, a ipak zakonitom praksom pranja novca i izbjegavanja plaćanja poreza.

U vrijeme dok je bio kolonija i u prvim desetljećima nakon dekolonizacije ekonomija Mauricijusa temeljila se na poljoprivredi, a glavni otočki izvozni proizvod bila je šećerna trska. Ranih 1990-ih tadašnji ministar finansija RAMA SITHANEN, inače član vodeće stranke koja se zove Militantni socijalistički pokret, doživio je epifaniju razmišljajući o ekonomskim modelima Švicarske, Luxembourga i Hong Konga. Inicirao je donošenje zakona koji će, kao i u navedenim poreznim oazama, privlačiti investitore tako što će im omogućiti da na otoku otvaraju fiktivne tvrtke i plaćaju minimalne ili nikakve poreze na profite i kapitalnu dobit. Parlament je 1992. donio Zakon o offshore poslovnoj aktivnosti, a u prvoj godini od donošenja zakona na otoku je registrirano deset stranih kompanija, da bi u iduće dvije godine njihov broj narastao na 2.400.

Vlada je odlučila Mauricijus u globalnom finansijskom sustavu pozicionirati kao 'ulaz u Afriku', mjesto iz kojega će zapadni investitori najradije ulagati u afričku zemlje zahvaljujući ekstremno niskim poreznim stopama i takozvanim sporazumima o dvostrukom oporezivanju.

TAJ zakonski instrument u kapitalističkim se ekonomijama počeo koristiti početkom 20. stoljeća, s ciljem da svojim investitorima u stranim državama omogući da ne plaćaju porez na iste prihode u obje države. U periodu nakon dekolonizacije 1960-ih godina organizacija zapadnih kapitalističkih ekonomija OECD potpisivanje sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja počela je nametati siromašnim, netom osamostaljenim državama, učenjujući ih da na njih pristanu ako žele privući strane investicije. To je zapadnim kompanijama omogućilo da napuhavanjem troškova u zemljama u kojima imaju sjedišta maksimalno reduciraju prihode oporezive u siromašnim zemljama u kojima se odvijaju njihove operacije, a potom plate tamo je gdje je on niži.

Kako navodi Međunarodni konzorcij istraživačkih novinara (ICIJ), Ujedinjeni narodi procjenili su da siromašne države zbog tih sporazuma godišnje izgube i do

Pridruživanjem globalnom sporazu-mu o minimalnom korporativnom porezu Mauricijus je sebi omogućio da nastavi poslovati kao de facto porezna oaza jer većina država s kojima tamošnje kompanije posluju imaju i dvostruko veći korporativni porez od 15 posto.

Predsjednik Evaco Grupe i CEO za Hrvatsku stanoviti je Norbert Couvreur, Francuz s '35 godina iskustva u hotelskoj i turističkoj industriji', čiju službenu Facebook stranicu krasila slika šoltanske uvale, a adresa mu je 'Riva, Split, Croatia'

100 milijardi dolara prihoda od poreza, a u znanstvenim radovima ovaj sistem već se sredinom 1970-ih okarakterizirao kao 'obrnutu finansijsku pomoć' – odlijevanje novca iz siromašnih u bogate države.

Mauricijus je sporazume o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u ovih 30-ak godina potpisao s 46 država, od kojih je 18 afričkih. Potpisao ga je i s Republikom Hrvatskom u rujnu 2002. godine, kada je na vlasti bila koalicija lijevog centra IVICE RAČANA. Pretposljednji je takav sporazum, usput, Hrvatska potpisala u siječnju 2019. godine s Ujedinjenim Arapskim Emiratima, dva mjeseca prije nego što je MILAN BANDIĆ potpisao tajni memorandum s tvrtkom Eagle Hills iz Dubaja za izgradnju 'zagrebačkog Manhattana'.

Budući da Mauricijus svoj položaj u globalnom finansijskom sistemu temelji na statusu 'ulaza u Afriku', upravo su afričke države lokacije na kojima se odvija većina zapadnih investicija koje kroz njega prolaze. U tri desetljeća otkad je na snazi taj finansijski model, te su države oštećene za milijarde dolara prihoda od poreza, a sam Mauricijus godišnje izgubi oko pola milijarde.

EVROPSKA unija 2015. godine Mauricijus je uvrstila na listu 30 najgorih zemalja kada je u pitanju izbjegavanje plaćanja poreza, a britanska humanitarna organizacija Oxfam iduće godine proglašila ga je jednom od najgorih poreznih oaza. Organizacija Tax Justice Network Mauricijus je uvrstila na petnaesto mjesto indeksa oaza korporativnog poreza, objasnivši da u toj zemlji 'ne postoje zakonski uvjeti za transparentno korporativno izvještavanje'. U posljednjih nekoliko godina sporazume o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja zbog toga su ukinule ili nastroje ukinuti Kenija, Južnoafrička Republika, Egipt, Senegal, Uganda, Lesoto, Zimbabve, Tajland, Tunis, Uganda, Zambija i Namibija, dok je naročito zanimljiv slučaj Indije, države kojoj je trebalo 20 godina da izmijeni najštetnije odredbe iz sporazuma protiv dvostrukog oporezivanja koji je s Mauricijusom potpisala još 1982. godine.

Dogadjaj koji je odredio promjenu smjera finansijske politike na samom Mauricijusu dogodio se početkom 1990-ih upravo u Indiji, kada je jedan tamošnji korporativni odvjetnik shvatio da Indija ima takav sporazum s Mauricijusom, ali da se on praktički uopće ne koristi. Odvjetnik je svojim zapadnim, uglavnom američkim klijentima predložio da se počnu koristiti tim sporazumom koji će im omogućiti da izbjegnu plaćanje poreza i u Indiji i u SAD-u tako što će se transakcije vršiti preko Mauricijusa. Ubrzo nakon toga gotovo polovina stranih investicija u tržištu friško liberaliziranoj Indiji odvijala se preko Mauricijusa jer je indijska vlada tim sporazumom Mauricijusu prepustila ekskluzivno pravo da oporezuje kapitalne dobitke ostvarene u Indiji. Budući da Mauricijus ima izrazito nizak porez, koji se kreativnim računovodstvom može dodatno smanjiti, kompanije praktički nisu plaćale nikakav porez. Za Indiju je stvar eskalirala 2012. godine, kada je tamošnji Vrhovni sud donio presudu prema kojoj indijske porezne vlasti nemaju pravo naplatiti 2,2 milijarde dolara poreza od britanskog telekomunikacijskog diva Vodafone nakon što je on kupio indijsku telekomunikacijsku kompaniju preko tvrtke registrirane na Mauricijusu.

U takozvanim Papirima s Mauricijusa (Mauritius Leaks), ICIJ navodi i primjer kompanije Pegasus Capital Advisors američkog milijardera i 'filantropa' CRAIGA COGUTA, koji je 2012. kupio luksuzni hotelski brand

Norbert Couvreur
(Foto: Facebook) (gore).
Nikola Cecić Karužić (Foto: Ivo Čagalj/PIXSELL) (dolje)

Six Senses s više od 30 operacija na četiri kontinenta.

Operacije uključuju privatne vile na Sejšelima u kojima noćenje košta 15 tisuća dolara i resort Al Bustan u Omanu koji nudi odvojene privatne plaže za žene i muškarce. Cogut je Six Senses kupio preko novoosnovane tvrtke koja na Mauricijusu ima samo poštanski sandučić, a vlasnik te novoosnovane kompanije druga je tvrtka registrirana na Britanskim Djevičanskim Otocima, također poreznoj oazi. Svi 11 država u kojima Six Senses ima hotele istovremeno s Mauricijusom imaju potpisane sporazume o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, što znači da Cogutova kompanija plaća minimalan ili nikakav korporativni porez.

Vlada Mauricijusa lani se, doduše, pridružila međunarodnom sporazumu iz 2021. kojim su potpisnice pristale uvesti minimalni korporativni porez od 15 posto, a primjena toga sporazuma stupila je na snagu ove godine.

Evropska unija još je 2019. Mauricijus uklonila s crne liste država koje su bile pod pojačanim nadzorom zbog sumnji na pranje novca i financiranje terorizma i prebacila ga na 'sivu listu'. No, kako su u svojoj reakciji naveli Oxfam i druge relevantne organizacije, Mauricijus je pridruživanjem globalnom sporazumu o minimalnom korporativnom porezu sebi omogućio da nastavi poslovati kao *de facto* porezna oaza s obzirom na to da većina država s kojima tamošnje kompanije posluju imaju i dvostruko veći korporativni porez od 15 posto. Osim toga, međunarodni sporazum o minimalnom korporativnom porezu odnosi se samo na kompanije s prihodima većim od 750 milijuna eura, dok one koje posluju preko Mauricijusa u pravilu ostvaruju manje od toga. To u praksi znači da je sporazum tek formalnost bez stvarnih implikacija za većinu kompanija s Mauricijusa, pa tako i Evaco Grupu, tvrtku koja na Šolti gradi luksuzni resort za ultrabogate turiste, dok mlađi ljudi s otoka, kako kaže Norbert Couvreur, zahvaljujući toj investiciji mogu početi razmišljati o 'stvaranju posla u vrtlarstvu, transportu, kemijskim čisticionicama i praonicama rublja'. ■

Giorgia Meloni
i Ignazio La Russa
(Foto: Roberto
Monaldo/EXPA/
PIXSELL)

Istočna ranica

Brojni talijanski povjesničari smatraju da se Dan sjećanja na žrtve fojbi i egzodus Talijana instrumentalizira u cilju revizije povijesti. U tome značajnu ulogu igra i aktualna vlada Giorgije Meloni koja je naložila svim školama da u svoje programe uključe i stradanje Talijana na ‘istočnoj granici’ te najavila administrativne mjere protiv ‘negacionista’

UGO vremena se o žrtvama fojbi – kraških jama u Istri – sutjelo, u Italiji i u Jugoslaviji, kao i o ezulima – izbjeglicama, prognanicima i optantima koji su napustili teritoriju Jugoslavije nakon pada Italije i nakon Pariških mirovnih ugovora iz 1947. kojim su Istra, Zadar i dijelovi Slovenskog i Hrvatskog primorja dodijeljeni Jugoslaviji. U fojbe su bili baćeni brojni Talijani, pripadnici talijanske vojske, fašisti, ali i nevini stanovnici tih krajeva koji su ubijani iz osvete, u sumarnim egzekucijama tokom rata i neposredno iza njega, u pobjedičkom žaru, ali i po nalogu OZNA-e u akcijama ‘čišćenja’. Mnogi su stradali zato što su sudjelovali u ratnim zločinima protiv slavenskog stanovništva i partizana, mnogi samo kao kolaboranti fašističkog režima, neki su kao pripadnici vladajućih klasa ubijeni iz ‘revolucionarnih razloga’, a neki samo zato što su bili Talijani. Talijanska historiografija već desetljećima obrađuje temu stradanja istarskih Talijana za vrijeme i neposredno iza rata, a 2004. talijanski parlament donio je zakon kojim se 10. veljače, datum potpisivanja Pariških mirovnih ugovora, obilježava kao ‘Dan sjećanja na žrtve fojbi i egzodus talijanskog stanovništva iz Julijanske krajine i Dalmacije’.

Ova je komemoracija uvedena na prijedlog dva zastupnika iz postfašističke stranke Nacionalna alijansa, od kojih je jedan – IGNACIO LA RUSSA – danas predsjednik talijanskog Senata. Isprva se ljevica bunila protiv ‘dekontekstualizacije’ tih događaja, jer su oni istrgnuti iz konteksta povijesnih zbivanja, iz spirale nasilja koja je izazvana fašističkim terorom u Italiji anektiranim krajevima nakon Prvog svjetskog rata. Dok je stanovništvo tih krajeva, miješanog nacionalnog sastava – Hrvati, Slovenci i Talijani – živjelo bez većih konflikata za vrijeme austrougarske vlasti, aneksijom tih krajeva Kraljevini Italiji i dolaskom fašizma na vlast u Italiji provedeni su prisilna talijanizacija – nasilna denacionalizacija slavenskog stanovništva, zabrana uporabe jezika, promjena imena, zatvaranje škola na hrvatskom i slovenskom jeziku, palež i uništavanje hrvatskih i slovenskih narodnih domova i ustanova, te konačno i teror kroz organiziranu represiju OVRA-e, fašističke tajne policije i Posebnog tribunalja za suzbijanje neprijatelja fašizma. A tokom rata talijanska je vojska, uz jedinice fašističke milicije na tom području i u okupiranim krajevima počinila brojne zločine protiv pripadnika pokreta otpora, ali i protiv nevinog stanovništva. Reakcija na te događaja, za vrijeme oslobođenja tih krajeva i neposredno nakon njega, poprimila je jednakost strašne oblike i u njoj su stradali i mnogi nevini stanovnici koji su izjednačeni s fašistima i okupatorima.

Posljednjih desetljeća su i hrvatska i slovenska historiografija i publicistika počele obradivati pojavu fojbi i egzodus-a: objavljeni su radovi riječkog publicista GIACOMA SCOTTIJA (knjiga ‘Krik iz fojbe’), izdavačka kuća Srednja Europa iz Zagreba objavila je opsežno djelo o fojbama slovenskog povjesničara JOŽE PIRJEVCA u kojem su i radovi hrvatskih povjesničara, među njima i pulsko-riječkog profesora DARKA DUKOVSKOG, bivši direktor Istarskog muzeja DAVOR MANDIĆ objavio je knjigu o istarskim fojbama, bivši hrvatski veleposlanik u Italiji DRAGO KRALJEVIĆ napisao je knjigu o talijanskim ratnim zločinima u Istri, zadarski politolog Šenol SELIMOVIĆ objavio je dvije knjige o ezulima, riječki povjesničar MIHAEL SOBOLEVSKI objavio je, kao koautor, istraživanje o riječkim Talijanima koji su stradali neposredno nakon rata, iskopani su ostaci žrtava ‘kastavske fojbe’...

Talijansko-slovenska komisija povjesničara, koja je radila od 1993. do 2000., objavila je izvještaj u kojem su povjesničari dviju zemalja redimenzionirali brojku od više tisuća (od osam do 20 tisuća) žrtava fojbi i došli do brojke od nekoliko stotina žrtava, dok je talijansko-hrvatska komisija povjesničara, osnovana takoder 1993., 'blago u Gospodinu preminula' – naprsto se ugasila negdje oko 1994., kada njenog predsjednika, VLADIMIRA IBLERA, hrvatska vlada više nije pozvala da nastavi s radom...

Od 2004. talijanska strana svake godine u predsjedničkoj palači Quirinale obilježava taj datum, a 2007. godine talijanski predsjednik GIORGIO NAPOLITANO u svojem je govoru izazvao reakciju tadašnjeg hrvatskog predsjednika STIPE MESIĆA kada je izjavio da su žrtve fojbi rezultat 'krvožednog bijesa i slavenskog aneksionističkog plana...' koji je uzeo zlokobni oblik etničkog čišćenja'. Kasnije je Napolitano pokušao ublažiti svoje riječi, koje su naišle i na kritiku talijanskih povjesničara, od kojih mnogi smatraju da se prešućivanjem zbivanja koja su prethodila tim događajima, ubojstvima u fojbama i egzodusu Talijana, vrši jednostrana revizija povijesti i tiha rehabilitacija fašizma kroz političku zloupotrebu povijesti.

OVE godine to je izalo posebno na vidjelo, kada je novi talijanski ministar kulture, GENNARO SANGIULIANO (u mladosti jurišnik neofašističke Omladinske fronte), izričito naložio organizatorima nedavno održanog festivala u Sanremu da moraju, na pozornici, odati počast žrtvama fojbi i ezulima, što je morao izvesti voditelj festivala, popularni AMADEUS. Nova ultrakonzervativna talijanska vlada, u kojoj glavnu riječ vodi postfašistička stranka Talijanska braća GIORGIO MELONI, naložila je i svim školama da moraju uključiti u svoje programe i stradanje Talijana na 'istočnoj granici', pritom najavljujući i administrativne mjere protiv 'negacionista', uključujući tu i one povjesničare koji se protive političkoj zloupotrebi žrtava fojbi i talijanskog egzodusu. Tako je zaprijećeno nekim institutima koji se bave povjesnim istraživanjima da će im biti uskraćeno redovno financiranje, a to je već provedeno i na nivou regija, kada je Furlanija-Julijska krajina uskratila sredstva regionalnom Institutu za povijest otpora. Na udaru su i pojedini povjesničari, kao što su to ERIC GOBETTI, FEDERICO TENCA MONTINI (autor zapažene knjige 'Trst ne damo!' koju je agilni izdavač DAMIR AGIĆIĆ objavio u izdanju Srednje Europe iz Zagreba), TOMASO MONTANARI, DAVIDE CONTI i drugi, koji smatraju da je broj žrtava koji se navodi u manifestacijama obilježavanja Dana sjećanja preveličan, nerealan i da aktualna vlada koristi instrumente vlasti i administrativne prisile da ušutka sve one koji se protive njihovom preveličavanju, kao i izvlačenju tih žrtava iz povjesnog konteksta vremena koje im je prethodilo, a u kojem brojni zločini fašizma nisu adekvatno vrednovani u talijanskoj povijesti, pogotovo u talijanskoj političkoj svakodnevici.

Povjesničar GIANNI OLIVA jedan je od onih koji su razotkrili skandal s 'ormarom srama', kada je pred dvadesetak godina u podrumu Ministarstva obrane pronađen prašnjavi celični ormari s vratima okrenutim zidu, u kojem se nalazila dokumentacija o talijanskim ratnim zločinima (i zločincima), koji nikada nisu bili izručeni saveznicima, niti su bili gonjeni u poslijeratnoj, postfašističkoj Italiji. Među njima su i podaci za više od 700 osumnjičenih ratnih zločinaca, za koje je Jugoslavija poslije rata tražila izručenje, ali od kojih nijedan nije bio ni izručen ni osuđen. Tako da je politička amnezija prasnom

Dokumentacija o talijanskim ratnim zločincima koji nikada nisu bili procesuirani, pronađena u celičnom ormaru u podrumu Ministarstva obrane, sadržavala je i podatke za više od 700 osumnjičenih ratnih zločinaca za koje je Jugoslavija poslije rata tražila izručenje

prekrila ono sjećanje koje nije išlo u prilog talijanskoj poslijeratnoj političkoj kasti. Uostalom, dok je u poslijeratnoj Njemačkoj provedena kakva-takva denacifikacija (iz koje su se izvukli oni nacistički vođe koji su bili potrebni Zapadu u hladnom ratu protiv Sovjetskog Saveza), u Italiji do defašizacije nije nikada došlo, kako tvrde, između ostalog, ugledni povjesničari kao što su FRANCESCO FILIPPI i ALESSANDRO BARBERO.

Jedan od povjesničara za kojega se nikako ne može reći da je ideološki simpatizer ljevice, konzervativni FRANCO CARDINI, smatra da je Dan sjećanja na žrtve fojbi i egzodus Talijana uveden zato da se suprotstavi Danu sjećanja na žrtve holokausta, koji se obilježava dva tjedna ranije, 27. siječnja, i da se tako u javnosti stvori dojam da su i Talijani žrtve, kao što su Židovi bili žrtve holokausta, te da se tako smanji krivnja Talijana za sudjelovanje u holokaustu. FILIPPO FOCARDI pak u knjigama 'Rat između povjesnih sjećanja' i 'Zločesti Nijemac i dobar Talijan: skidanje krivnje za rat' tvrdi da politička manipulacija povješću, koja se odvija u da-

našnjoj Italiji, predstavlja ne samo obračun s 'nečistom savjesti', već želi usaditi u današnje Talijane svijest žrtve i izbrisati svaku crnu mrlju iz prošlosti. A u tome značajnu ulogu igra sadašnja vlada Giorgije Meloni, koja je proizašla iz neofašističke političke orientacije – u mladosti je, kako ističu njeni simpatizeri, bila općinjena povjesnim likom BENITA MUSSOLINIJA i fašizmom koji je 'donio i dobre stvari' Talijanima.

Novinar GIGI RIVA, inače autor knjige kao što su 'Rat u Jugoslaviji – novi srednji vijek' i 'Posljednji Farukov penal' o nogometaru FARUKU HADŽIBEGIĆU, koji je bio uvjeren da je njegov propušteni jedanaesterac na Svjetskom prvenstvu 1990. u utakmici protiv Argentine doprinio propasti Jugoslavije, smatra da su fojbe i egzodus danas taoci političke zloupotrebe povijesti i da se isticanjem 10. veljače želi, zapravo, potiho likvidirati proslava 25. travnja koji se u Italiji, dosada, slavio kao Dan pobjede nad nacifašizmom. Pitanje je hoće li ove godine vlada Giorgije Meloni i predsjednik Senata, postfašist La Russa, sudjelovati u proslavi tog dana ili će to biti ostavljeno predsjedniku SERGIJU MATTARELLI, koji je održao govor u kojem je nastojao istaknuti pogled unaprijed, u ujedinjenu Europu koja je prevladala nacionalizme i koja gradi, bez granica, jednu novu budućnost u kojoj sudjeluje i nekadašnja talijanska 'istočna granica'.

Usprkos tome što su neki skupovi o Danu sjećanja, koje su u Italiji organizirali 'negacionisti', to jest kritičari političke zloupotrebe fojbi, otkazani zbog prijetnji lokalnih vlasti u kojima dominira postfašistička stranka Giorgije Meloni ili zbog anonimnih prijetnji koje se u posljednje vrijeme množe, baš kao i u nasilje (tako su u Milanu jurišnici vladajuće stranke pretukli srednjoškolce koji su progovorili protiv rata), ipak je održan jedan važan međunarodni znanstveni skup pod nazivom 'Fojbe – mit i stvarnost', i to krajem prošlog mjeseca u Zagrebu. Na tom skupu, koji su organizirali Savez antifašističkih boraca i antifašista RH, Zveza združenih borcev za vrednote NOB Slovenije i Associazione Nazionale Partigiani d'Italia (Nacionalno udruženje talijanskih partizana), usvojena je deklaracija u kojoj se ističe da nije moguće govoriti o stradanju Talijana, fašista, vojnika ili civila u kraškim jamama, a da se prethodno ne iznesu činjenice o progonima i fizičkim likvidacijama Hrvata i Slovenaca Istre, Rijeke i Dalmacije u doba fašističkog totalitarizma i talijanske okupacije Jugoslavije: 'Stradali su mnogi počinitelji zločina, ali i

U zajedničkoj deklaraciji hrvatskih, slovenskih i talijanskih antifašista konstatira se da fojbe i egzodus predstavljaju zajedničku prošlost triju naroda te apelira da se ta tragična stradanja ne iskoristavaju u političke svrhe ni za propagiranje revizionističkih ideologija

nevini ljudi, pa i neki suradnici oslobođilačkog pokreta. U nekim slučajevima stradanja povezana s fojbama bila su posljedica želje za osvetom, ali i posljedica osvjeđočenih zločina. Osudujemo pogubljenja provedena bez sudskog procesa i poštujemo tragediju egzodusu koja je pogodila mnoge Talijane koji su živjeli u Istri i Dalmaciji.'

ZDRUŽENI antifašisti triju zemalja pozivaju i da se utemeljenim istraživanjima stručnih povjesničara razjasne razlozi i odgovornosti koje su dovele do fojbi i egzodusu te da se ta tragična stradanja ne iskoristavaju u političke svrhe ni za propagiranje lažnih i revizionističkih ideologija. Deklaracija, koju su potpisali predsjednik SABA RH FRANJO HABULIN, predsjednik ZZB-a NOB-a Slovenije MARIJAN KRIŽMAN i predsjednik ANPI-ja GIANFRANCO PAGLIARULO, u nastavku konstatira da fojbe i egzodus predstavljaju zajedničku prošlost triju naroda: 'Uime razumijevanja golemog stradanja stanovništva Istre, Slovenske Primorske i svih područja Slovenije i Hrvatske koja je okupirala Italija, kao i stradalih žrtava u fojbama i egzodusu, vrijeme je i za promicanje kulture poštovanja, tolerancije i integracije.'

Očito je vrijeme da i Hrvatska poduzme inicijativu da uskrsne talijansko-hrvatsku povjesnu komisiju, po uzoru na slične brojne komisije kojima se pokušalo stvoriti zajedničku osnovu za pomirenje nakon Drugog svjetskog rata, ali u prvom redu da se povjesne činjenice oslobole od političke zloupotrebe: takve su bile ne samo talijansko-slovenska povjesna komisija, već i francusko-njemačka komisija, pa njemačko-poljska i talijansko-njemačka, a francusko-njemačka komisija uspjela je čak potaknuti objavljanje zajedničkog povjesnog udžbenika za srednjoškolce u tim dvjema zemljama. Naravno, to je u ovom slučaju iluzorno očekivati, ali ovakva komisija mogla bi predstavljati korak naprijed u smjeru koji je zacrtala i ova zajednička deklaracija hrvatskih, slovenskih i talijanskih antifašista. Jer fašizam, za koji se smatra da je poražen u Drugom svjetskom ratu, još uvijek vreba negdje iza ugla... ■

Talijanski ministar kulture
Gennaro Sangiuliano (Foto:
Roberto Monaldo/EXPA/
PIXSELL)

INTERNACIONALA

Bez kraja na vidiku

Do godišnjice Putinove invazije na Ukrajinu ubijeno je možda i više od 200 tisuća ljudi. Rat će izvjesno završiti pregovorima, no oni su trenutno nemogući. Sukob bi mogao dugo trajati i donijeti bezbrojne žrtve

TEŠKO je pouzdano znati koliko je ljudi stradal u katastrofalnoj PUTINOVoj agresiji na Ukrajinu do njene prve godišnjice. Prema nekim procjenama, u ratu započetom 24. veljače 2022. ubijeno je i ranjeno barem stotinjak tisuća ruskih vojnika i možda još toliko ukrajinskih, ukupno 200 tisuća ili više, a ubijene su tisuće civila. Sukob nije donio samo stravičan broj mrtvih i brutalno razaranje druge najveće europske zemlje, nego i dramatične globalne posljedice: samo broj ljudi kojima diljem svijeta prijeti glad se prema UN-ovom Svjetskom programu za hranu uslijed pandemije koronavirusa i rata u Ukrajini – odnosno pada izvoza iz te planetarne žitnice – u odnosu na 2019. više nego udvostručio i danas iznosi preko 345 milijuna ljudi. Unatoč tome kraj rata se niti ne nazire – štoviše, s aktualnom vojno-političkom situacijom lako je moguće da najintenzivnije borbe tek slijede. Pregovori trenutno izgledaju nemogući jer obje strane smatraju da nastavkom rata mogu dobiti više.

Rusija, doduše, ima ozbiljan problem već sa samim definiranjem ratnih ciljeva. Vladimir Putin Ukrajinu nije napao s idejom osvajanja teritorija, nego brze okupacije, rušenja vlade VOLODIMIRA ZELENSKOG i postavljanja kvislinške vlasti u Kijevu. Nakon što je taj plan zahvaljujući srčanom otporu Ukrajinaca propao, nije jasno što Moskva nastoji postići te zapravo donekle djeluje pogubljeno. Da sačuva obraz nakon poraza tijekom kasnog ljeta, ruski predsjednik je u rujnu proglašio aneksiju četiri ukrajinske oblasti. Time je uvelike pokopao mogućnost skorog prekida vatre,

o trajnom političkom rješenju da i ne govorimo. Gotovo je nezamislivo da bi Putin tu odluku poništio ukoliko ga na to ne prisili razvoj na bojištu, dok komentari koji povremeno dolaze iz Kremlja ukazuju da su ambicije i dalje bitno veće. Istovremeno, ruska vojska od četiri pripojene regije – Lugansk, Donjeck, Zaporozje, Herson – nije ne kontrolira u cijelosti, a vrlo je upitno da li može postići i te ograničene ciljeve. General SERGEJ SUROVIKIN je zahvaljujući jesenskoj ograničenoj mobilizaciji stabilizirao linije i zaustavio daljnje ukrajinske prodore. Analitičar MICHAEL KOFMAN nagada da je njegova strategija bila sačekati ukrajinsku ofenzivu, iscrpiti je i potom krenuti u kontranapad, moguće na ljeto. Međutim, Surovikina je početkom siječnja na poziciji vrhovnog zapovjednika zamijenio načelnik generalštaba VALERIJ GERASIMOV. On je pokrenuo novu rusku ofenzivu, vjerojatno dvostruk motiviranu: kako bi se napredovalo prije no što ukrajinskoj vojsci stigne obećana zapadna tehnika, ali i kako bi se gospodar Kremlja mogao pojaviti kakvim-takvim uspjesima u sukobu iz kojeg se inače neće moći izvući, recimo zauzimanjem čitavog Donbasa. Izgleda da ponovno vidimo raskorak između ruskih ciljeva i raspoloživih sredstava: najavljava velika ruska ofenziva traje već tjednima, ali bez opipljivih rezultata. Ruske snage poražene su kod Vuhledara; vjerojatno će uskoro zauzeti potpuno uništeni Bahmut, ali vrlo brzo će na putu prema Slovjansku i Kramatorsku udariti u novu obrambenu liniju. Mogućnost proboga postoji, ali ne prevelika. Ukratko, upitno je što će Moskva postići u ovoj, od prošle godine već drugoj bitci za Donbas. A širi ciljevi su bez narednih valova mobilizacije potpuno nedostizni.

Štoviše, ruska vojska se izlaže opasnosti da se u napadima iscrpi i potom bude vrlo ranjiva na ukrajinske protunapade. Kijev vjerojatno računa na to da bi mogao izve-

sti operaciju sličnu oslobođanju Harkivske oblasti. Najvjerojatnija meta bio bi jug Zaporožja, odnosno Melitopolj: njegovim oslobođanjem bio bi presječen ruski ‘kopneni most’ do Krima, ruska vojska bila bi podijeljena, a Ukrajina bi izbila na Azovsko more te ugrozila sam Krim. Međutim, Rusi su toga svjesni, pa su navedeno područje poprilično utvrdili, a Ukrajina više ne uživa premoćnu prednost u ljudstvu: borbe će izgledno biti krvave. Zelenski uporno inzistira da će Kijev pod svoju vlast vratiti i sam Krim. No to će uvelike ovisiti o njegovim saveznicima, odnosno prije svega JOE BIDENU: bez zapadnog oružja, a naročito bez američke materijalne i političke potpore Ukrajina će teško moći ratovati. Premda su ukrajinski proklamirani ciljevi jasni – izgon ruske vojske sa svake stope teritorija – njihovo ostvarenje daleko je manje izvjesno, naročito što se Krima tiče. Nadalje, gubitak Melitopolja teoretski bi Moskvu mogao prisiliti da pregovora na osnovi povlačenja na granice od prije 24. veljače prošle godine, što bi bio dobrodošao razvoj događaja – ali kako je ‘kopneni most’ do Krima najkonkretniji ruski ratni dobitak, mogao bi isto tako potaknuti i escalaciju. Utjecajni korporativni think-tank RAND u nedavno objavljenoj opsežnoj analizi ukazuje na to da je Putin mobilizacijom srušio društvenu stabilnost koju je gradio više od dva desetljeća: to znači da mu Ukrajina toliko znači da je spremna na velike rizike kako bi postigao nešto što barem izdaleka podsjeća na pobedu. Unatoč prošlogodišnjim naznakama da se u Washingtonu vesele mogućnosti da što više uruše Rusiju, RAND ističe da bi nuklearna escalacija ili sukob s NATO-om bili izuzetno opasni za američke interese i potencijalno kobni za planet, a vjerojatnost za tako nešto raste što rat bude dulji. Korporacija tvrdi i da potpuna ukrajinska pobjeda nije realna. Osim toga, zapad ima problema s opskrbom Kijeva municijom. Premda to izgleda teško zamislivo nakon što su ovog tjedna i Biden i Putin sukob definirali kao presudnu bitku – Biden kao bitku za slobodu, u govoru u Varšavi održanom nakon iznenadnog posjeta Kijevu poduzetog u znak solidarnosti, a Putin (u godišnjem govoru o stanju nacije) kao borbu za opstanak Rusije, koji zapad navodno ugrožava – rat će izvjesno završiti pregovorima.

U međuvremenu se može konstatirati još nekoliko stvari. Prvo, rat je Putinovu diktaturu učinio još represivnijom, a više

analitičara smatra da bi nacionalistička mobilizacija mogla Rusiju pomaknuti prema fašizmu. Istovremeno, zapadni mediji i političari zatvaraju oči na nacionalizam ukrajinskog društva: koliko god razumljiv u zvijerski razaranjo zemlji, svejedno je odiozan. Pro-ruske stranke su zabranjene, iz knjižnica su izbačeni milijuni knjiga, a sociolog VOLODIMIR IŠČENKO nedavno je upozorio da je Kijevsko-mohiljanska akademija – najuglednija visokoobrazovna ustanova u zemlji – zabranila korištenje ruskog jezika čak i u privatnoj komunikaciji među studentima. Drugo, sukob jest dramatično urušio rusku moć, ali upravo objavljena studija *think-tanka* European Council of Foreign Relations pokazuje da se zapad kroz ovaj rat snažno ujedinio, ali da većina stanovnika ključnih sila kao što su Kina, Indija ili Turska sukob vidi posve drugačije, a Rusiju i dalje doživljava kao strateškog saveznika i partnera. Drugim riječima, zapad je možda homogeniziran, ali je i manje utjecajan nego li ikad ranije, naročito na ‘globalnom jugu’. Autori studije kažu da bi ruski napad na Ukrajinu mogao predstavljati početak ‘postzapadnog’ svjetskog poretka.

Osim navedenih, postoji još čitav niz važnih nepoznanica. Ukoliko Ukrajina u toku 2023. ne porazi odlučno Rusiju, što je nesigurno, da li će rat trajati i 2024. – pa i duže, odnosno godinama? Ukoliko se to ostvari, hoće li i kako na potporu zapada utjecati američki predsjednički izbori koji se održavaju krajem 2024. godine? Putin, naime, vjerojatno računa upravo na to da će se zapad u jednom trenutku ‘umoriti’ od rata, odnosno da Rusija može duže izdržati. I postoji li opasnost da Kina počne aktivnije podupirati Rusiju, pa i oružano, što bi sukob opasno pomaklo ka svjetskom ratu? Tu je mogućnost nedavno spomenuto američki državni tajnik ANTHONY BLINKEN, no moguće da je blefira. Nadalje, jednom kada se sjedne za stol, o čemu će se pregovarati? Putin ima zacrtana dva cilja koja su Kijevu – razumljivo – neprihvatljiva: teritorijalne koncesije (Rusija trenutno drži otprilike 17,5 posto ukrajinskog teritorija, čiji gubitak bi Ukrajinu ozbiljno osakatio), ali i daljnji utjecaj na vanjskopolitički položaj Ukrajine. Prvi zahtjev predstavlja brutalno kršenje fundamentalnih međunarodnih normi i nagradjivanje zločinačke agresije. Međutim, ukoliko se obje strane iscrpe bez pobednika, ‘zaledivanje’ sukoba i *de facto* podjela Ukrajine bit će izvjesna realnost, koja ne garantira trajan mir. Rat bi se mogao pretvoriti u višedesetljetu noćnu moru nalik indo-pakistanskom sukobu oko Kašmira – duga nestabilna primjera prekidana povremenim okršajima, što bi Evropu trovalo desetljećima. Što se drugog zahtjeva tiče, ukoliko Kijev pristane na teritorijalne ustupke, u zamjenu će tražiti vojnu i političku integraciju sa zapadom te sigurnosne garancije – a zapadne zemlje do sada su uglavnom na te zahtjeve odgovarale ‘ne još’: hoće li u budućnosti imati volje za te korake, kao i za istinsku obnovu Ukrajine? A kako će izgledati postratni odnos Evropske unije i Rusije? EMMANUEL MACRON je na prošlotjednoj Sigurnosnoj konferenciji u Münchenu opravdano istaknuo kako će zapad morati naći način da razgovara i gradi odnose s Moskvom i opravdano otpisao priče o ‘promjeni režima’ kao iluzorne. I najvažnije: koliko će još ljudi biti ubijeno?

■ Jerko Bakotin

Ukrajinski vojnici na oklopnom vozilu BMP-2 nedaleko Bahmuta (Foto: Stringer/Reuters)

Slika otrgnuta od realnosti

Mogućnost da je Pinochetov režim ubio heroja ljevice i jednog od najvažnijih književnika 20. stoljeća ne smije zasjeniti činjenicu da je Neruda silovanim poništo jedan ženski život

SVEGA dvanaest dana nakon PINOCHETOVOG državnog udara, 23. rujna 1973. u Santiagu je preminuo najglasovitiji čileanski pjesnik, nobovac i jedan od najvažnijih književnika 20. stoljeća PABLO NERUDA. To jest, tako bi mogla glasiti jedna umivena rečenica koja svojeg protagonista svodi na dezinficirani lektirni totem. Osim što je bio značajan pjesnik, Neruda je bio jedan od predvodnika međunarodne književne ljevice, dobitnik Staljinove nagrade 1953., zastupnik Čileanske komunističke partije u Senatu te ALLENDEOV ambasador u Parizu. Stoga ne čudi da su okolnosti njegove smrti – službeno je umro od raka prostate – bile predmetom propitkiva-

Neruda 1966. godine (Foto: Wikimedia Commons/Library of Congress)

nja i sumnji. Višegodišnja nagadanja o Nerudinom ubojstvu od strane režima eskalirala su 2011. godine kada je, kako je prenio niz medija, njegov vozač MANUEL ARAYA OSORIO izjavio kako mu je Neruda na samrti povjerio da su mu doktori nekoliko sati ranije u trbuš ubrizgali neidentificiranu supstancu od koje mu se zdravstveno stanje pogoršalo. Komunistička partija je tada zatražila istragu, a početkom ove godine, nadomak 50. obljetnice Nerudine smrti, čileanskoj sutkinji PAOLI PLAZA konačno je dostavljen izvještaj o rezultatima višegodišnje forenzičke analize Nerudinih posmrtnih ostataka. New York Times, koji je dobio uvid u njegov sažetak, navodi kako je iz rezultata nemoguće donijeti nedvosmislen zaključak: znanstvenici jesu pronašli potencijalno opasnju bakteriju *clostridium botulinum* u Nerudinom zubu, za koju su utvrdili da je bila u njegovom tijelu u trenutku smrti, no

nisu mogli sa sigurnošću zaključiti kako je tamo dospjela niti radi li se o toksičnom soju. Odluka o tretiranju slučaja kao ubojstva je sada na sutkinji Plaza, no čak i ako ona bude negativna, zaključuje NYT-ov JACK NICAS, neće zaustaviti daljnje spekulacije o Nerudinoj smrti.

Postoji nešto u toj neodredivosti Nerudinog kraja što je u skladu i s prividnom neodredivošću njegovog života. Malo je slučajeva koji nas poput Nerude podsjećaju da ne postoje neki definitivni, fiksirani lik piska, nego da je uvrježena slika kojom raspolažemo uvijek rezultat neke kombinacije prekravanja i brišanja, u skladu s ideološkim dominantama i trenutnim odnosima simboličke moći u borbi oko interpretacije. No, da bismo opisali tu činjenicu, ne treba uvijek posezati za određenica poput 'slojevitog' ili 'kompleksna ličnost', čija prisutnost uostalom često smrdi na relativizaciju. U ključnom smislu, kada je riječ o Nerudi, nema ničeg slojevitog i kompleksnog u činjenici da je, prema vlastitom priznanju u posthumno objavljenim memoarskim zapisima 'Priznajem da sam živio', krajem dvadesetih godina čuveni pisac, ljevičar i borac za obespravljene silovao sluškinju dok je bio diplomat na Šri Lanci. Premda je navedeno priznanje bilo javno dostupno desetljećima, dijelom šire rasprave – bar kada govorimo o odjecima u euroameričkim *mainstream* medijima – ono je postalo tek u jeku jačanja feminističkih pokreta sredinom 2010-ih.

Za ljevcu je to još jedan otrežnjujući poziv da neophodan otpor ideološkom steriliziranju vlastitih heroja ne smije za cijenu imati ignoriranje brojnih spornih, pa i stravičnih činjenica iz njihovih života. Slika kojom danas pretežito raspolažemo o Nerudi nedvojbeno je rezultat jedne distorzije koja izostavlja sliku pjesnika koji, kako piše HANS MAGNUS ENZENSBERGER, 'pesmom barata kao karabinom', koji je opjevao tragediju Španjolskog građanskog rata, koji se u jednoj svojoj pjesmi ekstatično utapa u kolektivnom subjektu 'Staljinovih ljudi'. U najširoj imaginaciji Neruda je sveden na pjesnika ljubavnih soneta, na izvor kičastih fotocitata na društvenim mrežama, deideologiziran i otrgnut od povijesti u čije je mijenjanje javno bio toliko duboko investiran. U tom pogledu, slika o Nerudi je rezultat sličnih procesa kojima su u našem kontekstu izloženi KRLEŽA ili GORAN. Isto tako, ona je otrgnuta od realnosti najmanje jednog ženskog života koji je privatno Neruda bio spreman poništi. Činjenica je to koju ne smije zasjeniti istina o okolnostima njegove smrti.

■ Lujo Parežanin

PERSONA NON CROATA

Foto: Herman Emmanuel /Xinhua

Voditeljica UN-ovog programa protiv sida UNAIDS WINNIE BYANYIMA oštro je kritizirala farmaceutske tvrtke čije politike otežavaju borbu protiv ove bolesti. Na supsaharsku Afriku otpada više od polovice novozaraženih na svijetu. 'Pravila Svjetske trgovinske organizacije dopuštaju da se spasonosnim lijekovima trguje na isti način kao luksuznim robama. Dopuštaju farmaceutskim tvrtkama da postavljaju cijene kakve hoće, gomilaju tehnologije i žanju milijarde po cijenu ljudskih života. Smatram da je to rasizam: vrednovanje profita nekolicine ljudi, slučajno bijelih, iznad života crnih i smedih ljudi diljem svijeta', poručila je ugandska diplomakinja.

■ J. B.

vlasti su tad bile Demokratska stranka i Demokratska stranka Srbije, a Srpska radikalna stranka, koja je imala najveći broj poslanika u Skupštini, odbrojavala je poslednje mesece pre nego su njeni tadašnji lideri TOMISLAV NIKOLIĆ i ALEKSANDAR VUČIĆ – u odsustvu pravog, VOJISLAVA ŠEŠELJA koji je bio u Hagu – nayanili formiranje Srpske napredne stranke. Među govornicima su tad bili Nikolić, kao predstavnik opozicije, ali i VOJISLAV KOŠTRUNICA, lider DSS i tadašnji premijer. Deceniju i po posle uloge su izmenjene. Vučić najavljuje potpisivanje predloženog francusko-nemačkog sporazuma koji znači da se Srbija neće protiviti prijemu Kosova u međunarodne institucije, a to opet mnogima znači i priznanje nezavisnosti. Ulice su, međutim, ostale prazne, ako ne računamo nekoliko stotina prosvednika protiv sporazuma koji su se 15. februara okupili pred Predsedništvom Srbije. Tom prilikom uhapšeni su lider profašističke organizacije Narodne patrole DAMJAN KNEŽEVIĆ i vlasnik i urednik portala srbin.info DEJAN ZLATANOVIĆ zbog postojanja sumnje da su pozivali na nasilnu promenu ustavnog uređenja. Zlatanović je na skupu govorio o sporazumu poručio 'Ko potpiše – njega ubije'.

Poslanik u Skupštini Srbije i advokat ALEKSANDAR OLENIK ističe da je SRS, a kasnije SNS, onda bila opozicija, a danas je na vlasti. Bez njene podrške ne može da dođe do sličnih scena.

— Vidimo kako to izgleda kad režim ne daje podršku desničarima. Nema navijačkih grupa, a na ulici je bilo stotinjak ljudi. To je sva snaga bez pomoći Vučića – objašnjava za Novosti i dodaje da predsednik pre svih zna koliko će ljudi izći na ulicu jer on to kontroliše. Kako izgleda ulica kad su na njoj i 'navijači' sećamo se sa protesta tokom korone, kad su pripadnici klana VELJKA BELIVUKA bili prisutni, a bili su prisutni i na inauguraciji predsednika 2017. kad su napadali gradane i novinare, podseća novinar nedeljnika NIN VUK CVIĆIĆ.

— Vlast pokušava da uspostavi kontrolu preko paramilitarnih grupa, huliganskih grupa, nosioca kriminala. Vidimo na ulicama prilikom raznih protesta ljudi koji su vezani za njih, a imamo i onaj presretnuti razgovor, aferu navodnog prisluškivanja predsednika kada se čuo sa osuđenim ekstremnim desničarom, MIŠOM VACIĆEM, a spominje se neki pištolj. Vidimo da imaju zaštitu na najvišem političkom nivou čim tako neko sa ulice može da se čuje sa predsednikom – zaključuje Cvijić.

Kao najočigledniji primer saradnje države i kriminalnih grupa navodi biznismena s Kosova ZVONKA VESELINOVICA i potpredsednika tamošnje Srpske liste MILANA RADOIĆIĆA. Za njih ističe da imaju zaštitu policije iako su osumnjičeni, pa čak i optuživani za kriminalne radnje. Oni su bili prisutni i u Skupštini kad je predsednik obrazlagao zašto je dobro potpisati navedeni sporazum. Olenik naglašava da je time poslata jasna poruka onima koji bi se protivili sporazumu – jer su oni bili ti koji su na severu Kosova organizovali barike – 'Kad je rečeno da budu barikade, bile su. Kad je trebalo da se povuku, povučene su'. Inače, suđenje za paljenje ambasade SAD-a tokom protesta 'Kosovo je Srbija' i nakon 15 godina traje. Među optuženima se nalazi i pet visokih policijskih službenika koji se terete da nisu policiji izdali naređenja koja bi sprečila napad huligana, a osim spaljivanja američke, nemačke i hrvatske ambasade su kamenovane.

■ Dejan Kožul

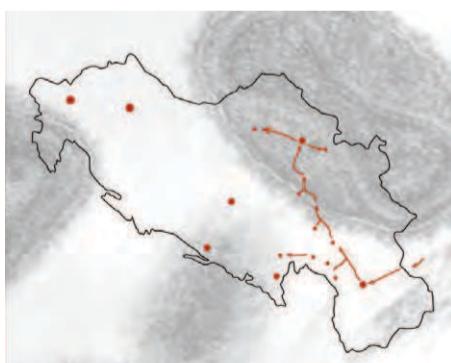
Ulica pod kontrolom

DECENIJA i po je prošla od mitinga 'Kosovo je Srbija', kasnije poznatog i kao 'Kosovo za patike', jer su tokom mitinga pljačcane prodavnice. Kažu da je tog 21. februara 2008. na ulicama Beograda bilo oko 300.000 ljudi, a povod okupljanju bilo je proglašenje nezavisnosti Kosova. Na

Две државе, две епидемије

Затворена у четири зида, или ограничено слободе кретања, милом или силом Вучићеве казнене експедиције у доба ковида, Радина Вучетић се посветила епидемији вариоле. Живела је и писала вирус, осим што није била заражена. Резултат је књига која се чита као детективски роман

Радина Вучетић хрватској је публици позната по књизи 'Кока-кола социјализам' (2012). Редовна је професорка Филозофског факултету у Београду и ауторка код нас мање познатих студија о разним аспектима историје Покојнице, назив за СФРЈ сарајевског песника Марка Вешовића. Из њене библиографије наводим оно што би публику у Хрватској могло занимати: 'Време кад је народ говорио' (2001). Са Аљошом Мимицом изабрана је и уредила писма читатеља дневном листу Политика, озлоглашеној хушкачкој рубрици 'Одјеци и реаговања', којом је од јула 1988. до средине марта 1991. Србија припремана за распад и ратове у Југославији. Препоручујем и изврсну књигу Миленка Вучетића, Радининог оца, 'Власи' (1989), о и сада врло акутном косовском проблему. Може се наћи на Њушкалу за мале новце. Књига је комплементарна публикацији 'Време кад је народ говорио'.

Radina Vučetić
NEVIDLJIVI
NEPRIJATELJ
Variola Vera
1972

Вучетић прати 'догађање народа' на Косову. Знаковито је да је ова књига објављена у Загребу, као и књига БРАНКА ХОРВАТА 'Косовско питање' (1988), за коју је било скоро немогуће пронаћи рецензента у Србији. Херојски је волонтирао београдски социолог Божко Јакшић.

Друга занимљива ауторичина књига је 'Монопол на истину: партија, култура и цензура у Србији шездесетих и седамдесетих година 20. века' (2016), у којој она темељем архивског материјала показује да је у време тзв. либерализма, ере Никизит и Перовић, у Србији било више забрана него кад је стил владања био копија стаљинизма под Ђиласовим Агитпропом. Такви су наши либерали.

Вратимо се Радини Вучетић, вариоли и Косову. Рођена је 13. априла 1972, за време епидемије вариола вера, а њен се окружили рођендан поклопио с пандемијом Ковид-19. Затворена у четири зида, или ограничено слободе кретања, милом или силом Вучићеве казнене експедиције, посветила се епидемији вариоле. Живела је и писала вирус, осим што није била заражена. Резултат је књига 'Невидљиви непријатељ. Вариола вера 1972' (2022). Књига се чита као детективски роман, зато је занимљива и за читатеље ван струке.

Вучетић је морала кренути на њој стран терен медицинске експертize, преорати масу архивских извора, обиман фонд стране теоријске и историјске литературе о епидемијама и пандемијама из прошlosti. Причала је са актерима борбе против вариоле, који су доживели и Ковид-19, али су били скрајнути у корист Вучићевих перјаница. Тиме се повлачи разлика између реакције на вариолу и ковид: једна још релативно уређена, мада на почетку збуњена држава, која лута док не нађе правac, и један разбуџан феуд, са дворском

свитетом, укључив дворске луде, ради све што иде у корист долазећим парламентарним изборима 2020. године. У књизи се паралелно прате збивања на политичкој сцени Југославије 1960-их и даље, на рубу понора док све изгледа нормално. Наравно, то је учитавање накнадне памети. Али ми имамо привилегију да о ствари судимо из перспективе доживљене прошlosti.

Вариола је била искорењена у Европи и Југославији, ретки случајеви у Европу су били 'увезени' из Азије и Африке: 1972. први пут у Југославију. Вирус је тад унео ходочасник са Косова, Албанац, који је ишао на Ђабу. За путовања на потенцијална жаришта вариоле постојала је државна регулатива око 'верског туризма' у организацији Исламске верске заједнице на света места на Близком истоку. Прописи су налагали путовање авionom, у пратњи лекара и уз вакцинацију против вариоле. Од 1950-их број ходочасника расте, и број фирм које нуде јефтинији превоз аутобусима. Глад за профитом већ иде тако далеко да се хације врбују, а превозници јагме око њих. Надзор над хацилуком попушта. У томе учествују, уз 'дивље', и угледне фирме попут београдског Путника, загребачког Генералтуриста, Кварнер експреса из Опатије, итд. Ибрахим Хоти је путовао Транскопом из Битоља.

AUTORKA прати пут вируса од дана уласка битољског аутобуса у Југославију код Криве Паланке, који је пре тога прокрстарио Ирак, Сирију, Саудијску Арабију, Турску и Бугарску. Након идентификације носиоца, требало је ући у траг свима са којима је Хоти био у контакту на Косову и Метохији. У Ђаковици заражени Латиф Мумџић носи не-препознат болест са собом преко Новог Пазара, Чачка до Београда и успут шири круг заражених са смртним исходом. Коначан биланс оболелих је укупно 175 на 25 жаришта, умрлих 35, махом невакци-

нисаних: међу њима и две медицинске сестре! Једна је била трудна.

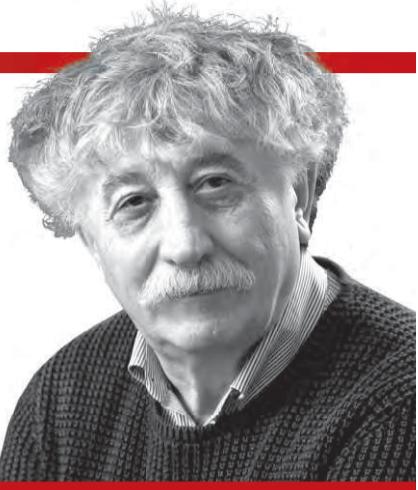
Масовна вакцинација је почела кад је већ било 149 заражених, скоро месец дана од уношења вируса у Југославију. Успавана струка махом није препознала вариолу. Чињеницу да је почетно жариште било на Косову и да је 'кривац' био Албанац штампа је немилице користила и несумњиво доприносила националним тензијама на Косову и акумулацији негативних осећања, јачању предрасуда према Албанцима, које је вариола само појачала, те исламу, распиривању националне и верске мржње, у чему је предњачио србијански и хрватски тисак. Паметније би било да је пажња скренута на немар пограничног особља.

У књизи се истиче утицај децентрализације државе почев од половине 1960-их и на однос према епидемији. У дословном смислу дошло је и до затварања унутрашњих 'гранича', па је било лакше путовати у иностранство. Епидемија је показала учинке децентрализације у скоро свему везаном за вариолу: организацији карантине, мањку координације, финансирању, чак и политици вакцинација. Једино је информисање остало централизовано и преко Тањуга. Почетно прикривање стања је нашло на критику струке као контрапродуктивно, па је извештавање даље било коректно. И јавашлук је чинио своје. Штабови за одбрану од заразних болести нису били формирани, упутства нису била поштована. Уљуљкана ситуација рутине у сваком погледу: ништа нас не може изненадити. Непријатељ је извана. Збила је био извана, али не тај. Упркос прописима усаглашеним са стандардима Светске здравствене организације, пуно је тога остало мртво слово на папиру: обавезна вакцинација није стриктно провођена, није било вежбања са симулацијом епидемије, залихе вакцина су биле танке или им је истицао рок трајања, а републички егзизми и међусобна оптуживања испољили су се и у подели вакцина и лекова. Свако је мислио на своје. За утјеху: слично је било у ЕУ-у у експлозији ковида. Ипак је недостајуће дозе вакцине дала међународна заједница, али су трошкови читаве операције постали кост гложења међу републикама. Највећи губитник било је Косово. У земљи где су федерални органи губили важност, сви су гледали у федерацију за надокнаду штете, често са нереално надуваним рачунима. Солидарност/заједништво је постало празна љуска.

Ауторка детаљно описује све фазе у развоју епидемије и кораке које су различити нивои власти предузимали у борби против ње. Била је то и борба између политike и медицинске струке, која се ипак усправила и узела ствар у своје руке. Односно, политика се привремено повукла. Истински хероји су постали медицински радници, ризикујући своје животе.

Важан окидач за почетак вакцинације целог становништва СФРЈ била је Словенија. Док су приоритети били на југу земље, мимо договора са осталим члановима Федерације и са декларисаном намером да се координише са Хрватском, предухитрила је остале одлуком да, иако није имала ниједног оболелог, вакцинише своје становништво. Вакцинација целе Југославије је тако била изнуђена. Ефикасно је изведена у кратком року. Народ свих узраста завртао је рукав без роптања, а авангарда садашњег антиваксерског покрета у зачетку, постојала је међу најобразованijим слојем становништва, где су, нажалост, предњачили медицинари.

Где си био – нигде. Што си радио – ништа. ■

PIŠE Sinan Gudžević

Pjesme koje ti rapsodi izvode zanimljive su i neobične tematski. U njima se opjevaju ženidbe i slavna djela muslimanskih junaka iz doba Osmanskog carstva. I bitke i krvave svadbe idu u taj repertoar. Vrijeme u kojem Parry i Lord bilježe te pjesme daleko je od osmanskih vremena, no junaci nastavljaju da u pjesama žive

Pevač priča

BIBLIOTEKA XX vek, koju evo preko pola vijeka vodi IVAN Čolović, prošle jeseni se jednim naslovom vratila u dvadeseto stoljeće. Objavila je knjigu ALBERTA BATESA LORDA 'Pevač priča', po drugi put. Prvi put je knjiga objavljena 1990. i rasprodana je. To izdanje, prvo i dosad jedino na srpskohrvatskom jeziku, objavljeno je u Beogradu, a drugo od ove jeseni izlazi u istom gradu u saradnji sa Kulturnim centrom u Novom Pazaru. Beograd je između dva izdanja prestao biti glavnim gradom Jugoslavije, jer je Jugoslavija propala.

Ovo nije bezvezna činjenica kad je u pitanju ova knjiga. U toj se knjizi, naime, radi o Jugoslaviji i o neobičnim ljudima u njoj koje je ova knjiga sačuvala od zaborava. Da nije ove knjige, ne bi se o tim ljudima danas znalo ništa. A to bi bila šteta, jer su ti ljudi ne samo neobični, već i važni za nešto što se zove epsko pitanje.

Sve je oko ove knjige neobično. I kako je nastala i kako se svijetom pronosi. Autor Albert Bates Lord, klasički filolog, folklorista i profesor iz Harvarda, možda je ne bi ni napisao, da njegov profesor MILMAN PARRY nije tragično nastradao nakon prvih mjeseci istraživanja u Jugoslaviji. Valja reći da je knjiga u Americi imala već tri izdanja, naslov joj je 'The Singer of Tales', a prevedena je na više jezika. Iz onoga što se dade istražiti, svi ti prevodi su rasprodati, teško je ikoji dobiti. Glavne stvari oko nastanka knjige su poznate: A. B. Lord je bio Parryjev asistent na putu po Jugoslaviji godine 1934/35; na taj su put njih dvojica krenula radi istraživanja usmene epike u Bosni i Crnoj Gori. Pomagao im je čovjek iz naših krajeva, izvorni govornik NIKOLA VUJNOVIĆ. Poslije Parryjeve smrti Lord je istraživanja nastavio sam. Jugoslavenski pohod američkih filologa je rezultirao golemom gradom epskih pjesama, najvećom koja je ikad načinjena na našem jeziku. Ta grada je poslužila kao osnova za nov pristup u tumačenju usmene epske pjesme, kako u pogledu njenog nastanka, tako i u pogledu njenog uobličenja i prenošenja. Istinska novina je Parryjeva teza o *formulacinosti* epskog postupka.

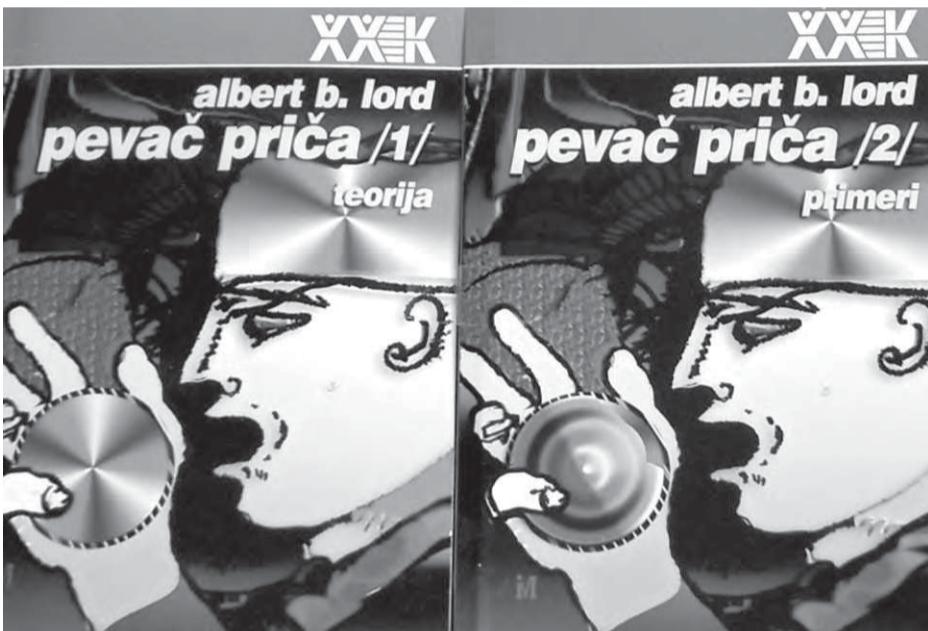
Knjiga u Biblioteci xx vek ima dva dijela, štampana u dvije knjige istog obima. Prvi dio ima podnaslov 'Teorija', a drugi 'Primeri'. Obje knjige su zanimljive dotle da ih čitalac ne ispušta iz ruku i kad dođe do kraja, bude mu žao što nema još. Zahvalnost za prevod dugujemo SLOBODANKI GLIŠIĆ koja je ovo djelo prenijela u naš jezik tako kao da je i napisano na našem jeziku.

Ova knjiga daje za pravo ALEKSANDRU NIKOLAJEVIĆU VESELOVSKOM koji je još osamdesetih godina 19. stoljeća napisao da zapadni naučnici imaju malo znanja o živoj epskoj tradiciji, pa stoga na područje starog narodnog pjesništva nehotice primjenjuju principe čiste knjižne kritike teksta. Od toga, po Veselovskom, boluje cijelokupna kritika Nibelunga, a dobrim dijelom i kritika HOME ROVA epa. Milman Parry i Albert Bates Lord su tridesetih godina na području Bosne i Sandžaka svojim filološkim pohodom stekli zaslugu ne samo time što su usmeno epiku snimali, sakupljali i proučavali na licu mjesta, već i što su u okviru svog bavljenja južnoslavenskim epskim pjesmama na nov način osvijetlili formulacičnu dikciju homerskih epova, i to iz ugla pjevača. Parry je zaključio da južnoslavenski pjevači, budući da se nalaze u istinskoj usmenoj tradiciji, ne izgovaraju neki tekst koji su naučili napamet, već pri svakom na-

stupu svoju epsku pjesmu nanovo sastavljaju, to jest uz pomoć formula i formulacično stvorenih prizora pjesmu nanovo slažu.

Milman Parry, a tako i A. B. Lord na osnovu svojih istraživanja i izdašne dokumentacije zaključuju da je Homer bio usmeni pjesnik, to jest neki jonski AVDO MEĐEDOVIĆ. Pristalice metempsisihoze mogli bi reći da se u Avdu Međedovića iz Obrova kod Bijelog Polja preselila duša Homera, oko koga se otimalo sedam građova. Analogija Mededovića sa Homerom, kao i sve oko homerskog pitanja, dobila je svoje pristalice i svoje nepristalice. Deset glava i šest izdašnih dodataka s bilješkama i napomenama čine ovo štivo jako uzbudljivim, a za nas iz dinarskih planina i dolina posebno dostoјnim poštovanja. Jer moramo priznati da ne bismo bili u stanju vidjeti ono što su vidjeli američki

da gusla i pjeva. Kafane o kojima se radi nisu kafane u kojima se toče alkoholna pića, to su *kahve*, u kojima se piće uglavnom kafa i čaj i u kojima se puši. Guslari pjesme izvode s večeri, u pravilu za ramazanskih noći. To je rapsodsko vrijeme zabilježio još MATIJA MURKO, a Parry i Lord su, kako danas stvari stoje, vjerovatno bili posljednji svjedoci tih rituala. Guslar je najstalniji gost noćnoga ramazanskog bdijenja, što je bolji i glasovitiji, to mu je pjesma duža. Ponekad dosegne i deset hiljada deseteraca. Gosti u kahvu ulaze i iz kahve izlaze, oni koje pjesma zanima ostaju da je slušaju. Rapsod je za taj svijet pratna pojava, atrakcija je za strance. Rapsod je sezonski radnik, nastupa uz Ramazan, i za nastupe biva plaćen. Jedini cjelogodišnji, takoreći profesionalni guslari jesu prosjaci.

filozofi. Turistički vodiči imaju slogan: vidi se samo ono što se zna.

Za nas je knjiga Alberta B. Lorda i svjedočanstvo o jednom svijetu koji, da ga ova knjiga nije sačuvala, jedva da bismo znali da je i postojao. Epska pjesnička djelatnost živi po gradovima Bosne, Crne Gore i Sandžaka kao stvarnost, paralelna i neumitna. Američki filozofi prepoznaju u toj aktivnosti velike stvarače, čak velike pjesnike.

Glavni među njima je Avdo Međedović, koga na prvoj stranici knjige autor naziva svojim Homerom. Međedović je u vrijeme kad Parry dolazi u Bijelo Polje, po zanimanju mesar, koji ne zna čitati ni pisati, a koji s vunenim čulahom na glavi i gumenim opancima na nogama, svojim prekookeanskim gostima uz gusle pjeva najduže pjesme, nezabilježene prije toga. Te pjesme su snimljene i pohranjene u velikoj kolekciji koja je imenovana po Milmanu Parryju, i danas su preko interneta dostupne svakome.

Uz tu monumentalnu kolekciju pjesama snimljenih u Jugoslaviji, Albaniji i Bugarskoj, dostupni su i zabilježeni razgovori sa pjevačima, a ima i jedan dragocjen filmski snimak na kojem Međedović u devedeset sekundi pjeva uz gusle. Snimljeni razgovori s drugim guslarima pokazuju da su pjevači listom nepismeni, da su zemljoradnici ili da poneko vodi kafanu. Ali se iz knjige sazna da ima i begova koji znaju guslati i uz gusle pjevati. Ono što je posebno čudesno jeste odsustvo svake želje za javnom slavom kod tih velikih guslara.

Kafana je glavna pozornica za izvođenje epskih pjesama. Guslar, u ondašnjem govoru češće zvan guslač ili guslaš, biva unajmljen

Drugo izdanie knjige Alberta B. Lorda 'Pevač priča' Beograd-Novi Pazar 2022.

Njima se za guslanje plati više iz milostinje, njihovo pjevanje nije na cijeni, a ni ponuda im se ne može smatrati raznovrsnom. Slijepi guslari, uprkos glasu koji tradicionalno uživaju, nisu značajni za stvaranje i prenošenje pjesama.

Pjesme u pravilu izvode muslimani, guslar u pravilu posti Ramazan. On prije dolaska u kahvu, iftari kod kuće, to jest jede i pije nakon dana posta. Ali posljednji obrok prije sljedećega dana posta on uzima u kahvi. Iftar kod kuće, sufur uz gusle, to je bivalo tako kod muslimanskih guslara.

Pjesme koje ti rapsodi izvode zanimljive su i neobične tematski. U njima se opjevaju ženidbe i slavna djela muslimanskih junaka iz doba Osmanskog carstva. I bitke i krvave svadbe idu u taj repertoar. Vrijeme u kojem Parry i Lord bilježe te pjesme daleko je od osmanskih vremena, no junaci nastavljaju da u pjesmama žive. Slušaoci pjesama su isključivo muškarci, oni pune kahve, žene, bile hrišćanke bile muslimanke, ostaju kod kuće. Te su sandžačke kahve takve i danas, liče na KAVAFISOVE pjesme kako ih je vidjela MARGUERITE YOURCENAR: pune muškaraca, lišene žena.

Jedna od žena će pomoći da se objavi nastavak ove dragocjene knjige. To je MARY LOUISE LORD, udovica Alberta B. Lorda. Ona će urediti poglavljia knjige 'Pjevač nastavlja priču' ('The Singer Resumes the Tale') koja je objavljena pet godine poslije autorove smrti. Ako joj prevod ne objavi Biblioteka xx vek, ne znamo hoće li ga iko objaviti. ■

ARIJANA LEKIĆ FRIDRIH Šaljemo poruku potpore svim ženama

Stajat ćemo na Trgu bana Jelačića dok ne čujemo jasno i glasno tko stoji iza molitelja, tko ih financira i po kojoj osnovi. Čekamo i da se oglase Vlada i vlasti ondje gdje se skupovi događaju, a konačno i Kaptol, koji strateški šuti. Pozvat ćemo ljudi i na naredni prosvjed, ali važno nam je da se poruka ne disperzira, a ona je jasna i jedna – žene treba zaštитiti

Kako je došlo do ideje za 'Tihi misu', grupnu intervenciju u javnom prostoru u produkciji udruge Domino, koja je nastala kao reakcija na klečeće molitvene skupove u Zagrebu i drugim gradovima u Hrvatskoj?

Do ideje je došlo tako što sam primijetila grupu muškaraca koja se moli, meni se činilo svake subote, na zagrebačkom Trgu bana Jelačića, pa me zaintrigiralo o čemu se radi. Bacila sam se na istraživanje i otišla na njihovu stranicu 'Muževni budite', a kad sam saznala za što se mole, shvatila sam da to nije vjerska manifestacija neformalnog tipa koja okuplja prave vjernike i vjernice, nego samo muškarce koji sami sebe klasificiraju kao vjernike, a mole se za nejednakost. Tu se mogu nadovezati na suradnju s drugom Domino i radove u sklopu festivala Perforacije u kojima sam problematizirala mizogine bećarice i femicid, čiji je broj u nevjerojatnom porastu, uz ogroman broj potvrđenih žrtava silovanja. Zapitala sam se na koji način muš-

karci koji se mole za autoritet u obitelji, da ponovno postanu glave obitelji i osobe koje donose odluke to planiraju učiniti, pogotovo

ako žena nije voljna živjeti na taj način. Osim toga, mislim da je to narativ koji se ne bi smio održavati na trgovima. Konstantno smo izlo-

ženi negativnim porukama preko društvenih mreža, ali okupljanja na javnoj površini, pogotovo na glavnim trgovima, šalju drugu poruku. Po meni, ovo nije molitva jer čak ni Kaptol nije službeno stao iza nje, već govor mržnje i poticanje na nejednakost zakamuflirano u molitvu, što nas vraća u vremena koja smo odavno prevladali. Naša prva 'Tiha misa' bila je tihi pijetet prema ženama koje su lani bile žrtve zlostavljanja i femicida: postavili smo 13 ruža za 13 žena ubijenih prošle godine, što je velik broj. 'Tiha misa' označava i nelagodnu šutnju jer je nelagodno gledati 13 ruža kao sjećanje na ubijene žene, a s druge strane muškarce koji se ni na koji način ne ograđuju od toga što se događa niti od položaja žena u Hrvatskoj koji je sve samo ne ravnopravan, a oni ga nastoje dodatno degradirati.

Šutnja Grada i Kaptola

Jeste li do sada imali nekih neugodnosti zbog 'Tihe mise'?

Udruga Domino, glumac JAN KEREKEŠ koji je napravio satiru na klečanje i ja do sada smo primili dosta prijetnji preko društvenih mreža. Naučila sam kako ih prepoznati i redovito ih prijavljujem. Policija reagira i zaista su ažurni kako bi nas zaštitali od takvih prijetnji. Iz nekog razloga vrlo često su u njima prve riječi 'Srpinjo, umri', 'Srpinjo, diši, nećeš još dugo' ili 'lezba'. Nisam ništa od navedenog, ali ne vidim na koji bi način to bila uvreda.

Što mislite o oglušivanju Kaptola, MUP-a i gradskih vlasti u vezi zabrane takvih skupova, jer je ono za što se njihovi učesnici mole upitno i u vjerskom smislu?

Vrlo je teško nekome ne dati dozvolu za javno okupljanje, ali postoje i neka ograničenja zbog narušavanja tuđe slobode, tu mislim na pitanje ustavnost jer i muškarci i žene imaju pravo na ravnopravnost. Ovo je dosta sklikzak teren za policiju, ali ne bi smio biti sklikzak teren za gradske vlasti i Kaptol, iako mi ne tražimo da zabrane klečeće molitve i uskrate dozvole, nego da se oglase. Ti se skupovi ne održavaju samo u Zagrebu nego u više gradova diljem Hrvatske; u Splitu se pojavio rekordan broj ljudi pa očekujem da će Split biti iduće žarište. U svakom slučaju, očekujem da se gradske vlasti izjasne što misle o tome. Da zeleno-ljeva koalicija nije na vlasti u Zagrebu, vjerujem da bi i oni stajali s nama. Danas kad su u poziciji da imaju platformu govoriti o tome i u Saboru i u Gradskoj skupštini, ne koriste je jednako pa se, kao i Kaptol, brane šutnjom. Kaptol je od nas i od novinara dobio nekoliko upita, ali nisu rekli ništa. Nismo smatrali da državnu vlast treba podsjećati na to da se nekako moraju očitovati, ali čini mi se da će to biti naš iduci korak. Ne očekujemo odgovor jer se uvijek bliže neki izbori, a rekla bih da svaki idu na variantu 'uhvati sve' pa zbog toga gube i svoje birače.

Dosta ljudi brani skupove molitelja tvrdeći da su oni mirni. No taj mir može biti dvoznačan...

Skupovi jesu mirni, ali njihove poruke pozivaju na nemir. Mislim da pratimo hodogram Poljske, gdje je također sve počelo mirnim prosvjedima, odnosno molitvama muškaraca na trgovima. Promijenile su se vlast i politička situacija, tako da je Poljska u političkom i civilizacijskom problemu od kojeg

će se morati jako dugo oporavljati, ako će uopće i uspijeti s obzirom na to da su umjetnici i političari koji su kontrirali politici koja je trenutno na vlasti emigrirali i samo ih je mali broj nastavio borbu. Ipak, vjerujem da će se to promjeniti. A ta mirnoća početak je normalizacije tog narativa; postane normalno da prolazite pored ljudi koji se mole za stvari koje sam već navela.

Kako komentirate velik broj ljudi okupljenih na kontramitingu prve februarске subote?

Tri mjeseca smo pozivali ljudi da nam se pridruže, ali nam se gotovo nitko nije pridružio, osim nekolicine građana i novinara. Bilo nas je malo, čak nedovoljno da tražimo dozvolu za skup, ali smo poslali jasnu poruku. Prekretnica se zbila kad smo mi s umjetničke strane, kao i novinari, počeli kopati o čemu se zapravo radi, pratiti trag novca i tko stoji iza tih skupova. I šutnja Kaptola i vlasti motivirala je ljudi da shvate da se stvari vrlo brzo moraju promjeniti i da moraju izići na trg. Ovaj put smo manje ljudi pozivali, a više nam se njih javljalo. Došlo je jako puno mlađih i to me veseli. Čini se da je mlađa generacija, koja dolazi iza moje, informiranija i nekako odgovornija. Moja je zastala i ne razmišljamo što ostavljamo u nasljeđe budućim generacijama i koja je naša odgovornost za to, što je upravo tema svih mojih radova.

Koliko je nužno da krug onih koji izražavaju protivljenje moliteljima bude što širi, uključujući i vjernike koji smatraju da molitelji zloupotrebljavaju vjeru?

Ima vjernika i vjernica koji su se priključili našim prosvjedima, što mi je također jako važno. Otopenetka smo govorili da ne želimo povrijediti ničije vjerske osjećaje i da poštujemo svakog vjernika, svaku vjeroispovijest i svačije pravo na izražavanje vjere. U početku je bilo nejasno što se događa, ali u momentu kad su se stvari raščlanile, pojavila se vrlo heterogena grupa ljudi – ateista, vjernika, ljudi desnih i lijevih svjetonazora, što je po meni dokaz da postoji građansko društvo. Iako sam u početku bila skeptična oko toga, prosvjed me demantirao.

Bi li trebalo na neki način koordinirati sve sudionike prosvjeda, odnosno kontramitinga?

I do sada smo puštali sve ljudi da dodu, ali nam je iznimno bitno da ni u jednom momentu na šaljemo krive poruke, da ne šaljemo poruke mržnje, nego poruke potpore svim ženama. Voditeljica sam prosvjeda u Zagrebu, gdje se okupljaju ljudi koji su dovoljno informirani, imaju mišljenje i nije im problem doći na trg. Ali Zagreb nije Hrvatska i nisam sigurna da je tako negdje drugdje. Dat ćemo sve od sebe da ne dođe ni do kakvog incidenta. Smatram da je kontraproduktivno provociranje muškaraca koji se mole. Želimo gradansko i napredno društvo i tako se moramo ponašati.

Problemi zbog bećarca

Dokle će trajati 'Tiha misa'?

Stajat ćemo na trgu sve dok se nešto ne promjeni, sve dok ne vidimo promjene u legislativi i u postupanju prema moliteljima, sve dok ne čujemo jasno i glasno tko stoji iza njih, tko ih financira i po kojoj osnovi. Isto tako, čekamo da se oglase Vlada i vlasti ondje se skupovi događaju, a konačno

i Kaptol, koji strateški šuti. Pozvat ćemo ljudе da dodu i na naredni prosvjed, ali nam je iznimno važno, i tu ćemo dati sve od sebe, da poruka bude ista i da se ne disperzira, s obzirom na to da se okupljaju pojedinci i udruge koje imaju različite agende. Poruka je jasna i jedna: žene treba zaštititi. Kao država nemamo mehanizme za to, žene nisu politička tema i prepustene su same sebi,

ne jednake su u svakom pogledu, i u životu i u smrti.

Vaša audiovizualna instalacija 'Nema žene bolje od krmače' na lanjskom festivalu Perforacije izazvala je žestoke reakcije i tvrdnje da se zalažete da se bećarac ukloni s UNESCO-ove liste nematerijalne baštine?

To nikad nisam rekla niti je to poruka mog rada. Bećarac je testament jednog vremena i ima svoju tradicijsku vrijednost kao nematerijalna kulturna baština uz zaštićenu formu – dva stiha dvanaesterca u 24 takta, i dijelom sadržaj. Tu formu treba njegovati, a na stranicama Hrvatske turističke zajednice piše da je bećarac dio UNESCO-ove liste i da ocrtava život ljudi tog podneblja. Mene zanima kako se ta lirika mijenjala i moj rad nije imao namjeru tražiti da ga se skine s liste, već dati priliku za dijalog o nematerijalnoj kulturnoj baštini i o tome gdje je ona, i mi s njom, danas. Tu sam tek dobivala prijetnje jer je, izgleda, gadno taknuti u bećarac. Brojni etnolozi potvrđili su mi u razgovoru da se bećarac lirikom promijenio pa se ispostavilo da je moja teza da on ide ukorak s vremenom ispravna. Pala je i jedna prekršajna prijava zbog bećarca. Je li to narativ koji ostavljamo budućim generacijama? Jer ako bećarac ocrtava život naše zajednice danas, što to govori o njoj i o položaju žena u Hrvatskoj?

Udruga Domino, glumac Jan Kerekeš i ja do sada smo pri- mili dosta prijetnji preko društvenih mreža. Vrlo često su u njima prve rije- či 'Srpinjo, umri', 'Srpinjo, diši, nećeš još dugo' ili 'lezba'.

Nisam ništa od nave- denog, ali ne vidim na koji bi način to bila uvreda

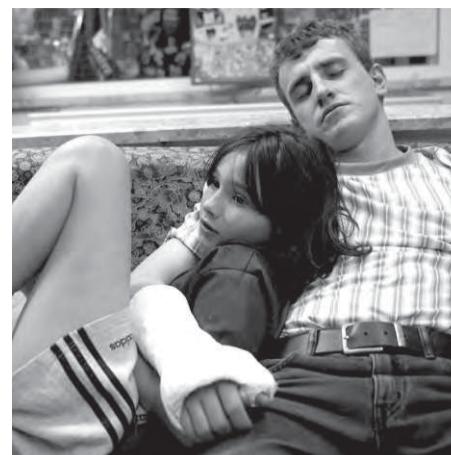
Koliko i kako umjetnici mogu promijenići svijet?

Foto: Buba Cvjetanović

Smatram da je na umjetnicima ogromna odgovornost da mijenjaju svijet, no svoj glas ne koristimo dovoljno, počevši od vlastitog statusa i borbe za njega do komentiranja društva. Jedna sam od onih koji smatraju da je svaka umjetnost politička, doslovno svaka, bio toga umjetnik svjestan ili ne, ali mislim da moramo biti glasni kroz medije koji su vidljiviji, a to je i moja društvena odgovornost. Do suradnje s udrugom Domino nisam osjećala podršku, već sam sve gurala sama, s kolegicom ANDREOM KAŠTELAN. Sad sam dio malog kolektiva koji mi pruža izuzetnu logističku i moralnu podršku te propituje sve što radim. Moji projekti su bili samofinancirani, uz problem neplaćenog umjetničkog rada, pogotovo što naše cehovske udruge ne rade ništa po tom pitanju; za izložbe u trajanju od tri tjedna u HDLU-u dobiti smo 2.000 kuna, u što nije uključeno ni printanje ni rad, pa završavamo u minusu i snalazimo se na druge načine koje smo naučili na fakultetima. Završila sam režiju koja je 'najlukrativniji' umjetnički posao i tako mogu preživljavati, ali da se bavim samo onom vrstom vizualne umjetnosti kojom se želim baviti i za koju sam se originalno obrazovala, ne bih imala od čega živjeti, doslovno. Nedavno se skupljalo za sprovod VESNE SORIĆ, poznate kao VESNA PROLJEĆE, koja je bila alternativna duša Zagreba, kao i svojedobno za sprovod Vesne Parun, pa vi recite kakav je položaj umjetnika u Hrvatskoj i koliko osobne žrtve i moje i svih mojih kolega i kolegica treba biti, a koliko dodatne volje da se aktiviramo na frontu društvenih promjena. ■

Poslje sunca (r: Charlotte Wells)

(2022.)

Frankie Corio i Paul Mescal u filmu bez okusa, boje i mirisa

PIŠE Damir Radić

Projekci i spinovi

**Mali film s ambicijama
većim od autorskih
mogućnosti promoviran
u umjetnički događaj**

BRITANSKI filmski institut, najvažnija filmološka ustanova na svijetu, sudjelovao je u produkciji i promociji debitantskog dugometražnog filma autorice CHARLOTTE WELLS, 'Poslje sunca', da bi potom u njegovom časopisu, znamenitom Sight & Soundu, taj ostvaraj bio izabran za najbolji film 2022. godine. Da se nešto slično dogodilo u Hrvatskoj, vrištalo bi se o sukobu interesa i tvrdilo da je tako nešto moguće samo na Balkanu. Srećom, britanski filmolozi ne obaziru se na takve sitnice. Pa su još jednom, nakon 'Suvenira' 2019., koji su također produkcijski potpomogli, jedan sasvim (o) srednji domaći uradak razvikali u briljantno filmsko djelo. S tim da je u produkciji 'Afersuna', kako glasi izvorni naslov, sudjelovao i američki oskarovac BARRY JENKINS, autor 'Mjesečine', a dva filma, osim Jenkinsa, povezuje i činjenica da im protagonisti imaju homoseksualne sklonosti. Autorica Wells pritom je istaknula da je tema njezina rada – sjećanje djevojke koja krevet dijeli s drugom ženom na odnos s ocem kada je bila 11-godišnja djevojčica – autobiografska, čime je film u očima kritike, koliko god ona inače bila (post)strukturalistički osviještena, dodatno porastao. Panegirici su prstali, a najdalje je otiašao kritičar New York Timesa koji je napisao ne samo da je film zadivljujući i (emocionalno) razoran, nego da je Wells ni više ni manje nego 'gotovo iznova izumila jezik filma, otklučavajući često uspavani potencijal medija da razotkrije unutarnje svjetove svijesti i osjećaja'.

Radnja 'Afersuna' zbiva se u turskom ljetovalištu u kojem borave mladi razvedeni otac (solidni PAUL MESCAL) i njegova kći na pragu puberteta (vrlo dobra FRANKIE CORIO). Dani im rutinski 'ljetno' prolaze, ona ga u nekim trenucima snima kućnom kamerom, ne događa se ništa izvanredno, osim što je njegovo ponašanje mjestimično malo

čudno. Prikaz svega toga stilski je bezličan, tekstura slike, i kad se ne radi o snimkama amaterske kamere, eksplisitno je digitalna, uočljivih odraza autorske kreativne energije nema ili su minimalni. Wells s vremena na vrijeme ubaci neki 'znakovit' kadar izvan narativnog kontinuiteta, kontinuiteta čija se linearnost i inače mjestimično remeti, no značenje tih simboličkih kadrova (npr. nečije rame odjeveno u pletenu majicu koja 'diše' ili prizor bijele apstraktne tvari) ostaje posve otvoreno. Ono uostalom i nije bitno, bitno je da se nešto sugerira i navješćuje, a nije nikakvo iznenadenje da sugestije i navještaji neće dobiti 'opravdanje'. Po svemu sudeći otac pati od depresije, iako to nije potpuno sigurno, a ako pati nije jasno je li ona posljedica neke druge, organske bolesti, ili 'samonikla'. Dakako, ni na tu nedoumicu gledatelji neće dobiti odgovor. Uglavnom, koncepcija filma oslonjena je o nedogadjajnost 'oplemenjenju' nelinearnim natruhama i sugestijama koje se 'nekonvencionalno' (a zapravo u kontekstu popudbine modernističke poetike sasvim konvencionalno) ne realiziraju, a glavno poetičko uporište je strukturalna i značenjska otvorenost/nedovršenost. I to je taj gotovo nanovo izumljen filmski jezik o kojem halucinira njujorški kritičar, 'jezik' koji smo toliko puta vidjeli u proteklim desetljećima svjetske kinematografije, nerijetko u (puno) sugestivnijim izdanjima. 'Poslje sunca' je većim dijelom naprosti dosadan film jer je stilski dominantno bez okusa, boje i mirisa, a na emotivnom i općeznačenjskom planu više ili manje prazan (stvari se ponešto intenziviraju i tako popravljaju tek u završnoj trećini). Ta praznina želi se podmetnuti kao suptilnost, što je vidljivo iz aviona, ali kod kritike je prošlo, a i kod povećeg broja 'običnih' gledatelja. I tako je jedan mali film s ambicijama puno većim od autorskih mogućnosti promoviran u prvorazredni umjetnički događaj. Ni to nije ništa novo. ■

Hanoch Levin: Ubojstvo (r: Ido Rozenberg), HNK Zagreb

PIŠE Bojan Munjin

Umjesto grča, šoka i užasa,
mlaka pedagoška bajka (Foto:
Saša Novković/HNK)

Zločin bez ritma

**Scenska priča o ubojstvu
u ratu i osveti bez dubljeg
susreta s metafizikom
nasilja**

SVE je u imaginaciji. S obzirom na stanje kreativnosti i maštete, u kazalištu na primjer, jedna izvedba stoji ili pada. Takve imaginacije nije bilo u predstavi 'Ubojstvo', premijerno izvedenoj ovih dana u HNK-u u Zagrebu i ona je nažalost neslavno završila. Nastala prema predlošku izraelskog dramskog pisca HANOCHA LEVINA i u režiji IDA ROZENBERGA, ova scenska priča govori o ubojstvu u ratu i o osveti. Tako teče i radnja: u nekoj neodređenoj ratnoj zoni, koja sliči na Bliski istok, trojica vojnika ubiju jednog mladića naočigled njegova oca, a nešto kasnije svečano se uz aplauz političara proglašava mir.

Kasnije, kada je sve zaboravljeno, mladićev će otac ubiti jednog od vojnika i njegovu djevojku na dan njihova vjenčanja. Opet kasnije neki fizički radnik, koji traži ljubav lokalne prostitutke, bit će proglašen krivcem za eksploziju podmetnute bombe i javno zatučen. Isti će političari ovoga puta proglašiti novi rat. Scenografija izraelske autorice SHANI TUR sačinjena od vreća s pijeskom, koje se sve više gomilaju kako priča odmiče, pokazat će se na kraju kao jedini dojmljivi element predstave. Osnovna slabost uprizorenja ove isplativi priče jest što se tragičnost i absurdnost ubijanja mogla u najmanju ruku puno dramatičnije naglasiti, u odnosu na prave vojne fortifikacije koje izbezumljeni gledamo svaki dan. Takva predstava traži grč, šok i užas, no ona teče ravno i predvidljivo, čas kao prizemni pseudodokumentarac, pa onda kao ocvala psihološka drama, da bi sve završilo kao utješna dječja priča s mudrom poukom. Izostanak dubljeg susreta s metafizikom nasilja, naročito danas, neuspješno je nadomešten vizualno-muzičkim efektima, općim mjestima na temu 'zašto rat' i s nevjerojatnih tridesetak izvođača na pozornici. Na kraju su ostali samo kiseli

komentari, mlaki aplauzi i ironični osmijesi mnogih u publici.

Da su se takve teme prihvatali na primjer OLIVER FRLJIĆ, BOBO JELČIĆ ili BORUT ŠEPAROVIĆ, vidjeli bismo puno više stvaralačke beskompromisnosti u približavanju priče sumornoj agoniji našeg vremena, koja zjapi na sve strane i truje nas. Ono što je ključno i jedino važno, ne samo u teatru, jest pitanje odvažnog suočavanja s društvenim kontekstom, u kojem u pravilu nema nevinih i u kojem svaki demon ima ime. Mi ne prestano postojimo u tom katastrofičnom pejzažu, on nas boli i vapi za odgovorom i katarzom. S ruba umjetničkog djela taj neuhvatljivi splin izmrcvarene stvarnosti mora do dna dotaknuti naše biće ili je sve izlišno. Primjera kada život dramatično upada u umjetničku fikciju ima mnogo. Recimo roman 'Stranac' ALBERTA CAMUSA, koji je prvi put objavljen u Parizu 1942. godine opisuje, zato što je to remek-djelo, egzistencijalnu beščutnost jednog mladog ubojice gotovo na granici bizarnosti. Francuska čitalačka publika, pak, doživjela je tada tu pomalo odbojnju psihodramu, ni manje ni više nego kao savršenu, mračnu sliku vlastitog života pod neposrednom nacističkom okupacijom. Sedamdesetak godina kasnije, 2015., zagrebačka kazališna trupa BADCO. iskoristila je 'Stranca' kao ishodišni materijal, ubacujući u njega sijaset literarnih i filmskih citata, da bi pokazala neku vrstu inventure 'zločina i kazne' u današnjem vremenu, sve do prijetnje nuklearnim uništenjem. To je snaga imaginacije i radioaktivna moć umjetnosti, koju u predstavi 'Ubojstvo' nismo vidjeli. Zagrebački HNK, ukoliko zaista želi biti svjedok našeg vremena, morao bi se odvažiti na puno hrađe i britkije scenske iskorake, a ne tek na mlake pedagoške bajke, s neuvjerljivom željom da one opravdaju njegov umjetnički angažman. ■

Adio Mare

Situacija u kojoj INmusic traži snažniju finansijsku podršku od zagrebačkih vlasti dobra je prilika za definiranje smisla javnih potpora, što teoretski ne isključuje ni njihovo povećanje. No ključno je pitanje u čiju primarnu korist – Zorana Marića ili domaćih glazbenika i scene

AKO je jedna crtica iz pandemiskog razdoblja moralna zbuniti naše muzičare, to je predstavljanje ZORANA MARIĆA, direktora INmusic festivala, kao borca za spas kulturnih radnika. On se, podsjećamo, na samom početku pandemije kratko trajno prometnuo u jedno od javnih lica Apela za žurnu pomoć domaćoj nezavisnoj kulturi, zajedno s urednicom portal Teatar. hr NOROM KRSTULOVIC. ‘U stanju više sile ne može se društvo braniti bez solidarnog djelovanja, svi moramo biti odgovorni i solidarni da preživimo krizu, ali i da umanjimo ekonomski posljedice koje će se tek pojavit’, Marić je tada, kako je prenio Tportal, drugarski zavatio, spreman dati svoj obol široj dobrobiti kulturne i muzičke zajednice.

U narednim se mjesecima pandemija koronavirusa pokazala kao nepremostiva

prepreka pa je INmusic morao biti otkazan, prvo 2020., a potom i 2021. Nakon dvogodišnje neizvjesnosti, petnaesto se izdanje festivala konačno održalo krajem lipnja 2022., uz sudjelovanje niza svjetskih zvijezda, ali i domaćih izvodača i izvodačica, koje su po običaju činile vrijedan segment programa. Svjestan potrebe za solidarnim djelovanjem kako bi se umanjile ekonomski posljedice pandemiske krize, Marić je svima osigurao poštene honorare i adekvatne radne uvjete, obećavši da će ubuduće nastojati što veći segment proračuna alocirati za plaćanje domaćih izvod... Zafrkavam se, naravno – kako doznajemo, kao i u slučaju prethodnih izdanja, INmusic je ostavio dio domaćih bendova bez ikakvog honorara, smatrajući vjerojatno da im je promocija dostatna nagrada.

Danas su pandemijska ograničenja iza nas, a javni se život kulture koliko-toliko oporav-

lja. No kombinacija novih kriznih faktora očito nije djelovala povoljno na poslovne projekcije kada je riječ o INmusicu: ‘Posljedice pandemije, rata u Ukrajini, inflacije i općenite nesigurnosti koju mnogi od nas osjećaju, rezultirali su uvjetima koji one moguće realizaciju nezavisnog festivala poput INmusic festivala’, objavio je organizator ovih dana na svojoj internetskoj stranici, izražavajući nadu da će se stvari vratiti u normalu nagodinu.

Radi se o očekivanoj vijesti s obzirom na to da je Marić nedugo nakon zatvaranja prošlogodišnjeg izdanja za Hinu najavio kako INmusic 2023. neće biti, upozoravajući kako će daljnje održavanje festivala ovisiti o povećanju potpore Grada Zagreba i zagrebačke Turističke zajednice. Prema podacima koje je tada naveo, sredstva koja INmusic dobiva od gradskih ustanova pokrivaju oko 10 posto organizacijskih troškova festivala, dok europski standard prema njemu iznosi oko 30 posto. Marić je također napomenuo da je INmusic još u ožujku 2022. gradskim vlastima uputio prijedlog strateškog partnerstva, na koji u tom trenu još nije stigao jasan odgovor.

Ako su ta Marićeva upozorenja u startu djelovala kao da su u stanovitom raskoraku s postpotresnom i postpandemijskom realnošću ostatka kulturnog sektora i gradskih prioriteta, taj dojam je svakako naglasilo priopćenje Grada Zagreba, u kojem se takšativno nabrajaju javne potpore koje je INmusic dobio za 2022. godinu. Zbroje li se, naime, sredstva dodijeljena u sklopu gradskih javnih potreba u kulturi, protuvrijednost usluge besplatnog korištenja triju jarunskih otoka tijekom trajanja festivala te potpore gradske i nacionalne turističke zajednice, dolazimo do iznosa većeg od 3 milijuna kuna.

No daleko važnije od te ili neke buduće cifre pitanje je što se i s kojim ciljem finančira javnim sredstvima. Je li logika naprosto ekonomski, u smislu da INmusic generira turističku, ugostiteljsku i drugu dobit, pa potpore predstavljaju pametnu investiciju gradske vlasti, koja zna da će joj se novac posredno vratiti kroz potrošnju festivalskih gostiju? Ili bi takve potpore trebale biti neka vrsta korektiva tržišne logike, jamca da se, primjerice, dio važne infrastrukture, kojom INmusic raspolaže kao središnje glazbeno događanje u državi i jedno od važnijih u Europi, adekvatno iskoristi za javne potrebe u području glazbe – prije svega u smislu osiguravanja korektnih uvjeta nastupanja za manje poznate lokalne sastave?

To nas vraća pitanju eksploracije muzičarskog rada s početka teksta. Općepoznata i javno tematizirana je činjenica da INmusic ne plaća dio lokalnih izvođača koji ne spadaju u

kategoriju većih zvijezda – o tome je, primjerice, nedavno pisala DUNJA KUĆINAC za portal Bilten.org. Ne računajući dobre tehničke uvjete, iskustvo nastupanja na INmusicu ne uključuje ni adekvatan obrok za glazbenike, koji na lokaciji ponekad moraju provesti veći dio dana zbog rane tonske probe.

S druge strane, novinar portala Ravno do dna i član benda Moskau IVAN LAIĆ napomina da INmusic glazbenicima može donijeti stanovitu korist, premda ne osporava spomenute probleme: ‘Radio sam i kao izvođač i kao novinar i kao stagehand na nekoliko izdanja. Uvjeti nikad nisu bili idealni, nekad su bili stvarno loši, ali mislim da su uvijek bili jasni. Svatko tko je odlučio svirati na tom festivalu znao je da to radi isključivo za ‘exposure’, što je pojам koji se u glazbenim krugovima naširoko redikulizira, ali u slučaju INmusicu ipak je nešto značio. Vezano za naše nastupe s Moskau, ja samo mogu reći da su doveli do daljnjih koncerata, uključujući i nekoliko njih u inozemstvu koje ne bismo bukirali da nas organizatori nisu vidjeli na Jarunu.’

Međutim, ništa od navedenog ne bi smjelo isključivati honoriranje muzičarskog rada. Štoviše, u kontekstu javnog sufinciranja festivala, dokidanje prakse neplaćenog angažmana lokalnih izvođača moralno bi biti preduvjet za razmatranje partnerskog odnosa između Grada Zagreba i INmusicu. Također je bitno imati na umu da nisu samo lokalni glazbenici izloženi eksploraciji. Isto se može reći i za veliki broj studentskih radnika i radnika na čijem se jeftinom radu dijelom temelji rast festivala, a time i njegova istaknuta pozicija na međunarodnoj muzičkoj mapi. Izveštaj ANE VRAGOLović za Radnički portal iz listopada 2016. tako je govorio o izrazito niskim satnicama (u nekim slučajevima po 15 ili 17 kuna), neplaćenom prekovremenom radu, nedostatku prave pauze i neplaćenim obrocima. Otkako je njezin tekst objavljen, minimalna se studentska satnica znatno povećala silom zakona, nakon što je povećan iznos minimalne plaće. No da se opći radni uvjeti na INmusicu nisu znatno popravili sugerira prošlogodišnje iskustvo jedne studentske radnice koja je za Novosti istaknula da, suprotno najavama organizatora, nije imala pravo na piće sa šanka, nego je vodu morala točiti na WC-u, dok joj je za obroke dozvoljen ‘privilegij’ da donosi vlastiti. Naša sugovornica također je navela kako joj sudjelovanje na uvodnom informativnom sastanku nije bilo plaćeno, i to uz pojašnjenje kako je vrijeme organizatora jednako važno kao i vrijeme radnika. S druge strane, napominje kako je eksploracija obilježje studentskog rada općenito te ističe kako je pozitivna razlika u odnosu na njene druge poslodavce bila što je INmusic ispoštovao veće satnice za rad u kasnijim smjenama.

Promatramo li sile aspekte djelovanja organizatora INmusicu, vrijedi istaknuti i da je komunikacija s javnošću njegovih predstavnika obilježena duboko problematičnim momentima. Primjerice, Marićeve javne prijetnje tužbama neprofitnim medijima koji su kritički izvještavali o INmusicu odbijajući da kupcima refundira karte za otkazana ‘pandemijska’ izdanja festivala, predstavljaju krajnje zabrinjavajući praksu također nesporivu s idejom javne koristi kojom bi se trebalo voditi dodjeljivanje gradskih i državnih potpora. Situacija u kojoj INmusic traži snažniju finansijsku podršku od zagrebačkih vlasti dobra je prilika za definiranje smisla takvih javnih potpora, što teoretski ne isključuje ni njihovo povećanje. No ključno je pitanje u čiju primarnu korist – Zorana Marića ili domaćih glazbenika i scene. Ako se ipak ispostavi da Marića solidarnost interesira isključivo kao solidarnost s njegovim profitom, postoje i gori problemi da Zagreb od toga da ostane bez INmusicu. ■

INmusic festival kao mjesto eksploracije rada domaćih muzičara (Foto: Zoe Šarlija/PIXSELL)

P38 – LA GANG

Naš trap govori o klasnoj borbi

U ožujku će biti odlučeno hoćemo li završiti u kućnom pritvoru, a suđenje bi trebalo započeti nekoliko mjeseci kasnije. Svaki tjedan dogodi se neka velika promjena u slici našeg postupka, no ono što sada definitivno znamo je da se postupak protiv nas vodi isključivo temeljem naše muzike

(Foto: YouTube/Screenshot)

Već na prvi pogled jasno je da talijanski trap sastav P38 – La gang, baziran u Bolonji, prkos policijskom, ali i vlastitom žanrovskom mainstreamu. Njihovo ime referira je na Walther P38, simbol pokreta Autonomia operaia (Radnička autonomija), evociran i prstima u obliku pištolja, gestom koju članovi benda koriste na nastupima. Zastava Crvenih brigada dio je njihove koncertne scenografije, kao i bijele fantomke koje nose članovi benda – JIMMY PENTOTHAL, YUNG STALIN, ASTORE i DMITRI. Njihova glazba, spotovi i tekstovi obiluju bijesnim i u talijanskom kontekstu iznimno provokativnim referencama na Olovne godine, lijeve militante, klasnu borbu, radničke pokrete i marksističku intelektualnu tradiciju. Naslovica njihovog prvog albuma 'Nuove BR', objavljenog u studenom 2021. godine, na stripovski podrugljiv način evocira fotografije tijela bivšeg talijanskog premijera ALDA MORA u prtljažniku crvenog Renaulta 4, u kojem su ga ostavili pripadnici Crvenih brigada koji su ga oteli i likvidirali 1978. godine. U tom je smislu jasno na što referira tekst pjesme 'Renault' s istog albuma: 'Stavit ću te u Renault 4 / Na ugovoru piše 'Crvene brigade' / Predsjedniče, ne izgledate mi umorno.' No, ispod površinske zapaljivosti krije se daleko kompleksnija slika – frenetični, ali ambivalentni tekstovi koji nipošto ne funkcioniрајu značenjski jednostavno, premda je ideoološko pozicioniranje benda jasno. Muzika P38 izuzetno je zanimljiv primjer kako se lijevi simboli, slike i značenja mogu oživjeti u suvremenom muzičkom okviru, a da ih se ne okamenjuje u parolaško žvakanje riječi, uskladjujući ih s jezikom i imaginacijom novih generacija. U tom smislu ona je također iznimno značajna za razmrdavanje žanrovskih okvira trapa i njegovih umrtvljenih tekstuálnih

klišeja, koji se ne mijenjaju od SAD-a do Splita. Moglo bi se gotovo reći da je P38 primjer osvještavanja trapa, moment u kojem žanr shvaća socijalna izvorišta svojeg nemuštoga bijesa i kanalizira ih u kompleksnu i neizbjegljivo provokativnu lijevu poziciju. U konzervativnom talijanskom kontekstu, u kojem je kompleks tema vezanih za povijest militantnih lijevih pokreta, osobito Crvene brigade i Olovne godine, uglavnom prepusten paničnom zazoru i plošnosti, takva muzika morala je prije ili kasnije naići na neku vrstu snažne reakcije javnog i političkog mainstreama. Međutim, represija koja je uslijedila vjerojatno je nadišla i pessimističnija očekivanja s ljevice. Kako je prenio niz medija, nakon pritužbi BRUNA D'ALFONSA, sina karabinjera kojeg su ubili pripadnici Crvenih brigada, i MARIJE FIDE MORO, kćeri Alda Mora, Državno tužiteljstvo u Torinu pokrenulo je istragu protiv članova P38, smatrajući da je u slučaju njihovih tekstova riječ o poticanju na kazneno djelo, uz otegovnu okolnost poticanja na terorizam, za što je predviđena zatvorska kazna u trajanju do osam godina. Riječ je o iznimno rijetkom tipu optužbe, osobito kada se radi o glazbenom ili drugom umjetničkom djelovanju, premda zadnjih godina u Europi nisu sasvim nepoznati slični slučajevi – kao u Španjolskoj, u kojoj postoji srodnna kombinacija povijesnog nasljeda fašističkog režima i lijevih militantnih i terorističkih organizacija. U studenom prošle godine izvršen je pretres domova članova P38, a narednih mjeseci njihov slučaj dobio i nešto međunarodne vidljivosti, pa ga je tako kraćim intervjuom popratio čak i Guardian. Otad pa do danas slučaj je uglavnom napredovao u ključu zabrinjavajuće represivnih zahtjeva torinskog Državnog tužiteljstva, koje je, čini se, odlučilo tretirati bend kao neposrednu terorističku opasnost. Njegovi su članovi u međuvremenu pokrenuli crowdfunding kampanju kako bi prikupili financijska sredstva za komplikiranu pravnu bitku koja ih očekuje, uz vrlo zabrinjavajuće implikacije po tretman slobode govora u slučaju lijevih političkih pozicija. Čitav je slučaj, međutim, još uvek u fazi istrage. U isčekivanju prvog ročista, s članovima benda P38 razgovarali smo o najnovijim vijestima u njihovom slučaju, argumentaciji na kojoj počivaju optužbe protiv njih, sadržaju njihovih tekstova i žanrovskoj tradiciji na koju se pozivaju kako bi izrazili svoje ideje utemeljene u borbi za radnička prava, revolucionarnoj tradiciji i kompleksnoj, bogatoj povijesti lijevih pokreta u Italiji i šire.

Džihad i ljevica

Nedavno je Državno tužiteljstvo u Torinu zahtjevalo od istražnog suca da članovi vašeg sastava odredi kućni pritvor te zabranu korištenja sredstava za komunikaciju. Zahtjev je odbijen, no Tužiteljstvo je podnijelo žalbu, uspoređujući vaše pjesme čak s džihadističkom propagandom. Što mislite o toj usporedbi i na čemu se temelji tako ekstremna interpretacija vašeg rada?

Usporedba s džihadističkom propagandom učinila nam se... pomalo nategnutom. Moramo međutim priznati da nam je u ovoj vrlo prijetećoj situaciji ona na određeni način bila komična. Logika kojom se tužiteljstvo vodilo je jednostavna kao što se i čini na prvi pogled: budući da u Italiji trenutno ne postoje aktivne ljevičarske terorističke skupine, niti ih je bilo već duže vrijeme, te da je zločin poticanja na kazneno djelo povezano s terorizmom, za koji smo optuženi, poprilično rijek, jedini slučajevi u koji

Nikada se nije dogodilo suđenje za ovakav zločin temeljeno isključivo na nečijim pjesmama i izvedbama uživo – u to smo sigurni. Također nijedan izvođač nije bio optužen za poticanje na terorizam. Nijedan desničarski sastav nije bio gonjen zbog takvog zločina, pa čak ni zbog apologije fašizma

ma je netko bio proglašen krivim za takvo što su džihadistički propagandisti tijekom razdoblja najintenzivnijeg djelovanja ISIL-a. Argumentacija tužiteljstva stoga počiva na sljedećem: budući da su oni koji su širili džihadističku propagandu s pravom poslani u zatvor, tako će i članovi P38 biti poslani u zatvor, zato što i jedni i drugi potiču na počinjenje terorističkih zločina. Ono što se pritom očito ignorira je činjenica da su džihadistički propagandisti aktivno poticali ljudi da se pridruže postojećoj i snažnoj terorističkoj organizaciji, dok smo mi optuženi da svoje slušaoce potičemo na stvaranje neke nove koja pokušava replicirati djelovanje Crvenih brigada – sve to putem naše muzike i koncerata. Znamo da to zvuči smiješno, ali tako stoji u dokumentima optužnice.

Ovo nije prvi suvremenih slučaj protiv glazbenika-ljevičara u Europi temeljen na sadržaju njihovih pjesama – primjerice, 2018. je španjolski reper Valtònyc osuđen na 3 i pol godine zatvora temeljem optužbi sličnih onima protiv vas. Jeste li upoznati s pravnim presedanima u Italiji i što oni znače za vaš slučaj? Postoje li slični postupci protiv desničarskih sastava?

Koliko znamo, slučaj poput našeg u Italiji definitivno nema presedana. Bilo je nekoliko manjih optužbi za poticanje na počinjenje kaznennog djela, blaže verzije zločina za koji smo optuženi, protiv nekih talijanskih repera, no njih su tužitelji i suci vrlo brzo odbacili. Nikada se nije dogodilo suđenje za ovakav zločin temeljeno isključivo na nečijim pjesmama i izvedbama uživo – u to smo sigurni. Također nijedan izvođač nije bio optužen za poticanje na terorizam. Nijedan desničarski sastav nije bio gonjen zbog takvog zločina, pa čak ni zbog apologije fašizma, što je kazneno djelo koje je u teoriji bilo uvedeno specifično za... pa, fašiste, no u praksi nikad nije bilo primijenjeno kao temelj za optužnicu. Poznati su brojni aktivni fašistički bendovi u Italiji, koji su vrlo eksplicitni oko činjenice da su fašisti. Doduše, nema fašističkih trap sastava, bar koliko nam je poznato.

Smatrate li da je novi politički kontekst u Italiji, uvjetovan formiranjem ultrakonzervativne vlade Georgije Meloni, utjecao na razvoj vašeg slučaja?

I da i ne. Vjerujemo da bi se to što nam se dogodilo moglo dogoditi pod bilo kojom talijanskom vladom tijekom zadnjih dvadesetak godina. Možda je novi politički kontekst utjecao na reakciju zemlje na naš slučaj, koja je u ovom trenutku vrlo površna. No to su pitanja na koja ne smatramo da imamo odgovore.

Komunističko nasilje

Vratimo se na vašu glazbu. U svojim pjesmama i videospotovima pozivate se na Crvene brigade i brojne značajne lijeve militante/kinje i revolucionare/ke, a na ubojstvo bivšeg talijanskog premijera Alda Mora referirate se naslovnicom albuma 'Nuove BR' i pjesmom 'Renault', koja se nalazi na njemu. Što za vas predstavljaju navedene reference i teme, zbog čega su one važne, ali i toliko zapaljive u današnjem talijanskom kontekstu?

Teško nam je objasniti značenje Olovnih godina, Crvenih brigada i ubojstva Alda Mora kao fenomena ljudima koji nisu iz Italije. U

našoj zemlji Crvene brigade su bile – i uglavnom jesu – percipirane kao najzlokobnije i najnasilnije čedo lijevog ekstremizma. Upravo to je razlog zbog kojeg ih spominjemo u svojim tekstovima. Umorni smo od talijanske rap scene koja se fokusira na slavljenje mafijaškog nasilja, mizoginije i, na određeni način, individualističkog desničarskog moralu. Nas četvorica članova sastava smo svi ljevičari. Ono što nam se svjedoči je vratiti reference koje su imale značenje ne nekog ispravnijenog nasilja, nego komunističkog nasilja, riječi koje govore o klasnoj borbi. O nečemu što je, idealno, usmjereni na dobrobit svih – osobito onih koji najviše pate – a ne samo na osobno bogaćenje i kupovinu novog auta.

U liberalnom javnom mainstreamu, trap ima reputaciju 'primitivne', grube muzike. Što mislite da trap kao žanr izražava u socijalnom smislu i što ga čini idealnim sredstvom izražavanja lijevih ideja?

Ne bismo rekli da je trap idealno sredstvo prenošenja lijevih ideja. Stvari su daleko nejasnije od toga, a jedan od razloga je činjenica da je trap iznimno jednostavan. Ne mislimo da naša muzika može nekoga poučiti nečemu ili navesti nekog da učini nešto. Mi naprsto imamo neka ljevičarska uvjerenja koja želimo unijeti u svoje tekstove. Smatramo da u svim svojim oblicima ovaj žanr izražava neku vrstu patnje, društvene boli. Ono što uzrokuje tu bol je zaglavljeno u marginaliziranim položajima. Jedan lik za to bio bi da se obogatiš i pobjegneš od svojeg groznog inicijalnog društvenog položaja. No, mi mislimo da imamo snažniju poruku. Što ako bismo, umjesto da krčimo vlastiti put, pokušali riješiti problem za sve nas? To je ono što je potencijalno ljevičarsko u trapu, čini nam se. Radi se o tome da on u velikoj mjeri čini jasnim da postoje teške društvene nejednakosti koje nisu apstraktne i imaju stvarne posljedice po životu onih koji žive na društvenom dnu. Pitanje je kako reagirati na te nejednakosti.

Koju su naredni koraci u vašem slučaju i kakva su vaša očekivanja temeljem onoga što se događalo zadnjih mjeseci?

Još uvek čekamo početak pravog suđenja. U ožujku će biti odlučeno hoćemo li završiti u kućnom pritvoru, a suđenje bi trebalo započeti nekoliko mjeseci kasnije. Svaki tjedan dogodi se neka velika promjena u slici našeg postupka, no ono što sada definitivno znamo je da se postupak protiv nas vodi isključivo temeljem naše muzike. To našu situaciju čini još bizarnijom, kako za nas, tako i za tužiteljstvo. Mi sâmi smo razočarali vidjeti kako će se situacija razvijati. Također dobivamo veliku podršku od naših fanova i sve više interesa za naš slučaj kako prolaze tjedni, i to nam je dragi. Čini nam se da bi, kad već mi moramo proći ovo, nekome moglo biti korisno da posvjedoči svim tim događajima. ■

U našoj zemlji Crvene brigade su bile – i uglavnom jesu – percipirane kao najzlokobnije i najnasilnije čedo lijevog ekstremizma. Umorni smo od talijanske rap scene koja se fokusira na slavljenje mafijaškog nasilja, mizoginije i individualističkog desničarskog moralu

PREPORUKE: MUZIKA

Skrillex: Quest for Fire / Don't Get Too Close

(Atlantic)

DISKOGRAFIJA SONYJA MOOREA pod njegovim najpoznatijim pseudonimom dosad je nudila tek debitantski album objavljen nakon niza singlova i EP-jeva koji su krajem nultih i početkom desetih pomogli redefinirati dubstep i od klupskog ga fenomena pretvoriti nakratko u zabavu za široke mase na stadionima i ljetnim festivallima. Tijekom tog razdoblja Skrillex je postao sinonim za agresivni, maksimalistički mikrožanr pogrdno prozvan brostepom. Povukavši se nakon vrhunca vala komercijalnog EDM-a u pozadinsku ulogu serijskog suradnika, nije bilo jasno hoće li se vratiti kroz nešto više od nasumičnih singlova i koprodukcija. 'Quest For Fire' i njegov 'skriveni', nenajavljeni pratni album su vrlo ugodno iznenadenje iz nekoliko razloga. Pjesme gotovo u pravilu

pokazuju da su Hartnoll i dalje sposobni za raskošne melodijske konstrukcije i propulsivne ritmove. Dok je većina njihovih suvremenika zaglavila u odavno definiranom zvuku ili u neuspjeloj modernizaciji, Orbital uspijevaju suptilno prilagoditi zvuk vremenu. To ne znači da ganaju trendove, već da im glazba svaki put zvuči malo dramatičnije, a to se zapravo savršeno uklapa u izjavu Paula Hartnolla kako ne pokušavaju dati 'sociopolitički komentar,

nego stvoriti soundtrack vremena u kojem živimo'. U tom smislu 'Optical Delusion' je potpuni uspjeh.

Leftfield: This is What We Do

(Virgin)

EKSTATIČNI 'This is What We Do' tek je četvrti album u dvadesetak godina koliko je prošlo od remek djela 'Leftism', albuma koji je londonski duo nakratko pretvorio u prvake onog što se tada pomalo šlampavo nazivalo 'electronicom'. Osnivač i glavni autor NEIL BARNES album opisuje kao odgovor na niz traumatičnih osobnih iskustava, no slušajući energični i gotovo agresivno optimistični album, to se ne bi reklo. Držeći se breakbeatova i analognih sintisajzera kao glavnih

elemenata zvuka, Barnes i suradnik ADAM WREN kreirali su podsjetnik na rane dane britanskog ravea koji su uostalom i oblikovali zvuk Leftfielda. Zahvaljujući pametnom sekvenciranju, space age 'balade' poput 'City of Synths' ili 'Machines Like Me' predstavljaju dobrodošao predah između energičnijih pjesama pa se jednosatno trajanje albuma ne čini pretjeranim. Ciničniji slušatelj bi mogao zaključiti kako su albumi poput ovog samo klasični rock za generaciju odraslu na ranih britanskim raveovima, no kad zvuče ovako žilavo i strastveno ta opaska je zapravo slučajni kompliment.

■ Karlo Rafaneli

pate od velikog broja vokalnih i produkcijskih suradnika što je česti sindrom suvremenog elektroničkog popa. Moore, koji se kroz godine više istaknuo kao izvrstan dizajner zvuka nego kao koherentan pop autor, taj problem pretvara u prednost. Sve različite stilove i goste uspijeva povezati melankoličnom, po nekad i svjesno infatizirajućom atmosferom unutar koje su elementi komercijalne pop glazbe posljednjeg desetljeća obojani mješavinom nostalgijske i opipljivog osjećaja izolacije karakterističnog za postpandemijsko ozračje.

Orbital: Optical Delusion

(London Music)

ORBITAL su oduvijek bili vrlo izravni u svojim namjerama i porukama, barem za standarde techno dvojca. No na 'Optical Delusion' braća HARTNOLL uz pomoć gostujućih vokalista vrlo izravno tematiziraju pandemiju, migracijsku i klimatsku krizu. Unatoč vrlo efektnim gostovanjima poput onoga Sleaford Mods u fantastičnoj 'Dirty Rat', glavna atrakcija su i dalje odlični instrumentalni. 'Home' s ANNOM B. SAVAGE je tekstualno možda i banalan s porukom svedenom na 'naša kućagori' GRETE THUNBERG čiji su govor već semplirali u živim nastupima. No suptilnost koja im nedostaje u tekstu Orbital nadoknađuju filmičnim technom po kojem su i postali prepoznatljivi u devedesetima. 'Optical Delusion' se ne može nositi s tadašnjim uzastopnim remek-djelima, no

Gitarist i frontmen Mizara o novom albumu 'Večna praznina'

GORAZD ČAPOVSKI Makedoniju ubija bijela kuga

Mizar je nedavno obilježio četrdesetu godišnjicu postojanja. U svim fazama koje je bend prošao vi ste ostali njegova konstanta, a zvuk dosljedan. Jeste li imali neku nit vodilju pri stvaranju?

Iako je svaki album bio refleksija momenta u kojem je nastao, rekao bih da je upravo duhovni aspekt glazbe ono što povezuje čitav opus Mizara. Kao autor uvihek sam pokušavao otvoriti neka nova vrata, zaviriti iza zrcala. Zapravo, trudio sam se da glazba ima dublju dimenziju od puke reprodukcije stvarnosti koja je sama po sebi banalna.

Često se ističe važnost materinjeg jezika u vašoj glazbi. Tijekom osamdesetih taj se odabir smatrao političkim činom, no i danas, nakon promjene imena republike, taj odabir se čini itekako relevantnim. Osim toga, on ima i snažnu estetsku dimenziju. Glazba Mizara naprosto ne bi bila ista bez makedonskog jezika i karakterističnog načina pjevanja. Kako ste se odlučili za tradicijske utjecaje i makedonski jezik u vašoj glazbi?

Jezik je fundamental kulturnog identiteta jednog naroda. Kako je Mizar makedonski bend sasvim je prirodno da svoju glazbu htio artikulirati na materinjem jeziku. Uvjeren sam da se umjetnik najbolje izražava i da je najuspeštiviji na jeziku na kojem je progovorio.

Koji su i kako su se mijenjali utjecaji na vašu glazbu kroz decenije postojanja? Stari dobri rock, bizantska tradicija i makedonski etno glavni su utjecaji na naš glazbeni izraz. Iako je u pojedinim razdobljima dominirao rock, naša glazba je fuzija svih navedenih segmenata.

Peti album, 'Deteto i belo more' ('Dijete i Bijelo more'), koji ste snimili sa zborom Harmosini, zauzima posebno mjesto u diskografiji jer je na njemu tradicijska glazba daleko zastupljenija nego inače. Sto vas je navelo na takav potez?

Pravoslavlje i bizantska baština kao okosnice makedonskog kulturnog koda uvihek su bile

Foto: Aleksandra Ignjatović

karakteristične za glazbu Mizara. Kako je u petom ukazanju crkveno-bizantski zbor Harmosini preuzeo ulogu glavnog vokala, logično je bilo da je album 'Deteto i belo more' bio nijansiran bojama makedonskog etna. Potječem iz Egejske Makedonije, pa sam posebno emotivno vezan za tu veoma bolnu temu makedonske povijesti. Za one koji ne znaju, Belo more je sinonim za Egejsko more.

Novi album 'Večna praznina' počevši od naslova poprilično je mračan. Što je inspiracija?

Često sam isticao da je realizacija zadnjeg albuma izgledala kao nemoguća misija. Osobno sam prolazio kroz veliku krizu, pa zaista nije bilo prostora za svjetlige teme. U konačnici glazba je emocija, a 'Večna praznina' odraz je stanja u kome je nastala.

Kako biste opisali trenutno stanje u vašoj državi i kako se ono odražava na aktualnu glazbenu scenu?

Nažalost Makedonija je jedna totalno disfunkcionalna država kojom vladaju organizirani kriminal i korupcija. Ubija nas bijela kuga, ljudi masovno odlaze trbuhom za kruhom. Plašim se da će, ako se taj trend nastavi, Makedonija još dugo ostati provinčijska 'prokleta avlja'.

■ Karlo Rafaneli

KVADRAT

Novi tjedan, novi skandal oko kulture otkazivanja: Puffin, britanski izdavač knjiga za djecu ROALDA DAHLIA, u duhu političke korektnosti izbacuje ne-počudne riječi, pa likovi iz 'Charlieja i tvornice čokolade' više neće biti 'ružni' ni 'debeli', a 'mali muškarci' će postati 'mali ljudi'. Odluku kritiziraju mnogi, od premijera Rishiha Sunaka do pisca Salmana Rushdieja.

■ B. P.

Foto: Penguin Books

TV RAŠETANJE

Euroseptička transfobija

PIŠE Boris Rašeta

Europarlamentarac Ladislav Ilčić nastojao je izbjegći odgovor na pitanje koje je Ladišić triput ponavljao: imali predrasuda prema transrodnim osobama? Točan odgovor vidi se iz aviona, ali Iličić je izvrdao. Kako to da sve liberalne sile svijeta podržavaju prosvjede na te teme, a nijedna se ne sjeti podržati Prvi maj, sindikalne i radničke prosvjede?

Azbuka našeg života, RTL Play Premium, 4. veljače

Lijepi ljudi, otmjeni interijeri više srednje klase, skupi auti, prestižna vina (obavezno s godinom berbe), stanovita blaziranost, muke srednje dobi, bračna kriza, fileri, botoks, dašak beogradskog glamura, Srbici koji žele biti Amerikanci – sve je to u Azbuci, ali ni sve to nije dovoljno za osobito visoku ocjenu nove serije na programu RTL-a Premium. Sladunjava, kvaziintelektualno, malograđanski – ti bi predikati išli uz nju. Nije negledljiva, ali nije ni gledljiva. Sudimo, doduše, na temelju prvi nekoliko pogledanih epizoda pa je dojam možda i pogrešan (vidjet ćemo, publika ju je dosta visoko ocijenila, na IMDB-u dobila je 7 od 10), ali zasad ne zvuči kao poziv na 'bindžanje'. 'Ponekad svetao, a ponekad crn, život beogradske porodice i bračnog para Popović centar je nove serije', čitamo u najavi. 'Popovići posle 25 godina zajedničkog života koji je prošao sve faze – od mladalačkog zanosa, preko studentskog doba, želje za boljim životom, pa sve do zrele faze u kojoj se deca školuju po svetu – posmatrano sa strane deluju kao idealna porodica, ali iza zatvorenih vrata sekula deo po deo svoje dinamične i srećne istorije. Vesna i Uroš, razočarani što su u želji za boljim sutra izgubili sebe, prolaze kroz najveće izazove i bračne krize. Bežeći jedno od drugog, a trčeći u zagrljav samoci, lažima i ljubavnim avanturama, suočavaju se sa najvećim problemom – krizom identiteta.' Serija je nastala na temelju romana MIRJANE BOBIĆ MOJSILOVIĆ, a to nam je dobrodošao povod da istresemu gnjev na profesionalno rodno mjesto te novinarke i književnice – beogradski dvotjednik Duga. Taj je, svojevremeno medijski vrlo atraktivni proizvod, utočište odbačenih, od hrvatskog kozmopolita IGORA MANDIĆA do vojske srpskih kulturnih miltanata, od DRAGOŠA KALAJIĆA, preko MILIĆA OD MAČVE DO BRANE CRNČEVIĆA, dugo stvarao supkulturnu čije gorke plodove i danas žanjemo – tamo se razvijao kult Udbinih ubojica, u slobodno vrijeme kriminalaca, kao erotičnih, neodoljivih heroja (LJUBA ZEMUNAC, GIŠKA, ARKAN itd.), tamo su veličani belosvetski hohštapleri (STEVAN MARKOVIĆ i MILOŠ MILOŠEVIĆ, tjelohranitelji ALAINA DELONA), tamo su dobre uzore potiskivali loši momci, koji se još nisu vratili na scenu. Još gore, metajezik tog časopisa podmuklo je razvijao kolektivnu paranoju opisujući brojne urote koje se navodno pletu oko sirotog srpskog naroda, od Vatikana do Kominterne. Tog se zla do danas nismo riješili, a i nećemo, čini se, do Strašnoga suda. Rijalitiji 'srećne televizije' (Happy – gle, američki naziv) vrh žanrovskog dna, jedna su od žalosnih kruna završanja šije vlastitom narodu. KRISTIJAN GOLUBOVIĆ, jedni preživjeli mafijaš iz genijalnog dokumentarnog filma 'Vidimo se u čitulji', danas u Srbiji kotira kao društvena zvijezda (i mi imamo mafiju, ali zapadnjačku – ona se krije, bježi daleko od svjetala pozornice, ili se maskira u kostime državnika i

državnih službenika – Istok je nasilan, Zapad perfidan). Dobro, to sve nema puno veze s Mirjanom Bobić Mojsilović i 'Azbukom našeg života', ali morali smo reći i olakšati dušu. I još jedno zapomaganje, kad smo već kod nostalgiye – hoćemo li ikad još vidjeti seriju kakva je bila 'Grlo u jagode'? Ona muzika, oni karakteri, oni glumci... nedostizno!

Komemoracija za Čiru Blaževića, N1, 15. veljače, 10:00

Da, junaci našeg doba odlaze, jedna, ne osobito blistava epoha umire, rada se nova – čini se puno gora. 'Samo vas Ćiro može poslati u onu

'Ideološka agenda nameće se iznad teme međudržavnog posvajanja'
– Ladislav Ilčić (Foto: Screenshot/N1)

u TV kritici. Televizija je izgubila jednakost i sport, Hrvatska je osiromašena, obogaljena, za svoju zadnju karizmu.

RTL Danas, 15. veljače, 19:00

Opa, evo svrgnute kninske kraljice u Dnevniku! Što li će reći? Prijete joj dvije ozbiljne optužnice – nijedna još nije potvrđena – a u povijesti hrvatskih citata njena će rečenica 'kad vjetar duva, tebi se džepovi pune' stati uz bok (ipak neprevaziđenoj, ROJSVOJU) 'tko je jamio, jamio je'. Rojs je, podsjetimo mlađariju, RAČANU ponudio da da amnestiju svima koji su jamili (ukrali, drpili, otuđili, gepili), pa podvječe crtlu – što ste krali, krali ste, oni

stvar, a da vam nakon toga bude još simpatičniji nego prije', rekao je na komemoraciji za Čiru Blaževića MARIJAN KUSTIĆ, i nije pogriješio. Poznanstvo s njim počelo je psovkom: 'Pa gdje si, Rašeta, pizda ti materina partizanska', rekao je Ćiro vašem TV kritičaru na telefon (bilo je neko prvenstvo u Portugalu, neke davne godine). 'Pa gdje si Ćiro, pizda ti materina ustaška', bio je odgovor, nakon čega je slijedilo novo, neočekivano pitanje: 'Reci, sine, što trebaš'. Svi su naši mediji lijepo ispratili Ćiru u Aleju velikana. Nije on bio najtrofejniji trener ove zemlje, ali je bio najveći. On je bio neka vrsta burevjesnika nadolazeće povijesti. Čak i kada je s glumljenjem ushićenjem govorio o IVI VRHOVCU, kao svom najboljem predsjedniku, bio je paradigmatski Hrvat. Ta prva titula za Dinamo nije doživljena kao klupski trijumf, nego kao nacionalna emancipacija. Treće mjesto u Francuskoj također. Ali nije ni hrvatstvo to što ga je uzdiglo iznad svih, jer onda ne bi bio tako obljužen u Beogradu ili Sarajevu. Ono što ga je učinilo tako omiljenim bila je njegova ličnost. On je bio vječiti zavodnik, skeptični mudrac tvrdio uvjeren u prolaznu prirodu slave, doživotni borac za kratkotrajne uspjehe, koji donose malo radosti, za razliku od poraza koji dugo bole. Bio je majstor jezika, žongler riječi, klaun, tvorac prepoznatljivog idioma i jedinstvena, šarena zastava suživota, bilo je to ono iskonski bosansko u njemu. Uvlačio se TUĐMANU u krevet, da dobije gripu od njega, a završio kao prvi dobitnik srpske nagrade za toleranciju i suživot, tko bi to još mogao? Odlaskom Ćire mediji gube čovjeka uz čije ime nije bilo moguće vezati pojmom 'dosada', otuda ovaj skromni nekrolog

koji ubuduće budu krali, nastradat će. Ali to se nije dogodilo. Račan nije bio voljan za podvlačenje crta (valjda je znao gdje živi), a ni za stroge kazne (takva mu je bila narav), pa se mažnjavanje nastavilo ad infinitum, kako danas tako u vijeće vjekova. Iz iskaza JOSEPE RIMAC proizlazi da je državna odvjetnica lagala kada je rekla da s Rimac nije razgovarala o vjetroelektranama; iz DORH-a su to odmah demantirali. Što je istina, zapitao bi se PONCIJE PILAT... Rimac je, čini se, poslala uvijenu poruku svojim bivšim stranačkim prijateljima: progovorim li, jao vama...

Novi dan, N1, 16. veljače, 8:00

Ne da se TIHOMIR. Europarlamentarac LADISLAV ILČIĆ tri je puta nastojao izbjegći odgovor na pitanje koje je Ladišić triput ponavljao: imali kakvih predrasuda prema transrodnim osobama. Točan odgovor vidi se iz aviona, ali Iličić je vrdao, vrdao i – izvrdao. A mi bismo se, naglas, zapitali – kako to da sve liberalne sile svijeta podržavaju prosvjede na te teme, a nijedna se ne bi sjetila podržavati, recimo, Prvi maj, sindikalne i radničke prosvjede? Od konca sedamdesetih, omjer između najveće i najmanje plaće u SAD-u povećao se s 1:40 na 1:400; bogati su, s padom socijalističkog bloka, izgubili i strah i sram od brutalnog bogaćenja na račun radnika. Radničke povorke ugrozile bi taj trend, ove druge ga konzerviraju, namećući klasno, ali ne i politički, bezposno pitanje. Lukavstvo uma, rekao bi jedan njemački filozof. ■

PETAK